

Voruta

Nr. 15 (681)

2009 m. rugpjūčio 8 d.

Lietuvos istorijos laikraštis

ISSN 1392-0677

Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

8

Viktorija VAŠKYTĖ

**Dieveniškių
Valančius:
iš gyvenimo
pasienyje
kronikų**

„Vorutos“ skaitytojų dėmesiui

Lietuvos paštuose priimama laikraščio „Voruta“ prenumerata 2009 metams.

Galima „Vorutą“ užsiprenumeruoti ir internetu, adresu: **www.post.lt**

Prenumeratos kaina:

1 mėn.	3,00 Lt
3 mėn.	9,00 Lt
5 mėn.	15,00 Lt

Taip pat galima užsiprenumeruoti ir elektroninį laikraščio „Voruta“ variantą. Reikia atsiųsti prašymą į „Vorutos“ redakciją el. paštu, adresu: vorutosfondas@voruta.lt.

Laikraštis bus išsiųstas el. paštu nurodytu adresu. Kaina kaip ir prenumeratos pašte.

„Vorutos“ administracija

„Mišri“ kariuomenė – diskusijos apie Lietuvos ginkluotųjų pajėgų ateitį

Atsargos gen. mjr. Jonas KRONKAITIS, krašto apsaugos ministrės Rasos Juknevičienės patarėjas

Pastaruoju metu visuomenė dažnai diskutuoja apie tai, kokia kariuomenė reikalinga Lietuvai, koku būdu organizuotos ginkluotosios pajėgos galėtų efektyviausiai užtikrinti šalies saugumą. Svarstoma, kaip kariuomenės reformas paveiks naujoji krašto apsaugos sistemos ir kariuomenės vadovybė.

Ankstesnioji krašto apsaugos sistemos vadovybė priėmė sprendimą atsisakyti šauktinių principu formuojamos reguliariosios kariuomenės ir pereiti prie profesinės kariuomenės. Naujoji vadovybė ėmė kelti kariuomenės rezervo formavimo klausimą. Iki šiol individualųjį arba kitą vadinamą mobilizacinį kariuomenės rezervą daugiausia sudarė privalomąją karo tarnybą atlikę ir į atsargą išleisti kariai. Atsisakius šauktinių, šis kariuomenės rezervo atsinaujinimo šaltinis išseko. Kita

Ariogalos sąskrydyje žymiausi Lietuvos politiniai veikėjai ir dvasininkai.

Iš dešinės Jonas Kronkaitis, Vytautas Lansbergis, Kauno archiepykšpa Sigitas Tamkevičius

Viktoro Kiero nuotr.

vertus, ekonominiu sunkmečiu trūksta lėšų sutartims su kandidatais į profesinę karo tarnybą sudaryti ir šitaip užpildyti trūkstamus reguliariųjų pajėgų žemiausios grandies etatus.

Krašto apsaugos ministrė Rasa Juknevičienė, taip pat ir naujasis Lietuvos kariuomenės vadas generolas majoras Arvydas Pocius užsiminė apie būtinybę

Nukelta į 12 p.

„Draugui“ – 100 metų

Algirdas ŽEMAITAITIS, Vilnius

Knygos pristatymas Nacionaliniame dailės muziejuje. Kalba Prezidentas Valdas Adamkus. Kairėje - Romualdas Budrys ir Marija Remienė

2009 metais Vilniaus leidykla „Baltijos kopija“ išleido (ir išspausdino) knygą „Draugui“–100“, skirtą seniausio be pertraukos pasaulyje gyvuojančio lietuviško laikraščio „Draugas“, leidžiamo Jungtinėje Amerikos Valstijose, Čikagoje, 100-mečiui.

Lietuvos dailės muziejus liepos 9 d.

neseniai atidarytoje Nacionalinėje dailės galerijoje (Vilnius, Konstitucijos pr. 22) surengė šio dienraščio šimtmečio jubiliejaus vakarą, kuriame buvo pristatyta minėta knyga. Renginys susilaukė didelio susidomėjimo, tad visi norintys jame dalyvauti

Nukelta į 4 p.

Įteikta Martyno Jankaus premija

Viktorija VAŠKYTĖ, Klaipėda

Liepos 31 d. Klaipėdoje, Mažosios Lietuvos muziejuje pažymėtas ne tik Mažosios Lietuvos atminimas ir gyvavimas, meno ir kūrybos svarba, bet ir moters reikšmė. Didžios moters, Mažosios Lietuvos patriarcho Martyno Jankaus vaikaitės Ievos Jankutės rankomis tądien pagarba atiduota rašytojai Astridai Petraitytei – dar vienai drąsiai damai, kurios kuriamuose „donkichotuose“ žydi Mažoji Lietuva.

Martyno Jankaus dvasioje

Jokia paslaptis, kad tik retas lietuvis šiandien kalbėdamas apie Mažąją Lietuvą ir čia gyvenusį žmogų ištaria žodį „lietuvininkas“. Beatodairiškai griauamas šio krašto kultūros paveldas. Tačiau, kaip pasakytų lietuvininkų seimelio narys Vytautas Gocentas, vienoje mažoje patalpoje matyti net dvi sunaikintos žemės rašytojas – praeitų metų M.Jankaus premijos laureatę Editą Barauskiene ir šiemet premijai pristatytą Astridą Petraitytę bei patriarcho M.Jankaus vaikaitę Ievą Jankutę – itin didelis turtas mirštančiam kraštui.

Premijos įteikimo dalyvių bendra nuotrauka

Nukelta į 2 p.

Mažoji Lietuva

Įteikta Martyno Jankaus premija

Viktorija VAŠKYTĖ, Klaipėda

Atkelta iš 1 p.

Martyno Jankaus vaikaitė Ieva Jankutė

Rambynas regioninio parko direktorė Diana Milašauskienė

Mokytoja Vaida Galinskienė

Rašytoja Astrida Petraitytė

Būtent Ievos Jankutės senelį, Martyną Jankų, pasak vakaro vedėjos žurnalistės ir redaktorės Aušros Kalinauskienės, turime vadinti šio susiejimo kaltininku. Žmogų, nešusį į kraštą lietuvišką spaudą, ją gaivinusį, puoselėjusį lietuvišką dvasią lygiai taip pat, kaip tai šiandien daroma jo vaikaitės.

Pasak buvusios Martyno Jankaus muziejaus direktorės, Martyno Jankaus premijos laureatės Giedrės Skipitienės, apie Bitėnus mes nekalbėtume, mes apie juos nedainuotume, jei čia nebūtų gimęs ir nebūtų norėjęs amžinai likti Martynas Jankus. M.Jankus gimė būtent tuo istoriniu laikotarpiu, kai Lietuvai ypač reikėjo tokių žmonių. Lietuviai telkėsi, kūrėsi, galvojo apie savo valstybės sukūrimą, bet prispausti valdžios nieko negalėjo padaryti.

G.Skipitienės žodžiais, M.Jankus puikiai suvokė, kad ir vienoje, ir kitoje pusėje yra ta pati Lietuva, ir kad jos viena nuo kitos priklauso. Visi šio žmogaus žingsniai buvo skirti Lietuvai ir, be abejo, Didžiosios ir Mažosios Lietuvos sujungimui.

M.Jankus buvo vienas tų, kurie padarė ypač daug, kad būtų pasirašytas Tilžės aktas. „Aušra“, „Varpas“ – jo pėdsakas, likęs šiuose ir daugelyje kitų laikraščių.

„Kiekvienas lietuvis ar ant Rambynas kalno stovėdamas, ar tokioje šventoje vietoje kaip Mažosios Lietuvos istorijos muziejus turėtų susimastyti: kai mes pradėdame galvoti apie Mažąją Lietuvą, nevalingai kyla vardai – K.Donelaitis, J.Bretkūnas, M.Mažvydas, M.Jankus, Vydūnas, V.Gaigalaitis... Turime šitiek žmonių, turime kraštą, kuris sutvėrė Lietuvą, nebūčiau to pasakyti. Tik dėkingumo mums kartais pristinga“, – kalbėjo G.Skipitienė.

Anot ponios Giedrės, Martynas Jankus nebūtų galėjęs nuveikti tiek daug, jei ne jo šeima, gaivinusi tradicijas ne dėl naudos ar gardesnio duonos kashnio, tiesiog gyvenusi taip, kaip jiems atrodė reikia gyventi.

Dalyviams koncertavo „Vorusnėlės“ ansamblis

Įteikiant premiją dalyvavo Mažosios Lietuvos muziejaus direktorius Dr. Jonas Genys bei Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto direktorė Dr. Silva Pocyte

„Todėl nėra kilnesnės ir tauresnės Mažosios Lietuvos šeimos, kaip Martyno Jankaus ir jo vaikaitių šeima“, – sakė G.Skipitienė.

Kraštą gelbsti moterys

Iš savo rankų įteikdama diplomą, pažyminti, jog Martyno Jankaus 2009 metų premiją už Mažosios Lietuvos kultūros paveldo populiarinimą ir knygą „Minjotų Donkichotas“ skiriama laureatei Astridai Petraitytei, premijos steigėja ir fundatorė Ieva Jankutė išreiškė svarią viltį, kad šį kraštą sutvarkys būtent moterys.

„Tokios moterys, kaip mūsų Astrida, kuri yra drąsi ir nebijo sakyti teisybės“, – sakė I.Jankutė.

Dekodama už suteiktą apdovanojimą rašytoja Astrida Petraitytė savo ruožtu priminė, jog šiandien švenčiama ne vien jos kūryba, švenčiama ir Ievos Jankutės misija, taip gražiai vykdoma sugrįžus į gimtąją Lietuvą.

„Tik ant tokių „donkichotų“ pečių, kaip Ieva Jankutė, ir laikosi šis kraštas, jo atminimas“, – kalbėjo A.Petraitytė.

Drąsių ir ryžtingų moterų linija visada buvo ryški Mažosios Lietuvos padangėje.

„Birutės Žemgulinės rūpesčiu buvo išsaugotas pastatas, susijęs su Martyno Jankaus šeima ir veikla. Poetė ir rašytoja Birutė Baltrušaitytė paliko daugybę kūrinių, iš kurių galime pažinti šį kraštą ir jame gyvenusį žmogų. O kur dar grafikė, dailininkė Ieva Labutytė ir jos nuostabių paveikslai, portretų serija, skirta Mažajai Lietuvai, kurioje duoklė atiduota ir Martynui Jankui“, – vardijo A.Kalinauskienė.

Šiame kontekste svarią ir pelnytą vietą atranda ir rašytoja Astrida Petraitytė, išsiveržusi į priekį su savo kūryba, kurioje veša Mažoji Lietuva.

Sveikindami A.Petraitytę savo atliekamomis

dainomis, kurių daugumą surinko Martynas Jankus, moters svarbą Mažajai Lietuvai įrodė ir Mažosios Lietuvos folkloro, Lietuvininkų bendrijos „Mažoji Lietuva“ bei Klaipėdos etnokultūros centro vaikų ir jaunimo ansamblis „Vorusnėlė“.

Griežta, bet teisinga

Lietuvos rašytojų sąjungos narė Astrida Petraitytė sukūrė įvairios tematikos kūrinių – novelių, apsakymų, esė, tačiau tarp jų dominuoja skirti Mažosios Lietuvos atminimui.

Pasak „Versus Aureus“ leidyklos redaktorės Margaritos Dautartienės, leidyklai teko didelė garbė kartu su rašytoja nugyventi jos dviejų skirtingų ir vertingų knygų gyvenimą. Iš pradžių išleistas istorinis dviejų dalių romanas „Šaktarpio metas“, vėliau leidykloje atsirado kita knyga – dokumentinė apybraiža „Minjotų Donkichotas“, apie žymų šio krašto veikėją Joną Aušrą.

„Šią knygą paskaitysite kiekvienas savaip. Jei apie tai nežinote nieko, knyga bus skaitoma kaip labai gražus istorinis romanas, kuriame daug širdies, žinių. O tie, kurie labai gerai nutuokia apie pasakojamą laikotarpį, žmones, įvykius, be abejo, įvertins kruopštų ir nuosirdų Astridos Petraitytės darbą renkant medžiagą ir labai gražų jos jaudimą į pasakojimą“, – kalbėjo knygos redaktorė.

Nors apybraižoje gausu istorinės medžiagos, „Minjotų Donkichote“ A.Petraitytė nesistengia pateikti vertinimo, greičiau kviečia kiekvienam padaryti savo išvadas.

M.Dautartienė priminė ir naujausią A.Petraitytės „kūdikį“ – visiškai neseniai pasirodžiusią novelių knygą „Trys gyvenimai“, leidusią autorei atspūsti, nukeliauti į uždarą, gal kiek paslaptingą ir subtilų herojės pasaulį.

„Astrida Petraitytė yra griežta, bet teisinga autorė. Ji labai daug reikalauja iš savęs. Manau, jog Astrida paveldėjo visa tai, kas yra gražiausia šiame krašte – čia gyveno labai atviri, visuomeniškai, sąmoningi žmonės, suprantantys savo tėviškės, tėvynės sąvoką, suvokiantys, kas jie yra, kad gyvenimas yra duotas tam, kad kažką nuveiktum, kad galėtum pasakoti savo istoriją ir ja didžiuotis“, – sveikindama autorę kalbėjo M.Dautartienė.

Gražina skolą

Pasak ponios Astridos, šiandien tenka tik apgailestauti, kad šiek tiek per vėlai ji pradėjo grąžinti skolą gimtajam kraštui, šiek tiek per vėlai ėmė domėtis mamos ir tetos prisiminimais, nes „Minjotų Donkichotas“ – dokumentinė knyga, lyg mozaika sudėliota iš senosios spaudos, prisiminimų, pasakojimų.

Lietuvininkų šnektą skaityta ištrauka iš „Šaktarpio meto“ susirinkusiems priminusi skaitovė Vaida Galinauskienė dėkojo už šį, anot jos, Klaipėdos krašto istorijos, etnografijos, lietuvininkų šnektos ir liaudiškos pedagogikos vadovėlį.

Ir nors pati Astrida Petraitytė tikino lietuvininkų šnektos nemokanti ir gyvai išgirdusi tik premijos teikimo metu, knygoje ji skamba nepriekaištingai ir itin tikroviškai. Tai patvirtino ir D.Galinauskienė, pati vaikus mokanti lietuvininkų šnektos.

„Aš tikrai neišlaikiau šitos šnektos, aš ją atradau. Skaitydama senus laikraščius, domėdamasi. Atsimenu, kaip mes kalbėdavome su „omama“ (močiute), bet tai tik nuotrupos. Visą šnektą aš „išgirdau“ iš senų laikraščių, paprastų ūkininkų rašymo“, – kalbėjo A.Petraitytė.

Nors ir nemokėjo lietuvininkų šnektos, šaknų, gimtinės šauksmą Astrida jautė visą gyvenimą. Gimusi Šilutėje, tačiau nuo mažų dienų gyvenusi Telšiuose, Žemaitijoje, Astrida prisipažino visada jautusi svetimumą šiam kraštui ir galiausiai suvokusi iš kur jis kyla.

„Nenorėčiau kritikuoti nei žemaičių, nei žemaitijos, tačiau man nebuvo artima nei jų tarmė, nei žemaičių būdas. Ir tik gana vėlai supratau, kad esu Mažosios Lietuvos krašto dalis. Štai iš kur tas nuolatinis žemaitiško fenomeno atmetimas, svetimumo jautimas“, – pasakojo autorė.

Šaknyse A.Petraitytė siūlo ieškoti ir

A.Kalinauskienės primintu, dažnai Astridai priskiriamų savybių pradžių pradžios – tvirto būdo, kategoriškumo.

„Manau, kad donkichotizmo šiame krašte būta. Lietuvininkai tikrai turėjo idealizmo, bent jau tie, kurie buvo pasiryžę kovoti dėl šito krašto prijungimo prie didžiosios Lietuvos. Tačiau vieni iš jų, kaip M.Jankus, buvo laisvamaniai, kiti buvo giliai išsiskniję į liuteronišką tradiciją, kurios ti-

krai negalėjo atsisakyti prisijungę prie katalikiško krašto. Aš suvokiu, kad mano kategoriškumas, tai yra ta liuteroniška nuostata, kuri Liuterio žodžiais skamba, kaip „aš stoviu čia ir kitaip negaliu“. Aš tą nešiojuosi savyje, ir jei kurioje nors situacijoje turiu savo poziciją, nepriklausomai nuo to kaip tai bus įvertinta, aš negaliu kitaip. Tai veikia be sąmoningų pastangų“, – atviravo A.Petraitytė.

Konkretus meilės įrodymas

Algirdas Žemaitaitis susirinkusius paragino atkreipti dėmesį į šio vakaro istorinę svarbą, draugėn suvedusių tiek daug reikšmingų šiam kraštui žmonių: Ievą Jankutę, gyvąją siūlą, jungiantį šiandienos lietuvininkus su prieškarine Lietuva, Astridą Petraitytę, mohikanę, besistengiančią palikti įrašą, jog čia būta lietuvininkų.

Rambynas regioninio parko direktorė Diana Milašauskienė pasidžiaugė pažintimi ir dar vienu susitikimu su Ieva Jankute, kurios dvasinė stiprybė žavi ir užkrečia prisidėti. Taip pat apgailestavo, jog nors gyvename nepriklausomoje Lietuvoje ir atrodo simboliška, kad Martyno Jankaus premijos turėtų būti teikiamos Martyno Jankaus muziejui, Rambynas išlieka tarsi tremtyje.

Premijos steigimo iniciatorius Lietuvos istorijos laikraščio „Voruta“ leidėjas ir vyr. redaktorius Juozas Vercinkevičius taip pat dėkojo Ievai Jankutei už pasiryžimą ir finansinius išteklius, kurie kasmet skiriami laureatams.

Dvi svarbias linijas A.Petraitytės knygoje tikino užčiuopęs Lietuvininkų bendrijos primininkas Jonas Jogutis. Viena jų šiek tiek romantizuota, kaip ir dera vaikaitei, kalba apie Joną Aušrą. Antrojoje atskleidžiamas Mažosios Lietuvos gyvenimas bei problemos.

„Pirmą kartą knygoje taip aiškiai pasakyta apie didžiosios Lietuvos laikyseną Klaipėdos krašto atžvilgiu, išdėstytos problemos, kurios liko ir dabar“, – sakė J.Jogutis.

Bendrijos pirmininkas apgailestavo, jog beveik nebeliko lietuvininkų, užtat gyvas labai savitas turtingas dvasinis kultūros paveldas, kur kas didesnė problema su materialiniu paveldu. Tai, kad knygoje iškeliama šios problemos, daro ją ypač vertingą.

Gražų klaipėdiečių jaunuolių pulką „Vorusnėlėje“ jau dvidešimt metų burianti vadovė Dalia Kiseliūnaitė tikino, jog dar anksti baigti pesimistine gaida, kadangi lietuvininkų kultūra atgimsta per jaunimą naujomis formomis, sugrįžta į mokyklas ir universitetus, tereikia dar labiau vieniems kitus paraginti.

Rašytoja Edita Barauskienė linkėjo, kad atsirastų dar viena knyga apie sukilimą, nulėmusį šito krašto likimą, ir paroda sausio 15 dienos progą, kurioje būtų įamžinti eję už Mažosios ir Didžiosios Lietuvos vienybės.

„Atrodo, kad keli idealistai gali daug. Kas būtų šiandien Klaipėda, jei jų nebūtų buvę. Gražu, kad atsiranda žmonių, kurie supranta, kad mūsų krašto atmintis turi būti saugoma ir jaučiama. I.Labutytė sakydavo, kad meilė turi būti konkreti. Ši knyga taip pat konkretus meilės įrodymas. Viskas, kas daroma iš meilės vienokiu ir kitokiu būdu išplinta ir turi prasmę“, – kalbėjo rašytoja.

Tradicinė Martyno Jankaus premija už Martyno Jankaus gyvenimo ir kūrybos bei Mažosios Lietuvos kultūros paveldo populiarinimą kasmet skiriama žurnalistams, kraštotyrininkams, muziejininkams, visiems tiems, kuriems rūpi Mažosios Lietuvos likimas. Premijos steigėja – mecenatė – lietuviškosios raštijos platintoja, visuomenininko Mažosios Lietuvos patriarcho (1858–1946) vaikaitė Ieva Jankutė. Premiją administruoja Lietuvos istorijos laikraštis „Voruta“. Iki šiol premija buvo skirta Editai Barauskienei (2008), Virginijai Šarauskieni, Junonai ir Vyteniiui Almonaičiūnams (2007), Birutei Žemgulinai, Marijai ir Martynui Purvinams, Giedrei ir Eugenijui Skipičiams (2006)

Viktorijos Vaškytės ir Eugenijaus Skipičio nuotr.

Reformacijos išpildai Thomo Manno festivalyje

Astrida PETRAITYTĖ, Klaipėda

Parodos atidarymo akimirka

Iškart po pernykščio Thomo Manno festivalio išgirdau gandą: būsimąjį planuojama skirti Reformacijai... Žinia paglostė širdį, bet šiemet, pavasariop, jau planuojant savąją tradicinę savaitę Nidoje, perskaičius, jog šiemetinis festivalis skiriamas Lietuvos tūkstantmečiui, teko pripažinti: temų pakeitimas prasmingas, gilinimasi į visos Lietuvos būtają Reformacijos bangą bei vietinės krašto – Kuršių nerijos, Mažosios Lietuvos, Rytprūsių – tradicijas teks atidėti... O vis dėlto – turėjau progos pasidžiaugti – organizatorių sprendimas buvo kitoks: visai nepamanyta, jog žvelgdami į „Praetis šulinius“ (taip įvardinta programa), turime regėti vien katalikybės gelmes... Taigi dėmesio Reformacijos problemoms šiemetiniame festivalyje „duota ir pridėta“, kaip, beje, po ilgoko atotrūkio – ir pačiam Thomui Mannui. Pastarąjį festivalio aspektą apžvelgusi „Literatūroje ir mene“, Mažosios Lietuvos gerbėjams norėčiau pateikti išpūdžius apie „Reformacijos išpildus“ – o jais, manyčiau, laikytini ne tik tiesiogiai su „tikrosios“ krikščionybės paieška susijusi tematika, bet ir bendresnis būtasis šio krašto (Mažosios Lietuvos, Rytprūsių) kontekstas.

Kiek paradoksalu, bet būtent šiemetinio – Lietuvos tūkstantmečiui skirti! – festivalio atidarymas praėjo kaip niekada kukliai: paprastai Nidos Savivaldybės aikštėje sveikinimo žodį tardavo ir aukštieji svečiai – jei ne pats J.E.Prezidentas (festivalio globėjas), tai jo patarėja, be to, tarptautinį (lietuviškavokišką) jo lygmenį paliudydavo oficialūs Vokietijos atstovai. Šįkart pasitenkinta trumpais Neringos mero Vigando Giedraičio ir Thomo Manno muziejaus direktorės,

prieblandoje (Prūsija fotografo Raimundo Urbono nuotraukose) atidaryme dalyvauja: Vokietijos kultūros ministras Berndas Neumannas, Lietuvos kultūros ministras Remigijus Vilkaitis bei Rimvydė Urbonienė ir visi šie garbūs svečiai atvyko, tik bėda – ankšta ne tik nuotraukų ekspozicijos erdvė (antro aukšto koridorius), bet ir „židinio kambarėlis“, į kurį susiburta oficialiai atidarymo ceremonijai ir kur abu ministrai, regis, pasakė kalbas – šių eilučių autorei neužteko drąsos ir ji brautis. Užtat pavyko viena ausim nuklausyti „uždaro“ ministrų susitikimo pabaigos žodžius – visi atėjusieji anksčiau ir nutarusieji luktėti mansardoje tapo šio „oficialaus posėdžio“ ar „apvalaus stalo“ (apsieiniant be šio atributo) liudininkais – glaudžiu ratu kartu su festivalio organizatoriais susėdė aukštieji svečiai vertėjos talkinami keitėsi nuomonėmis, regis, būtent apie Karaliaučiaus ir Klaipėdos krašto peripetijas. Nuklausiau mūsų ministro atsidūsėjimus: augęs prie sienos, tad vaikystėje eidavę į aną pusę obuoliuoti, o Karaliaučius iki šiol jam – kultūros centras... P.Neumannas stengėsi būti dėmesingas dramatiškai kampelio, kurį aplankė, istorijai, priminė vienai okupacijai čia keitus kitą, tik kai aukštasis svečias įterpė: „keletą metų valdė prancūzai“, norėjosi riktelti, jog prancūzai ne valdė, o įgalioti Pirmojo pasaulinio karo nugalėtojų bloko laikinai administravo ir net jei lietuviai nebūtų ryžtinga 1923-ųjų sausio 15-osios akcija pakreipę situacijos sau naudinga linkme, vargu bau šis „laikinumas“ būtų tęsėsis iki šios dienos kaip tai nutiko Kenigsbergo/Karaliaučiaus krašte... O dviejų mentalitetų – sunku sakyti „kultūrų“ – susidūrimo pas-

vių ir karinių įrenginių, tačiau čia negalėjai nepamatyti vokiškų išpildų, jie atidžiam stebėtojų tiesiog lindo į akis“.

Kitą dieną vykęs dar vienos parodos atidarymas nuteikė pakiliai – nors pristatytas taip pat „nugrimzdes“ laikas ir pasaulis, bet juk pagarbios pastangos surinkti, sukaupti pabirusius jo likučius ir juos įprasminti reiškia ano laiko ir ano pasaulio įvedimą į šiandieninę mūsų sąmonę. Taigi Nidos bendruomenės (katalikiškosios) namuose, erdvioje salėje atidaryta paroda tarsi dvigubu pavadinimu: ir „Sugrįžimas“, ir „Reformacijos išpildai Kuršių nerijos žmonių dvasiniame gyvenime“ (tai bent! – norisi su džiugia nusotaba įvertinti šį ne tokį jau tipišką ne tik dailės parodos įvardijimą, bet ir šio krašto mentaliteto mįslės įminimą). Kaip, dekodama 2006-aisiais susibūrusiai „Rytų Prūsijos mylėtojų draugijai „Nidden““, ypač jos atstovui, kolekcijos savininkui A.Popovui, teigė parodos kuratorė P.Domšaičio galerijos Klaipėdoje vadovė (turėjusi progos pasidžiaugti, kad parodoje esama ir vienos Domšaičio drobės) Kristina Jokubavičienė – tai tarsi paroda parodoje. Išties jau nuo gegužės veikianti paroda „Sugrįžimai“, kurioje pristatoma apie aštuonias dešimtis XIX–XX a. kūrusių Nidos dailininkų kolonijūs bei tiesiog su Rytų Prūsija susijusių autorių darbu, buvo tas „laukas“, iš kurio kuratorė atrinko būtent Nidos, Kuršių nerijos tematiką atspindinčius paveikslus; jie buvo paženklinti specialia Thomo Manno festivalio etikete. Beje, idomu, kad parodai „Sugrįžimas“ katalogėlis, parengtas pagal 1914-aisiais Kenigsberge veikusios pirmosios Prūsų Lietuvos ir Kuršių nerijos dailininkų parodos katalogo maketą. Į istorinį kontekstą parodos – jau: „Reformacijos išpildai...“ – atidarymo lankytojus įvedė Klaipėdos universiteto docentė Nijolė Strakauskaitė, kurios mokslinių (gal ir sentimentaliųjų?) interesų sritis yra būtent Kuršių nerijos praeities (pašto kelio ir kt.) tyrimai. Kažin ar p. Strakauskaitė yra su šiuo kraštu susijusi genetiniiais ryšiais, tad tuo labiau gaudino ir žavėjo jos ne sausai mokslinis, bet – patikėjau – išjautimu ir atjauta sušildytas žvilgsnis ir į „Reformacijos išpildus“, ir tiesiog į šio krašto žmonių savitą mentalitetą, gyvenimą. Matyt, „parodos parodoje“ pavadinimas pasiūlytas jos – mokslininkė prisipažino, jog žvelgiant į paveikslus tai buvo pirmoji atėjusi į galvą mintis. Pranešėja, pažymėjusi, jog visus pristatomus dailininkus vienaip ar kitaip Reformacija įtakėjo, kaip parodos bei

Goethes instituto vadovė Irmitraut Hubatsch susidomėjusi...

idėjos „kvintesenciją“ išskyrė vieną paveikslą, pakabinant ant galinės salės sienos – taip, kad vos įėjus žvilgsnis sustotų būtent ties juo: Ernsto Bischoffo-Culmo „Jauna pora einanti į bažnyčią“. Atkreipusi dėmesį į akivaizdų šios pamario poros pamaldumą, Strakauskaitė pasiūlė pažvelgti į Kuršių nerijos istoriją būtent per protestantiškojo religingumo prizmę. Istorinio ekskurso metu ji priminė, jog kuršininkų apsigyvenimas čia XV–XVII a. vyko kone paraleliai Reformacijos idėjų sklaidai (nuo XVI a.). Matyt, didelės nuostabos nesukelia pranešėjos priminti pastorių nusiskundimai, pasiekę mus iš XVII–XVIII a.: žvejai retai lankosi bažnyčioje, piktnaudžiauja alkoholiu... Tuo džiugiau, kad nuo XIX a.vidurio į Kuršių neriją vis dažniau užsukančių žymių menininkų ar mokslininkų išpūdžiai liudija krašto žmones esant itin pamaldžius. Štai vokiečių rašytojas L.Passarge buvo sužavėtas Nidos parapijiečių giedojimo (šis Donelaitis vokiečių kalbą išvertęs kelionių mėgėjas išleido ir knygą „Kelionė į Kuršių neriją“, 1868). Pagarbią nuostabą dėl žvejų pamaldumo reiškė ir XX a. pirmoje pusėje neriją lankę svečiai. Apibendrindama pranešėja akcentavo didelę Reformacijos įtaką puoselėjant dvasinį šio krašto žmonių gyvenimą.

Kolekcijos savininkas A.Popovas pažymėjo, kad prieš jį kalbėjo profesionalės, o jis pasisakysiąs kaip mylėtojas. Ir kiekvieną šios parodos paveikslą, ir savo bei draugų kolekcinę veiklą jis įvertino kaip meilės šiam kraštui išraišką, be to, dekodamas parodos

Apie Reformacijos išpildus kalba dr.N.Strakauskaitė (talkina vertėja Kristina Sprindžiūnaitė)

vienos iš festivalio koordinatorių (kartu su Kultūros centro vadove Linos Motuzienės), Vitalijos Jonušienės žodeliais. Na taip, renginio pradžia tą liepos šeštadienį (11 d.) sutapo su pasirengimu didžiosioms iškilmėms – naujosios prezidentės inauguracijai... Vieninteliai aukštieji svečiai festivalyje šmėkštelėjo antradienį, sakau „šmėkštelėjo“, nes net ir ta saujelė prisiekusių eilinių dalyvių, uoliai atlekančių ir kiekvieną renginuką, tiek juos ir tematė. Taigi ir oficialiai programėlėje buvo pažymėta, jog fotoparodos „Kraštas

tarajame kampelyje pėdsakus ir regėjome kuratorės Ruth Leiserowitz (dabartinės Thomo Manno kultūros centro kuratoriumo pirmininkės) surengtoje klaipėdiečio R.Urbono (1963–1999) parodoje. Parodos bukletėlyje kuratorė Urboną pristato kaip „kronikininką estetą“, gebėjusį pagauti „sambinės akimirkas“. Fotografuota 1991 ir 1992 metais, vos atsiradus galimybei patekti į Kaliningrado sritį: „Urbonas daugybę kartų keliavo iš Klaipėdos į tąją kitą planetą, į buvusią uždraustą zoną, kurioje pilna karei-

Ryškiausias parodos išpildas...

šių eilučių autorė, panūdusi pasekti kitų pavyzdžiu ir iš visos kolekcijos išsirinkti „savąjį“ paveikslą, stabtelėjo ties nedideliu Carlo Scherres'o vaizdėly „Potvynis Rytų Prūsijoje“...

Kitą dieną Reformacijos tema gvildenta toliau – turėjome progos išklausti prof. Ingės Lukšaitės pranešimo „Reformacija senosios Lietuvos valstybėje epochų lūžyje“. Moderatorius doc. Arūnas Baublys, pristatęs pranešėją kaip Reformacijos istorijos Lietuvoje Motiną, pažymėjo, kad nė vienas

Parodą pristato K. Jokubavičienė

organizatoriams, pasidžiaugė, kad jo meilė sulaukė atsako. Beje, buvęs kapitonas, rutuliodamas tikėjimo temą, prisipažino, kad jūroje ateistų nėra ir nurodė savo mėgstamiausią šios kolekcijos paveikslą – Alfredo Teichmanno „Per audringą ilanką grįžtantys žvejai“. Po kalbų nebuvo pasitenkinta vien paveikslų apžiūra – p.Popovas, priminęs Nidos dailininkų pomėgį ne tik dirbti, bet ir linksintis, pakvietė visus vyno taurei...

Iševijos periodinės spaudos istorija

„Draugui“ – 100 metų

Algirdas ŽEMAITAITIS, Vilnius

Knygos redaktorė Audronė Škiudaitė

Atkelta iš 1 p.

vos tilpo į salę, kai kam teko porą valandų ir stovėti. Jame apsilankė ir tą savaitę Vilniuje posėdžiaujančio Pasaulio lietuvių bendruomenės XIII Seimo nariai.

Leidinio istoriją trumpai pristačiusi *Draugo fondo* tarybos pirmininkė ir leidinio tarybos direktorė bei knygos sudarytoja Marija Bareikaitė-Remienė sakė, kad per tą šimtmetį dienraštis labai pasikeitė, jis atlaikė du pasaulinius karus ir Lietuvos okupacijos dešimtmečius, bet visada buvo ir liko lietuviybės šauklis. „Lietuvis, atvykęs į Ameriką, pakeitė padangę, bet ne dvasią“, – sakė ji.

Išsamų pranešimą apie dienraščio kūrimosi pradžią, buvusių jo redaktorių (iš kurių ilgiausiai (1927-1968 m.) dirbo Leonardas Šimutis), apie lietuviškos spaudos padėtį JAV skaitė VPU istorikas profesorius dr. Juozas Skirius.

Lietuvos vyskupų konferencijos pirmininko arkivyskupo Sigito Tamkevičiaus sveikinimus perdavęs kunigas Ričardas Doveika dėkojo „Draugui“ už tai, kad jo puslapiuose buvo spausdinama „Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“.

Renginyje dalyvavo ir savo prisiminimais pasidalijo kadenciją baigiantis Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus, pirmą kartą apsilankęs senijoje „Draugo“ redakcijoje 1950-ųjų pavasarį.

JAV lietuvių bendruomenės narys inžinierius Algimantas S. Gečys pabrėžė, kad naujoji daugiau kaip 500 puslapių knyga apie „Draugą“, redaguota Audronės Viktorijos Škiudaitės, pirmiausia pristatoma Lietuvoje, o Čikagoje ji bus pristatyta tik rudenį. Jis sakė, kad „Draugą“ skaitė ir

skaito jau keturių kartų skaitytojai. „Leidinių ne kartą planuota leisti dviem – lietuvių ir anglų kalbomis. Gal finansiškai tai būtų buvę naudinga, bet lietuvių tikrai būtų atsiliepę neigiamai. Dvikalbis „Draugas“ nebūtų sulaukęs šimtmečio“, – sakė jis.

Šimtmetį „Draugą“ sveikino Pasaulio lietuvių bendruomenės valdybos pirmininkė Regina Narušienė, kuri dėkojo ir „Draugo“ skaitytojams už ištikimybę, o M. Remienei – už ilgametį pasiaukojantį darbą organizuojant dienraščio leidimą. Jubiliejiniame vakare skambėjo poeto Kazio Bradūno eilės, kurias skaitė aktorė Jūratė Vilūnaitė, taip pat autentiškos lietuviškos dainos, kurias atliko folkloro ansamblis „Ūla“.

Lietuvos dailės muziejaus direktorius Romualdas Budrys padėkos raštais apdovanojo M. Remienę ir minėjime dalyvavusią žinomą dailininkę, mecenatę Magdalėną Birutę Stankūniene, kurių rūpesčiu muziejaus fondus papildė daug vertingų iševijos dailininkų kūrinių.

„Draugas“ – tai kelių kartų lietuvių iševijų Amerikoje žygdarbis, kurį Lietuva aukštai įvertino. Lietuvos vardo tūkstantmečio proga, 2009 m., dienraštis buvo apdovanotas „Tūkstantmečio žvaigždės“ žymeniu, o Iševijos institutas, veikiantis prie Vytauto Didžiojo universiteto Kaune, „Draugo“ jubiliejui paskyrė konferenciją, kuri vyko š. m. kovo 19-20 d.

Katalikiškų nuostatų savaitraštis „Draugas“ pradėtas leisti 1909 m. liepos 12 d. Wilkes Barre, Pensilvanijos valstijoje, kur spietėsi lietuviai angliakasiai, nuo 1912 m. liepos 4 d. – Čikagoje. 1916 m. kovo 31 d. jau leidžiamas kaip pasaulio lietuviams skirtas dienraštis. Nuo 1909 m. leido *Lietuvių kunigų vienybė* (iki 1917 m. vadinosi *Kunigų sąjunga*), nuo 1919 m. sausio 29 d. – Tėvai marijonai, vėliau leidimu jau rūpinasi kartu su marijonais 1941 m. kovo 29 d. Springfielde įsikūrusi *Katalikų spaudos draugija*, pastaruoju metu remiama lietuvių visuomenės sudaryto *Draugo fondo*. Dienraštis rašo politinėmis, ekonominėmis ir kultūrinėmis temomis, informuoja apie JAV ir kitų šalių lietuvių veiklą, organizacijas. Minėtini redaktoriai: Antanas Kaupas, dr. Antanas Maliauskis (pirmasis dienraščio redaktorius), Pranciškus Būčys, Leonardas Šimutis, Vytautas Bagdanavičius, Pranas Garšva ir kt., Danutė Bindokienė (1992–2007 m.), dr. Dalia Cidzikaitė (nuo 2007 m.). Nuo 1949 m. turi šeštadienio priedą *Mokslas*,

menas, literatūra (red. Juozas Prunskis, Kazys Bradūnas, Aušrelė Liulevičienė, Danutė Bindokienė, Aldona Žemaitytė-Petrauskienė, Renata Šerelytė). 1951-1985 m. kasmet rengė grožinės literatūros (romano, poezijos) konkursus. Nuo 1919 m. turi spaustuvę (1947 m. prie jos įkurta knygų leidykla *Lietuviškos knygos klubas*), nuo 1954 m. kelerius metus rengė radijo programą. Tiražas 8000 egz. Labai populiarius ir tradiciniai „Draugo“ renginiai: gegužinės, pokyliai, koncertai. Beje, *Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje* (VLE, V, Dis – Fatva. – Vilnius: MELI, 2004, p. 129) apie dienraštį yra kai kurių netikslumų.

Nuo 1957 m. vasario 1 d. laikraštis leidžiamas marijonų vienuolijos naujai pastatytuose namuose. Įdomu tai, kad ilgus metus redakcija buvo išimtinai vyriška (kunigai, vienuoliai, pasauliečiai), bet tolydžio moteriškėjo, o dabar jau joje dirba vien tik moterys.

„Draugo“ redakcijos archyve yra viso šimto metų laikraščių įrišti komplektai, kurie dar laukia tyrinėtojų dėmesio. Laikraštis yra neišsemiamas ne tik lietuvių iševijos, bet ir Lietuvos istorijos šaltinis, todėl 100-mečio proga Lietuvoje išleista knyga „Draugui“ – 100. Už tikėjimą ir lietuviybę“ tėra tik įvadas į šio žinių šaltinio tyrinėjimus. Knygoje daugiau dėmesio kreipiama ne į laikraščio turinį, bet į žmones, kurie prisidėjo prie jo leidimo.

Pagrindiniai jos skyriai: „*Draugo*“ laikraščio istorijos apybraiža; Kultūrinė aplinka „*Draugui*“ gimstant; Marijonų vienuolija; Vyriausieji „*Draugo*“ redaktoriai; „*Draugo*“ redaktoriai; „*Draugas*“ ir kultūra; Lietuvių katalikų spaudos draugija – „*Draugo*“ dienraščio leidėja; Draugo fondas; Laikas ir žmonės.

Knyga – tai įvairių autorių straipsnių rinkinys, kuriame aptariamos laikraščio gimimo aplinkybės, pasakojama apie pasiaukojusius leidėjus, žmones, kurie jį rengė – redagavo, rašė, rinko aukas, administravo. Ją sudarė jau daugiau kaip tris dešimtmečius laikraščiui be atlyginimo dirbanti, per tą laikąėjusi įvairias pareigas, šiandien *Draugo fondo* direktorių tarybos pirmininkė Marija Remienė; straipsnių autoriai – žurnalistai, bendradarbiai, mokslininkai, redaktoriai, skaitytojai. Medžiaga knygai paimta iš paties „Draugo“ puslapių, kitos spaudos, rašiusios apie „Draugą“, prisiminimų. Didelė dalis straipsnių parašyta specialiai šiai progai, bet yra panaudota ir įvairiu metu spausdintų straipsnių, todėl įdomūs ir ankstesnių laikų laikraščio vertinimai.

Pasitaiko korektūros klaidelių, praleistų raidžių. Kun. Antanas Stasiukynas vietoje *Staniukynas* (p. 24), Maliauskas vietoje *Maliauskis* (p. 147). Pavardžių rodyklėje nėra Renatos Šerelytės (p. 344). Rašytoja Astrida Petraitytė (p. 377) virsta *Petraskaite* (p. 385). Jos dviejų dalių romano „Šaktarpio metas“ recenzija priskirta *Algimantui Žemaitaičiui*, o ne *Algirdui* (gal suklydo dienraščio kultūrinio priedo redaktorius?).

Ypač džiugina toks faktas, kad katalikiško „Draugo“ skiltyse randa vietos ir kitų konfesijų pranešimai, pamaldų aprašymai, dienraštyje bendradarbiauja evangelikai liuteronai ir evangelikai reformatai.

Knygoje „Draugo“ laikraštis pristatomas ne tik kaip istorinių įvykių fiksuotojas, bet ir kaip lietuvių kultūros, literatūros puoselėtojas bei kūrėjas, inicia-

Marija Remienė

Leonardas Šimutis

Danutė Bindokienė

tyvų šaltinis, idėjų skleidėjas, organizacijų globėjas.

„Draugas“, būdamas lietuviškų organizacijų veiklos veidrodis ir istorinis šaltinis, vertai gali didžiuotis sėkmingai atlikta istorine misija. Jis gaivino ir padėjo išlaikyti lietuviybę ne tik JAV.

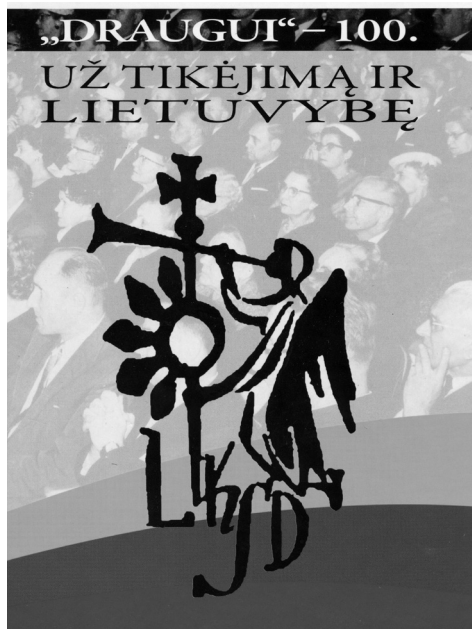
Viliamės, kad įtakingiausias iševijoje vienintelis dienraštis „Draugas“ dar ilgus metus užsienio lietuviams bus lietuviybės centras, tautinio sąmoningumo ir dvasinės kultūros stiprintojas, kad ir toliau vienyis iševiją.

Knyga gausiai iliustruota ir skirta plačiajam skaitytojų ratui, nors gali būti naudinga ir lietuvių iševijos istorijos tyrinėtojiui.

Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

Savaitraščio „Draugas“ pirmasis numeris

Knygos „Draugui“ – 100“ viršelis

Ariogalos sąskrydžio balsą išgirstų visa Europa

Edmundas SIMANAITIS, Jonava

TS-LKD partijos frakcijos tarybos š.m. birželio 27 d. rezoliucijoje „Dėl neatidėliotinių LR Seimo ir Vyriausybės darbų“ išreikšta viltis, kad pataisytas Baudžiamasis kodeksas sudrausmins laisvės kovotojų „šmeižikus bei sovietinės okupacijos ir jos represijų prieš civilius gyventojus liaupsintojus, teroro teisintojus.“

Atkurti teisingumą nacionaliniu ir ES mastu

Ten pat pareikšta padėka „Lietuvos europarlamentarams ir diplomatomams, nuo širdžių darbu ir atkakliomis pastangomis pasiekusiems, kad: šiemet rugpjūčio 23-iąją jau minėsime ne tik kaip Juodojo kaspino dieną, bet ir kaip visos Europos dieną komunistinio ir nacizmo aukoms atminti.“ Tai ryžtingas žingsnis atkuriant teisingumą Lietuvos Respublikoje.

Žiniasklaida praneša, kad rugsėjo 15 d. Strasbūre vyks speciali konferencija Stalino - Hitlerio suokalbio 70 metų sukakčiai paminėti. Konferencijos darbe dalyvaus visų ES valstybių ir Rusijos atstovai. Tai puiki proga paspartinti atkurti teisingumą ES mastu ir plačiau.

Liepos 1 d. ESBO Parlamentinės Asamblėjos (ESBO PA) Bendrojo demokratijos, žmogaus teisių ir humanitarinių klausimų komiteto posėdyje buvo priimta rezoliucija, smerkianti abu totalitarinius sovietų ir nacių režimus. Rezoliucijos projektą parengė Roberto Bateli (Roberto Battelli) ir LR Seimo delegacijos ESBO PA vadovė Vilija Aleknaitė-Abramikienė. Tai labai reikšmingas žingsnis atkuriant Europoje teisingumą ir siekiant padalytosios Europos suvienijimo. Europarlamentarė V. Aleknaitė-Abramikienė taip komentavo šį įvykį: „Manau, kad įvyko beveik stebuklas, nes ESBO formate įgyvendinti tokia idėja atrodė neįmanoma, taip manė net ir mūsų užsienio politikos ekspertai. Nes šioje rezoliucijoje Stalinas ir Hitleris sudėti šalia“.

Totalitarinio sovietų režimo palikimas tebėra gyvas

Būta ir nepritarimo rezoliucijai balsų, mat „persekiojamos komunistinės idėjos.“ Rusijos delegacijos vadovas Aleksandras Kozlovskij jautėsi esąs įžeistas ir, tarp kito, pasakė, kad „Jei pakto nebūtų, mūsų čia taip pat nebūtų. Čia niekas nekalbėjo lietuviškai.“

Tik pakto dėka Vilnius buvo grąžintas Lietuvai“. Šis ponas praleido progą pasigirti, kad maskolių valdžia lietuviško žodžio ir rašto draudimu rūpinosi jau gerokai anksčiau. Po 1863 metų sukilimo numalšinimo ir masinių trėmimų į Sibirą pavergtoje Lietuvoje buvo griežtai draudžiama viešajame gyvenime vartoti lietuvių kalbą. Nebuvo leidžiama net Lietuvos vardo minėti. Jo vietoje buvo brukamas naujadaras – Rusijos imperijos Šiaurės Vakarų kraštas. Rusijos delegacijos vadovas piktinosi, kad sovietų ir nacių totalitariniai režimai sugretinami. Svečias, gal ir pats to nenorėdamas, akivaizdžiai parodė, kad Rytų imperinės politikos siekiai per du praėjusius šimtmečius nepasikeitė, išliko tokie patys. Istorija vienareikšmiai byloja, kad abu totalitariniai sovietų ir nacių režimai slapta, bet labai draugiškai dalijosi Rytų Europos ir Baltijos šalių nepriklausomų valstybių teritorijas ir abu vykdė masinio genocido politiką.

Akiplėšiškas agresyvos grobimo politikos teisinimas

Š.m. birželio 23 d. internete pasirodė Rusijos radijo „Svoboda“ žurnalisto Vadimo Dubnovo straipsnis: „Už Molotovą ir Ribentropą“. Nespėliojant koku mastu šiame straipsnyje atspindima valdančiojo šalį režimo politika, kai kurie straipsnio teiginiai verti itin akylaus dėmesio.

Rašoma ir kalbama stebėtinai atvira ir tiesmukai: „Su nūdiene rusų televizija mes dabar žinom, kad Molotovo-Ribentropo paktas vis tik buvo. O pakto metinėms, kurias mes iškilmingai paminėsime rugpjūtį, bus galutinai sumontuotas dokumentinis filmas, kurio nebus gėda parodyti vaikams. (...) Paktas buvo, bet istorija dėl to visiškai nesikeičia. Ji tikrai įgauna ilgai laukto aiškumo ir, nevengsiu šito žodžio, išbaigtumo. (...)“

Taigi Ribentropas iš tikrųjų 1939 m. rugpjūtį atskrido į Maskvą. Ir nieko tokio, dėl ko reikėtų gėdytis (originale: *priatati glaza* – Ed.S), čia nėra. Tuo labiau kad jo lėktuvą kažkodėl prie Velikije Luki apšaudė sovietų zenitinkai...(...)“

„Ir svarbiausias šalies televizijos kanalas praneša: kartu su paktu buvo pasirašytas vadinamasis slaptasis protokolas. Vokietija ir Sovietų Sąjunga atskyrė savo interesų sferas Lenkijoje ir Pabaltijyje. O tiesiai kalbant, įsipareigojome neįvesti kariuomenės toliau sutartos ribos.“

Trakų rajono delegacija Ariogalos sąskrydyje Viktoro Kiero nuotr.

Dėl visko, kas įvyko, kalta Lenkija ir ... Suomija?

„Dabar mes žinome, dėl ko tai prasidėjo ir kas dėl visko kaltas. Užtenka falšo ir dvi-prasmybių, gana mūsų sovietinės propagandos silpnadvasiškumo. Daugiau nėra jokių prieštaravimų, ir Molotovo – Ribentropo paktui už tai pilietiškas ačiū. Tikrai truputį apmaudu dėl karo istorijos pulkininko Sergejaus Kovaliovo, kurio straipsnis buvo išbrauktas iš Gynybos ministerijos laidos. Kažkas galėjo pagalvoti, kad pulkininkas paprasčiausiai pasikarščiaavo, pranešdamas miestui ir pasauliui, kad dėl visko kalta Lenkija, kuri užsikapryzino ir neatsižvelgė į Hitlerio norą gauti Dancigo koridorių.“

Ponas V. Dubnovas tęsia savo, o gal ir neįvardyto užsakovo, samprotavimus: „Niekas nesikeičia dėl to, kad anksčiau mes šias vietas išlaisvinome, o dabar be dvi-prasmybių – įvedėme kariuomenę. Taip, kaip ir pasakyta slaptajame protokole, kuris buvo, ir tai teisinga. Kas neaklas, tas mato, kaip viskas momentaliai atsistoja į savo vietas, viskas teisingai (*originale: visio po čestnomu*, – Ed.S). Taip rusų televizija aiškina naują istorinę tiesą – mes susitarėme su Hitleriu. Tiek metų mes šito gėdijomės, mums badė akis mūsų ir jų idėjinė giminytė, o mes slėpėmės – iki kolei? Juk ir mes prašėme suomių atsitraukti nuo Leningrado, o anie, kaip lenkai, spyriojosi. (...)“

„Apskritai, Molotovui ir Ribentropui buvo ką aptarti 1939 metų rugpjūtį, ir nėra ko čia gėdytis. Molotovo – Ribentropo paktas netrukdo mūsų istorijai, nekeičia jos, jis netgi

duoda pagrindą pasididžiavimui, kuris priklauso istorijai, kuri, pagaliau, išpasakota iki loginės pabaigos.“

Teisingumas kaip pasitikėjimo ir vienybės pagrindas

Molotovas ir Ribentropas tebuvo tik vadeivų Stalino ir Hitlerio valios vykdytojai. Sovietų terminijoje dažniausiai „išlaisvinimas“ buvo tik Vakarams mulkinti skirtos sąvokos „okupacija“ sinonimas, o okupantų pasikeitimas negali būti laikomas „išvadavimu“. Pilietinė visuomenė neturėtų žiūrėti pro pirštus į mėginimus gaivinti ir teisinti kolonijinę politiką.

Rugpjūčio 1 d. Ariogaloje įvyko tradicinis buvusių Sovietijos politinių kalinių, tremtinių ir Laisvės kovų dalyvių bei jų artimųjų sąskrydis „Su Lietuva širdy“. Tai unikalus reiškinys Tėvynės, drįstu teigti, taip pat ir Europos Sąjungos šalių pilietinės visuomenės gyvenime. Jame dalyvauja vis daugiau jaunesnių kartų bendrapiliečių ir svečių, noriai perimančių ir palaikančių šią tradiciją.

Sąskrydyje galėtų ir turėtų būti priimta rezoliucija ar kreipimasis į Prezidentę, Seimą, Vyriausybę dėl aktyvinimo pastangų atkurti teisingumą kaip Vienybės pagrindą visai Europos Sąjungai. Totalitarinis sovietų komunistų režimas nėra iki šiol visuotinai pasmerktas ir jo padaryti karo bei genocido nusikaltimai dar neįvertinti pagal tarptautinės teisės normas. Niurnbergo proceso jau nepakanka, nes tada vienas nusikaltėlis teisė kitą.

Tikras pabuvimas drauge

Danutė Draugelienė „Gyvojo Rožinio“ maldos grupės vadovė

Liepos 12 d. Varėnos šv. arkangelo Mykolo parapijos bendruomenė šventė Lietuvos vardo ir Evangelinės žinios tūkstantmečiui Lietuvai jubiliejų, kartu pažymėdami ir parapijos jubiliejinių metų pabaigą

Kiekvienam mylinčiam Tėvyne, mie-la melstis už ją, prašyti Dievo malonės. Kaip išlikome, kaip iškentėjome tūkstantį metų?... Juk mūsų tiek mažai ir tokia maža mums skirta žemė.

Rinkdamiesi žmonės nerimavo, koks bus oras. Bet Dievas žino, ką daro. Aukotos šv. Mišios už Tėvyne, kurių metu giedojo Varėnos kultūros centro mišrus choras „Varpilė“ ir parapijos „senjorų“ choras. Po šv. Mišių visi giedodami patraukė prie naujo paminklo šventoriaus pakraštyje. Varėnos policijos komisariato pareigūnai palaikė viešąją tvarką. Paminklą pašventinęs klebonas dekanas Valentinas Virvičius papasakojo paminklo atsiradimo istoriją: „Atėjo Oskaras Golumbiauskas ir sako turįs didelį akmenį, kurį reikėtų pastatyti kaip paminklą Lietuvos vardo tūkstantmečiui. Aptarę, kaip paminklas turėtų atrodyti, priėmėme sprendimą tokį kaip

Paminklinį akmenį „Lietuvos vardui - tūkstantis“ atidengia Varėnos klebonas dekanas Valentinas Virvičius ir UAB „Varėnos statyba“ gen. direktorius V. Valentukevičius

dabar matote. Iškilęs akmuo mums byloja, kad per tikėjimą kryžiumi ir jo nešimą Lietuva išliko. Lietuvos vardas pirmąsyk paminėtas raštuose šv. Brunono Bonifacijaus, vienuolio vyskupo ir kankinio, žūties

mūsų valstybės pasienyje metais. Ar turime galimybę išlikti kitus tūkstantmečius? Taip, tik reikia tikėti kryžiumi, kurį paliko Kristus visai žmonijai kaip meilės, kančios ir pasitikėjimo simbolių“...

Pagiedoję giesmių, „Lietuva brangi“, „Marija Marija“ ir Lietuvos himną parapijiečiai rinkosi į šventorių agapei. Čia laukė staigmena – sveikinimą visiems parapijiečiams atsiuntė Seimo pirmininko pavaduotojas, Algis Kašėta. Parapijiečių vardu padėkojom paminklo autoriams – klebonui dekanui Valentinui Virvičiui, Oskarui Golumbiauskui ir prisidėjusiam prie visų bažnyčios atnaujinimo darbų UAB „Varėnos statyba“ generaliniam direktoriui Vytui Valentukevičiui, „Varpilė“ choro vadovei Ramonai Velenienei, „Bočių“ vadovei Marijai Šilalienei, tremtinių ansamblio „Viltis“ vadovei Gražinai Kuodienei, parapijos: „senjorų“ choro vadovei vargonininkei Laimai Petruškevičienei ir mūsų parapijos švenčių koordinatorei seseriai Emilijai.

Padėkojome „Ropės“ moterų kolektyvui, Gyvojo Rožinio narėms, „Bočių“ moterims už paruoštas vaišes.

Klebonui palaiminus mūsų vaišių stalą, rinkomės prie jo vaišintis, bendrauti, dainavome dainas Lietuvai.

Tai tikras pabuvimas drauge. Mes juk mokame ne tik melstis ir nesame užsidarę vien bažnyčioje.

Dubingiams – 675

Monika VIRVIČIŪTĖ, Povilas VIRVIČIUS, Molėtai

Liepos viduryje Dubingiuose vyko gražus renginys – Lietuvos tūkstantmečio šviesoje minėtas garbingas 675 metų miestelio jubiliejus.

Šventė prasidėjo iškilmingu žuvusiųjų už Tėvynės laisvę pagerbimu prie paminklo lietuviams, 1944 metais nužudytiems Armijos krajoj. Oficialiąją renginio dalį – gėlių padėjimo prie paminklo ceremoniją – pradėjo Molėtų rajono meras Algimantas Žiukas ir mero padėjėjas Henrikas Ivickas, kiek vėliau prisiminimais apie sunkius dubingiškiams laikus, kai po kaimą mirtį sėdama siautėjo Armija krajoja, dalijosi ilgametę Dubingių gyventoją Pranę Kuorienę. Nepamiršti, kad esame lietuviai ir savo kraštą mylėti visa širdimi kvietė svečiai iš Kauno – Lietuvos šaulių sąjungos Kauno apskrities Vytauto Didžiojo rinktinės vyrų vokalinis ansamblis „Trimitas“, susirinkusiems dovanoti senovinių savanorių dainų. Atsidėjo tiems, kurių dėka šiandien Lietuvos vardas minimas jau tūkstantį metų, būriu susirinkusieji patraukė į karčemą. Čia renginį vedė ir skambius žodžius susirinkusiems dubingiškiams dovanoti tautiniais drabužiais pasipuošusios šventės vedėjos Regina Kaminskienė ir Marytė Gudėnienė, eiles – jaunieji skaitovai Simas ir Vita.

„Rašytiniuose šaltiniuose minima, kad Dubingių vardas pradėtas minėti nuo XIV a. I pusės, kai kryžiuočių kronikose buvo užrašyta, kad kalavijuočiai 1334 m. nusiaubė Dubingių žemę. O pats Dubingių miestelio pavadinimas kilo nuo kadaise čia gyvenusių dviejų brolių Bingių, kadangi jie visuomet drauge visur pasirodydavo, tad žmonės ir sakydavo – žiūrėkite, du Bingiai eina“, – pasakojo renginio vedėjos. Gausiai į būrį sugužėjusius dubingiškius sveikino jo istorijos lobynu kvietė Dubingių seniūnas Kęstutis Kaminskas. Pasidžiaugęs, kad Dubingiai tampa vis patrauklesni turistams, seniūnas padėjo visiems susirinkusiems ir radusiems laiko stabtelėti ir dalyvauti savo miestelio jubiliejuje, o labiausiai nusipelnusiems dubingiškiams buvo įteiktos padėkos ir atminimo dovanos. Taip pat nepamirštos ir pagerbtos ilgą laiką miestelio gyventojos Janina Giedrienė, Genovaitė Lazarevičienė ir vyriausioji – 97 metus einanti Ona Šimulionienė. Molėtų rajono meras A. Žiukas, padėjėjas H. Ivickas, administracijos direktorius R. Šavelis nepagailėjo dubingiškiams gražių žodžių bei, kaip susitartė, ištvėrė, ryžto ir sveikatos linkėjo, o meras dar ir labiausiai Dubingių kraštui gerai darbai

Minėjimo dalyviai

pasižymėjusius žmones Molėtų rajono savivaldybės padėkos raštais ir atminimo dovanomis apdovanojo. Dubingių bendruomenės centro vardu apdovanojimus ir padėkas nusipelnusiems, bet mažai žinomiems žmonėms įteikė bendruomenės centro pirmininkė Violeta Navickienė. Kai padėkos ir dovanos jau buvo išdalintos, kviesta pasiklausyti svečių iš Kėdainių, vasaras leidžiančių pas močiutę Dubingiuose, Linos ir Lauryno Bilinskų gražiai atliekamų dainų. Po oficialiosios dalies susirinkusieji

pakviesti apžiūrėti Lietuvos vardo tūkstantmečiui ir Dubingių jubiliejui skirtos surengtos jaunų ir vyresnių dubingiškių bei seniūnijos svečių meno darbų parodos. Čia ne vieno akį traukė puikūs medžio drožiniai, karpiniai, dekupažo technika vaikų marginti ar veltiniai darbai, molio indai, nepakartojamos nertos staltiesės ir įvairiausiais raštais margintos austinės drobės... Po parodos visi klausėsi Juozo Vasiliausko vadovaujamos kaimo kapelos „Videniškiei“ ir Dranseikų šeiminės kapelos atliekamų dainų.

Muziejus laikraštyje Nr. 30 (82)

Policijos sporto klubo taurė

Lietuvos policijos tradicijos buvo kuriamos ne vieną dešimtmetį. 1918 m. paskelbus Lietuvos nepriklausomybę, prasidėjo labai sunkus etapas kuriant valstybės valdymo institucijas, teisėtvarkos struktūras, tame tarpe ir policiją. Kaip žinoma, tvarką bet kurioje valstybėje nustato įstatymai, o jų įgyvendinimą prižiūri atitinkamos valstybinės valdžios institucijos, tarp jų ir policija. Būtent policijai ir tenka pagrindinis vaidmuo palaikant tvarką ir piliečių saugumą valstybės viduje. Įveikiant didelių vidaus ir išorės sunkumus, palaipsniui buvo kuriamas naujas valstybės valdymo aparatas. Valsčiuose pradėjo kurtis vietinės valdžios institucijos, tame tarpe ir vietos apsaugos komitetų skyriai, kurie vėliau peraugo į miliciją. 1918 m. įkuriamą milicijos organizaciją, 1920 m. priimtas Milicijos įstatymas. 1919 m. patvirtinta pirmoji vienoda milicijos uniforma, kuri buvo dėvima iki 1923 m.

1924 m. milicija buvo oficialiai pervardyta į policiją. Nuo 1924 m. policijos organizacija ne kartą keitėsi. Iš pradžių policijos reikalus tvarkė Vidaus reikalų ministerijos Piliečių apsaugos departamentas. Šis departamentas leido ir redagavo informacinį laikraštį, ėjusį Kaune, „Milicijos žinios“. Vėliau departamentas buvo reorganizuotas ir 1935 m. sausio 1 d. įkurtas Policijos departamentas, kuriam priklausė viešoji arba tvarkos, geležinkelio, pasienio, privatinė ir vandens kelių policija. Policijos darbuotojams rengti pirmaisiais nepriklausomybės metais Lietuvoje duris atvėrė Teisės akademija, jos filialas Kaune, Klaipėdos aukštesnioji policijos mokykla.

Tarpukario Lietuvoje policija ne tik sunkiai ir atsakingai dirbo, bet mokėjo ir švęsti. 1921 m. spalio 2 d. įvyko pirmoji policijos šventė. 1923 m.

Taurė – prizas. Lietuva, 1933 m. Foto K. Barišauskas

birželio 11 d. įsteigtas Policijos sporto klubas. Minint šio klubo įkūrimo dešimtmetį S. Edelšteino firmoje buvo užsakyta sidabrinė taurė – prizas. Taurės aukštis – 337 mm, masė – 568,70 g, pakraštys puoštas gėlių ornamento juosta. Centre išgraviruota aštuonkampė policijos žvaigždė, kurios viduje išgraviruota – „LPSK“ (Lietuvos Policijos Sporto klubas). Taurės viršutiniame pakraštyje išgraviruotas tekstas, pažymintis šios taurės atsiradimą: „Pereinamoji Lietuvos Policijos Sporto klubo dovana policijai šaudymo rungtyse mažojo kalibro šautuvais. Įsteigta 1933 m. spalio mėn. 1 d. Kaune“. Be šio pagrindinio įrašo yra dar keturi įrašai, pažymintys kam ši taurė 1933-1938 m. buvo įteikta. 1933 m. taurę iškovojo Aukštesniosios policijos mokyklos komanda, 1934 m. ir 1935 m. – Kauno miesto policijos komanda. Paskutinį kartą ši taurė buvo įteikta 1938 m. rugsėjo 30 d., nugalėtoja tuomet tapo Policijos

komisariato Centrinio skyriaus komanda.

Reikia paminėti, kad 1937 m. liepos 26 d. vykusiam pasaulio šaudymo pirmenybėse Suomijoje, Lietuvos policijos komanda laimėjo aukso ir sidabro medalius.

Policijos sporto klubo taurę muziejus įsigijo 2007 metais. Tai – puikus tarpukario Lietuvos juvelyrų darbo pavyzdys, papuošęs muziejaus sidabro dirbinių rinkinį.

Trakų istorijos muziejaus direktorius Virgilijus Poviliūnas

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išeiginė-pirmadienis ir antradienis.

Muziejus laikraštyje Nr. 28 (80)

Medalis „Lietuvai 1000“

Lietuvos vardas (Litua) pirmą kartą buvo paminėtas Kvedlinburgo analuose 1009 metais, aprašant šv. Brunono misiją. 1009 metų krikšto aktas yra vienas svarbiausių ankstyvųjų viduramžių dokumentų, patvirtantis apie besimezgancius Lietuvos kontaktus su Europos civilizacija. Tai kol kas žinomas seniausias rašytinis mūsų valstybės vardo fiksavimas. Lietuva iškilmingai švenčia vardo paminėjimo tūkstantmečio jubiliejų. Vilnius 2009 metais tapo Europos kultūros sostine. Vyksa gausybė jubiliejinių meno ir sporto renginių.

Ši data gausiai atspindėta ir Lietuvos numizmatikoje bei faleristikoje. Išleistas proginės auksos monetos – 2007 ir 2008 metais 100 litų monetos, skirtos Lietuvos vardo minėjimo tūkstantmečiui bei nukaltas daugybė medalių.

Puikus pavyzdys – Linos Kalinauskaitės ir Juozo Kalinausko sukurtas medalis, skirtas Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmečiui. Nukaldino Lietuvos monetų kalykla 2009 metais. Sidabro medaliai įdėti po du, aversu ir reversu, puošnioje, odinėje dėžutėje, kurios dangtelyje reljefu įspausa tūkstantmečio emblema su Vyčiu, dugnas išklotas mėlynu aksomu. Kiekvienoje dėžutėje yra numeruotas sertifikatas. Trakų istorijos muziejaus turimų medalių sertifikatų numerai – 011 ir 012. Medalis sveria 153,49 gramus ir yra nukaltas iš 925 prabos sidabro. Tonuoto medalio averso

Medalis. Skirtas Lietuvos vardo tūkstantmečiui. 2009 m. Foto V.Neliubinas

centre – karalius Mindaugas, sėdintis soste, su skeptru ir valdžios obuoliu. Juostelėje aplik: KARALIUS MINDAUGAS LIETUVOS SUVIENYTOJAS. Ties sosto ranktūriu – autoriaus faksimilė: J. Kalinauskas. Kadangi autentiškas karaliaus Mindaugo atvaizdas neišliko, savo vaizdinį dailininkas sukūrė gotikinių majestetinių viduramžių Europos ir LDK Vytauto antspaudų stiliumi. Medalio viršutinėje dalyje, pagal Kvedlingo analų aprašymą pavaizduota Brunono ir vietos

valdovo Netimero susitikimo scena. Žemiau, kartu su: LITUA/NETIMERAS/BRUNONAS. Centrinį medalioną su Mindaugu juosia keturių LDK – Gedimino, Algirdo, Kęstučio, Vytauto – atvaizdai. Jie sukurti remiantis 1578 m. išleisto A. Gvagninio „Europos Sarmatijos aprašymo“ iliustracijomis. Tiesa, šioje knygoje atspausdinti įsivaizduojami didžiųjų valdovų atvaizdai, tačiau išpopuliarinti XX a. 3-4 deš. P. Rimšos medaliuose. Patekę į vadovėlių puslapius, jie daugelio lietuvių sąmonėje tapo

autentiškais didžiųjų kunigaikščių portretais. Apatinė medaliono lauko dalis skirta Lietuvos istorijos žymiausiems veikėjams po Lietuvos – Lenkijos Krėvos ir Liublino Unijų, kairėje pusėje pavaizduoti Jogaila, Žygimantas Augustas, Steponas Batoras; dešinėje – XIX a.-XX a. pr. Atgimimo šaukliai – S. Daukantas, J. Basanavičius, V. Kudirka. Centrinė dalis vaizduoja tautos kovas, atgaunant Nepriklausomybę 1918 m. vasario 16 d. ir 1990 m. kovo 11 d. Medalyje yra ir XX a. vidurio

žymiųjų disidentų A. Terlecko ir N. Sadūnaitės miniatiūriniai portretai. Apatiniame pakraštyje – valstybės vadovų – A. Smetonos, A. Stulginskio, K. Griniaus, V. Landsbergio, A. M. Brazausko, V. Adamkaus biustai. Medalio pakraščiu, viršuje: 1009 LIETUVOS VARDAS TUKSTANTMETIS 2009; aplink tekstas su pavaizduotų veikėjų vardais ir pavardėmis, aiškinantis pavaizduotas scenas.

Medalio reverse, centre – Lietuvos kontūrai su svarbiausiais miestais LDK Vytauto laikais ir užrašas: MAGNI/UKATUS/LITUANIA, žemiau – Vytautas Didysis ant žirgo ir tekstas: VYTAUTAS DIDYSIS PRIE JUODOSIOS Jūros. Aplink žemėlapiu kontūrus pavaizduotos batalinės scenos iš lietuvių laimėtų didžiųjų mūšių – Saulės (1236), Žalgirio (1410), Oršos (1514), Salaspilio (1605), Chatino (1675). Visi jie išvardinti medalio pakraščiuje.

2009 metais išleistas medalis yra vertingas eksponatas, priminsiantis Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmetį. Šiai jubiliejinei datai negali prilygti nė viena XX a. pabaigos – XXI a. pradžios įžymi data.

Muziejininkas Saulius Zalsys

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išeiginė-pirmadienis ir antradienis.

Reformacijos išpardai Thomo Manno festivalyje

Astrida PETRAITYTĖ, Klaipėda

Atkelta iš 3 p.

šios temos tyrėjas negali neatsiremti i prieš dešimtmetį pasirodžiusį kapitalinį jos veikalą. Anot Baublio, I.Lukšaitė yra mokslininkė altruistė, mat daugeliui šios gildijos narių viename veikale eksploatuojant ankstesniųjų medžiagą, kiekvienas jos naujas darbas yra pareikalavęs ypatingų pastangų: štai, be anksčiau parengtų M.Pretorijaus raštų, neseniai pasirodė profesorės (talkinant Sabinai Drevello) sudarytas tomas „Klaipėdos miesto ir valsčiaus evangelikų liuteronų bažnyčių vizitacijų 1676–1685 m. dokumentai“ (ši Klaipėdos universiteto leidyklos leidinį turėjome progos ir įsigyti). Moderatoriui apgailestavus, kad daug triūso reikalaujantis istorijos šaltinių paskelbimas dažnai lieka nepastebėtas, I.Lukšaitė turėjo progą savo pasisakymą pradėti viltimi, jog jaunoji istorikų karta šiais publikuotais šaltiniais pasinaudos.

Pereidama prie pranešimo, profesorė akcentavo: XVI a. esąs Naujųjų laikų pradžia. Reformacijos idėjos visą šimtmetį iki XVII a. reikšmingai veikė visą Europą.. Iškėlus klausimą: ką tuomet galime vadinti Lietuva,

Autorės paveikslas

I.Lukšaitė aptarė dvi galimas traktuotes: viena, tai LDK, antra – lietuvių gyvenama teritorija (įėjusi i dvi valstybes). Kultūrinės dovanas, anot pranešėjos, teikė viena kitai abi „Lietuvos“ – ir LDK, ir su ja bene 100 km siena besiribojanti Mažoji Lietuva (Prūsijos dalis). Pažymėta, jog reikšmingi pokyčiai XVI a. įvyko daugelyje LDK sričių. Greta bažnytinės sistemos, jos santykių su visuomene persitvarkymo, ypatingai svarbūs žingsniai žengti formuojant visą rašto

sistemą, jo sklaidą. Iki Reformacijos LDK europietiškos švietimo sistemos nebuvo (nei bendrojo lavinimo, nei aukštųjų mokyklų), tuo tarpu XVI a. pabaigoje ši sistema – kartu su jos hierarchiją užbaigiančiu Vilniaus universitetu – jau veikė. Viena reikšmingiausių to meto naujovių – vis platesnis spaudos technologijų panaudojimas. Būtent Reformacijos dėka knygų spausdinimas išvirtino kaip nepertraukiamas procesas; LDK palaipsniui imta leisti knygas ir lietuvių kalba (iki Reformacijos naudotos rašto kalbos – lotynų ir gudų, ar rusėnų). Reformacijos idėjos paskatino permąstyti ir krikščioniškas sąvokas, atnaujinti – modernizuojant – sakralinę kalbą.

Atsigręžusi i raštijos situaciją Mažojoje Lietuvoje prelegentė turėjo progos daug kart pasakyti „pirmoji/pirmasis“: pirmoji knyga, pirmoji gramatika, žodynas... Žinia, turtingieji to krašto dvasiniai klodai mums labiau rūpi, tačiau Reformacijos procesus ir pasekmes Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje akcentuojantis prelegentės žvilgsnis tikrai pavertė.

Pranešėja sulaukė ir „provokacinių“ klausimų. Štai N.Strakauskaitė parūpo: kada gi istoriografijoje išvirtino neadekvatus tokių asmenybių kaip K.Donelaitis, L.Rėza pristatymas – pažymint jų nuopelnus lietuviškai raštijai, pamirštama, jog tai buvo Prūsijos karalystės – vienos stipriausių Europos valstybių – piliečiai... Mums svarbi buvo pati konstatuojamoji klausimo pusė, dėmesio atkreipimas i pernelyg entuziastingą Prūsų Lietuvos veikėjų tempimą ant lietuviškojo kurpalio. Pats klausimas, regis, buvo labiau retorinis – kaip beje, ir šių eilučių autorės po Lukšaitės atsakymo: toks požiūris išvirtinęs nuo 1940-ųjų – suabejojimas; ar ne nuo 1923-ųjų, kai Klaipėdos kraštą prijungus prie Lietuvos, visa, kas vokiška, stengtasi išstumti kaip svetimkūnį...

Prasminga, regis, buvo reziumuojanti A.Baublio išvada, tikėkimės, galiojanti ne tik šiam renginiui, bet ir visiems esamiems bei būsimiems šių temų – Reformacija, LDK, Prūsija, Rytprūsiai ir Mažoji Lietuva – gvildinimams: išiname praturtėję, jau nebijome būti atviri mus supančiai įvairovei.

Muziejus laikraštyje Nr. 29 (81)

Strėlčiškių monetų lobis

Lobis – tai žemėje užkasti ar kitaip paslėpti pinigai ar vertingi daiktai. Slaptavietės randamos statiniuose, žemėje ir net po vandeniu. Dažniausiai randami monetų lobiai.

Trakų istorijos muziejaus fonduose monetų lobiai kaupiami nuo pirmųjų muziejaus veiklos metų. 1997 m. Trakų salos pilies centrinių rūmų ekspozicijoje, buvusioje LDK iždinėje, išeksponuota vienuolika monetų lobių, datuojamų XV–XVIII a. iš Trakų istorijos muziejaus rinkinių.

Trakų istorijos muziejaus fonduose saugomas 41 monetų lobis, bendras monetų skaičius juose – 31 745. Monetų lobiai rasti Trakų mieste bei rajone, o taip pat ir kitose Lietuvos vietovėse. Monetų lobių rinkinys nuolat gausėja. Tarp naujai įsigytų lobių – Strėlčiškių lobis, rastas Varėnos rajone. Sudužusiame indelyje buvo 201 sidabrinė moneta. Pinigai kaldinti Lietuvos Lenkijos valstybėje (Abiejų Tautų Respublikoje) ir įvairiuose Vakarų Europos kraštuose nuo XVII a. 3 deš. iki XVIII a. pradžios. Vėlyviausia moneta – 1717 m. prūsiskas Fridricho Vilhelmo I šeštokas, kaldintas Karaliaučiuje. Taigi lobis paslėptas baigiantis šiaurės karui. Pinigai sukaupti sunkmečiu, kuris Lietuvoje prasidėjo dar valdant Jonui Kazimierui Vazai (1649-1668). Po Bogdano Chmelnickio sukilimo prasidėję karai su Maskva, Švedija, vidaus anarchija sukėlė ekonomikos sūriure. Krašto monetų svoris ir prabos krito. Padėtį dar komplikavo rizikingi finansiniai

eksperimentai. Iždas leido vokiečių finansininkams broliams Andriui ir Tomui Tymfams 9 milijonų tiražu (1663-1666 m.) išleisti naują sidabrinę monetą. Jos reverse nurodyta vertė – XXX grašių. Tačiau šioje vos 500 prabos monetoje sidabro tebuvo vos už 12 grašių. Priverstinis kursas turėjo padengti valstybės biudžeto deficitą ir duoti pelno broliams Tymfams.

Strėlčiškių monetų lobyje yra net 19 timpų – auksinų. Kita populiari tų laikų moneta – ortas, jos nominale nurodyta vertė 18 grašių. Šis pinigas visą XVII a. II pusę buvo stabilus. Monetų lobyje yra 3 ortai, 42 šeštakai, 45 pusantrakai. Daugiausia žalos Jono Kazimiero laikais padarė milijardiniu tiražu išleisti variniai šilingai. Seimo nurodymu šie pinigai turėjo būti imami kaip trečdalis sidabro grašio, tačiau jų ir dar už tokią kainą žmonės stengėsi vengti. Strėlčiškių lobyje nėra nei vieno varinio šilingo. Jono Kazimiero standarto ortai bei šeštakai taip pat buvo kaldinami Jono Sobieskio (1676-1696) laikais, lobyje yra 6 šio valdovo šeštakai.

Ortai, šeštakai bei pusantrakai buvo kaldinami ir kaimyninėje Prūsijoje, tik kiek geresnės prabos, dėl to net noriau imami nei savi. Antai išlikęs 1697 m. pavieto magistrato raštas, liepiantis atstovams, vykstantiems i karaliaus Augusto II karūnavimo iškilmes, pakeisti šeštokus ir ortus i prūšiskus. Lobyje yra 1685 m. prūšiskas ortas ir 23 šeštakai.

Pilnavertės lobia monetos – XVII a.

Strėlčiškių monetų lobis. XVIII a. pr. Foto V.Neliubinas

patagonai ir sidabro dukatai bei jų frakcijos. Patagonai (isp. „didžioji pėda“ - reiškia geros kokybės) Ispanijos Nyderlanduose atsiskaitymams su užsieniu masiškai pradėti kalti vietininkų Alberto ir Elžbietos (1599-1621) laikais. Iš čia kitas pavadinimas – Alberto taleriai. Nepakitusios kokybės jie išliko beveik

100 metų, iki 1710 m. Šioje monetoje nurodomas valdovo vardas ir provincija, kur jie kaldinti – Brabantas, Flandrija, Cviolis, Tornas ar kita. Patagonai turėjo ir savo frakcijas – pusės ir ketvirčio patagono monetas. Lietuvoje patagonas buvo vertinamas 90 grašių ir net daugiau. Strėlčiškių lobyje yra XVII a. Ispanijos

valdovų įvairių provincijų 9 patagonai, 4 pusės patagono ir 15 ketvirčio patagono monetų.

Panašios kokybės ir paklausūs buvo ir išsivadavusių iš Ispanijos valdymo Olandijos Jungtinių provincijų sidabro dukatai. Juose taip pat nurodomi metai ir provincija – Utrechtas, , Zelandija, Vakarų Frezija, Olandija ir kt. Lobyje yra 4 Jungtinių provincijų sidabro dukatai. Apsukrūs olandai specialiai prekybai su Rytų Europa leido panašius, bet žemesnės prabos liūto talerius ir jų dalis. Lobyje yra tik viena 1646 m. olandiško Cviolės provincijos pusės liūto talerio moneta.

Kita lobia įdomybė – prancūziška Liudviko XIV 1651 m. pusės ekiu (lygi pusei talerio) moneta. Prancūzija ne taip aktyviai kaip olandai dalyvavo prekyboje, tačiau nuolat kišosi i „šlėktų demokratijos“ valstybės politiką. Yra žinoma, kad kelių XVII –XVIII a. Lietuvos-Lenkijos valstybės valdovo rinkimus Prancūzijos pasiuntiniai pralaimėjo tik todėl, kad per anksti išleido pinigų kyšiams.

Strėlčiškių lobis yra įdomus numizmatiniu požiūriu ir suteikia daug informacijos apie to laikmečio politinę bei ekonominę krašto situaciją.

Muziejininkas Saulius Zalas

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išeiginė-pirmadienis ir antradienis.

Muziejus laikraštyje Nr. 27 (79)

X a. sidabrinis dubenėlis

793 metų birželio 8 d. Anglijos pakrantėje netikėtai išsilaipino nuožmumu pasižymintys atvykėliai iš šiaurės, kuriems dėl plėšikavimų ir žiaurumo buvo suteiktas vikingų vardas (jų rūp plėšikai). Ši data moksliniame pasaulyje žinoma dėl tuo metu užpulto ir nusiaubto Lindisfarno vienuolyno, sukrėtusio visą krikščioniškąją Europos pasaulį. Tai laikoma ir naujų ekonominių, politinių bei socialinių procesų pradžia, turėjusių įtakos keliis šimtus metų visai Europai. Vikingų pėdsakų galima aptikti beveik visoje Europoje, nuo Anglijos iki Italijos. Jie savo laivais pasiekdavo net Bizantiją. Vikingai padėjo pagrindus ne vieno miesto ar valstybių atsiradimui, iš jų kilo garsūs karaliai (Olafas, Vilhelmas Užkariautojas ir kt.).

IX–XII a. Baltijos jūros regione pastebimas ryškus prekybos suaktyvėjimas, uostams tinkamos pakrantės kūrėsi naujos gyvenvietės Birkia, Visby (Švedija), Hedeby, Dankirke (Danija), Grobine (Seeburg, Latvija), Kaupas (Sambijos pusiasalis) ir kt. Vėliau, pasikeitus ekonominei, politinei ar net geografinėi situacijai, dalis šių miestų sunyko. Rytų Baltijos pakrantėje gyvenusios baltų gentys buvo įtrauktos i skandinavų geopolitinį žemėlapi. Tai liudija jau minėtos polietninės Kaupo, Grobinės gyvenvietės, kuriose rasti aiškūs skandinavų pėdsakai.

Dauguvos – Dnepro upėmis ėjo svarbus prekybos kelias, kuriuo buvo galima pasiekti Kijevą, Novgorodą. Tuo tarpu Nemunas jungė Baltijos jūrą su žemyninėje dalyje gyvenančiomis baltų gentimis. Be abejo, neišvengta ir karinių susidūrimų. Rašytiniuose šaltiniuose (Rimberto kronikoje) užfiksuotas vikingų ir vietos gyventojų susidūrimas 853 metais. Tai yra gerai žinoma Apuolės (Skuodo r.) apgultis. Minima, jog kuršiai taip pat aktyviai dalyvaudavo kariniuose jūros žygiuose, siaubdavo skandinavų pakrantes.

Apie glaudžius baltų prekybinius santykius su skandinavais liudija paminkluose randami gausūs skandinaviškos kilmės papuošalai ir ginklai. VIII–XII a. Vakarų Lietuvos kapinynuose aptinkami įkapių turtingumu išsiskiriantys kapai, aiškiai padaugėja sidabrinų dirbinių, papuošalų. Tad visai tikėtina, jog kelios sezoninės prekyvietės galėjo egzistuoti ir Vakarų Lietuvoje, kuršių teritorijoje (Palangos apylinkės, Apuolėje) ar Nemuno žemupyje, ties Ragaine. Vietiniai gyventojai iš atvykėlių pirklų pirkdavo ginklų, papuošalų, žirgo aprangos reikmenų. Be abejo, paklausiausia tuo metu prekė buvo ginklai, o ypač kalavijai. Dauguma jų i Lietuvą pateko tarpininkaujant skandinavams, iš Pareinės – garsaus to meto

Foto: Dubenėlis. Sidabras, X a. Foto U.Budvydas

ginklų gamybos centro. Dalis gaminta Skandinavijoje. Lietuvos kapinynuose palyginti gausiai aptinkama taip vadinamųjų „importinių“ skliautiniu ornamentu puoštų ietigalių. Tarp atvežtinių papuošalų dominuoja segės. Iš apyvokos reikmenų bene unikaliausias ir vienintelis toks radinys Lietuvoje – sidabrinis dubenėlis – saugomas Trakų istorijos muziejuje. Deja, jo radimo aplinkybės yra neaiškios. Žinoma tik tai, jog jis rastas rytų Lietuvoje. Dubenėlis 5,3 cm aukščio bei 19,3 cm skersmens. Vidinė dalis puošta dviem koncentriniais apskritimais.

Dirbiny datuojamas X a. Analogiškų, šiuo laikotarpiu datuojamų, sidabrinų dubenėlių rasta dabartinės Skandinavijos teritorijoje. Šie indai retai išsiskiria puošnumu. Tačiau aptinkama ir labai puošnių. Pavyzdžiui garsiajame, VII a. datuojamame, Sutton Hool (Anglija) kape, kuriame pagal visus skandinavų laidojimo papročius laive buvo simboliškai palaidotas karališkos kilmės asmuo.

Lietuvoje rastas sidabrinis dubenėlis greičiausiai gamintas šiaurės Europos meistrų, t. y. dabartinės Skandinavijos

teritorijoje. Šioje Europos dalyje įvairūs metaliniai indai buvo gaminami ne tik iš sidabro, bet ir iš vario ar geležies. Deja, tyrėjus jie pasiekia tik pavieniais fragmentais. Paprastai šie dirbiniai randami kapuose ar lobiuose. Šiuo atveju jie naudoti kaip talpos slepiant lobius. Tik įsigalėjus krikščionybei metaliniai indai dažniausiai aptinkami gyvenviečių archeologinių tyrimų metu. Išskiriamos net keturios metalinių indų gamybos technologijos – liejimo, kieto bei minkšto kalimo ir kombinuoto. Lietuvoje rastas sidabrinis dubenėlis tikriausiai gamintas minkšto kalimo technika. Tačiau neaiškios jo radimo aplinkybės palieka daug neatsakytų klausimų. Pagrindinis – socialinis aspektas. Įdomu kas galėjo įsigyti ir naudoti šį brangų daiktą. Vargu ar jis galėjo būti naudojamas kasdieninėje buityje. Labai tikėtina, kad jis buvo naudojamas atliekant ritualines apeigas. Tai pat lieka neaišku kokių būdu ir kada šis indas pateko i Lietuvą.

Archeologijos skyriaus vedėjas Ugnius Budvydas

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išeiginė-pirmadienis ir antradienis.

Rytų Lietuva**Dieveniškų Valančius: iš gyvenimo pasienyje kronikų****Viktorija VAŠKYTĖ, Klaipėda**

Istorikai mano, kad Dieveniškų bažnyčioje su didiku Goštautu susituokė viena populiariausių mūsų istorinių asmenybių, būsimoji karalienė Barbora Radvilaitė

Galvas keliantys pavasario žiedai nejučia primena apie nenumaldomą laiko tėkmę – kunigą Domą Valančiauską aplankėme dar sniegui krentant. Tokią – baltą ir sušalusią – Dieveniškų žemę išvysite ir nuotraukose. Staiga suprantu, kad tai net labai simboliška – žemaičiui D. Valančiauskui pietryčių Lietuvos krašte, lyg amžino įšalo žemėje, lengva niekada nebuvo. Ir ne tik dėl pasirinkto sunkaus kunigo kelio, bet ir dėl negėstančio patriotizmo po šitiek metų praleistų ten, kur lietuviškai kalba tikrai ne kiekvienas.

Užsispyręs žemaitis Dieveniškėse

Vos atvykę kunigo D. Valančiausko imame ieškoti medinėje klebonijoje. Randaime bažnyčioje, besiruošiantį šv. Mišioms. Turbūt nuo jos ir reiktų pradėti. Dieveniškų Švč. Mergelės Marijos Rožančinės bažnyčia minima dar 1471 m. Istorija kalba, jog joje meldavosi pati Barbora Radvilaitė, šiose apylinkėse gyvenusi drauge su pirmuoju vyru Stanislovu Goštautu. Istorikai mano, jog jiedu šioje bažnyčioje ir susituokė.

Po gaisro 1783 m. atstatyta medinė bažnyčia, 1861 m. atnaujinta. 1899-1903 m. apmūrytas šventorius. Priešais bažnyčią pastatyta mūrinė varpinė su vartais. 1906 m. čia įsteigta parapija. Tiesa, klebonas aptarnauja ir dar vieną už dešimties kilometrų esančią Norvilėškių Švč. M. Marijos Gailestingumo Motinos bažnyčią.

Pirmas dalykas nustebinantis ižengus į Dievo namus Dieveniškėse – jauki medinė vidaus apdaila ir neįtikėtina šiluma viduržiemiu.

Netrukus paaiškėja, jog daug kas šioje Švč. Mergelės Marijos Rožančinės bažnyčioje paties kunigo D. Valančiausko rankomis ir rūpesčiu sukurta. Jo iniciatyva prie bažnyčios šono prisišlijo priestatėlis, kuriame retkarčiais iš bėdos šarvojami žmonės, susirenka chorai.

„Aš kartais pagalvoju, kad jei koks klebonas prie Šv. Onos bažnyčios kažką pristatytų, blogai būtų, bet čia Bažnyčia buvo labai kukli, tai ir pridūrė“, - sako D. Valančiauskas.

Taip pat atsitiko ir su šildymu – kunigas nusprendė, kad reikia, jis pats ir pasirūpino.

„Kai manęs nebebus, nežinau ar kas šildys, ar ne, - prisipažįsta klebonas. - Tam reikia pastangų“.

Kaip keista bebūtų, rytų Lietuvoje gyvena nemažai žemaičių. D. Valančiauskas – ne išimtis. Galima pridurti ir tai, jog šis žmogus - žemaitis, besididžiuojantis savo kilme.

„Kiti nenori būti žemaičiais, kad ir kai kurie kunigai. Aš jiems sakau - tu žemaitis, o jis sako ne, nežemaitis. Pagyvena ilgiau Vilniuje, ir nebenori jais būti, gal gėdijasi savo šaknų“, - spėlioja kunigas ir tuoj prisimena neretai išgirstantis iš aukštaičių, esą žemaičiai patys savo kalbos gėdijasi.

Gimęs Skuodo rajone, Klaipėdoje baigęs vidurinę mokyklą, D. Valančiauskas, istojo į Kauno kunigų seminariją. Išventinimas vyko 1973 m. balandžio 17 d. Kauno arkikatedros bazilikoje vyskupo daktaro Juozapo Matulaičio-Labuko rankomis, primicijos – Šatėse, 1973 m. birželio 3 dieną.

Jau dvidešimt ketverius metus D. Valančiauskas kunigauja Dieveniškėse – toli nuo gimtojo krašto. Tačiau ir čia jau visas pažįstama, ištyrinėta, sava.

„Kartais tenka išgirsti priekaištų dėl to, kad ilgai čia būnu, bet tie, kurie laksto, nepasėdi vietoje, irgi negerai – tai kaip suprast?, - retoriškai klausia klebonas. - Prieš tai buvau Ignalinos rajone, dar Švenčionyse buvau, ir į Aušros Vartus turėjau paskyrimą, bet nevažiavau... O čia taip pat mane paskyrė, paskyrė prelatas A. Gutauskas“, - prisimena.

Parapijiečiai atitverti siena

Miestelis, rodos, dievišku pavadinimu - Dieveniškės – įsikūręs Šalčininkų rajono pietryčiuose, ir nors jis iš trijų pusių apsuptas Baltarusijos, vyrauja lenkų tautinė mažuma. Nieko keisto, jog retas čia kalba lietuviškai, o nevietinį apskritai sunku sutikti. Nieko nebesebina ir tai, jog čia gyvenantiems lietuviams savo ir atžalų lietuviybę saugoti darosi vis sunkiau – tėvai agituojami vaikus leisti į lenkų darželius ar mokyklas, o ir sąlygos tam palankesnės.

„Lietuvių parapijoje mažėja. Gera, kad mokyklą turim lietuvišką, darželiui padėjo lietuvių katalikų religinė šalpa, mūsų siūlyti prašymu, kitaip jų visai neliktu“, - apie sudėtingą padėtį kalbėjo kunigas.

Tačiau yra šiame krašte ir kitokių žmonių. Vienas iš jų – klebonas D. Valančiauskas, nė nemanantis slėpti karšto savo patriotizmo ir noro puoselėti lietuviybę.

„Aš ir rusų laikais „Svoboda“ klausydavau, naktimis nemiegodavau“, - prisimena klebonas, ir dabar besistengiantis palaikyti visus ta pačia kryptimi einančius ir tų pačių tikslų siekiančius tautiečius.

Matyt, dėl unikalios šiame krašte susidariusios situacijos kunigas D. Valančiauskas ne kartą buvo skustas vyskupui. Už tai, kad neva pažeidė pasienio zonos režimą – bent jau tuo ji kaltino anonimai. Tiesa, tada žemė prie tvoros, skiriančios Europos Sąjungą nuo Baltarusijos, dar nebuvo suarta, ir kaltinimus pagrįsti įrodymais buvo daug sudėtingiau.

„Žmonės gaudo sensacijas, - isitikinęs kunigas. - Jie galvojo, gal aš žinias perduodu, ir jie man kažką perduoda apie tai, kas vyksta už sienos. Bet taip niekada nebuvo“.

Iš tiesų visas daug paprasčiau: griežta siena tarp Europos Sąjungos ir Baltarusijos padalino ne tik žemę, bet ir žmones, o jei tiksliau - D. Valančiausko parapiją. Padalino ne šiaip sau tvora, kurią galima perlipti, o valstybine siena, tad ką daryti kunigui, kuriam visi parapijiečiai tiek šiaupus, tiek anapus tvoros, vienodai svarbūs, kuriam visi – jo žmonės. Būtent dėl šios priežasties būta ir tokių dienų, kuomet kun. D. Valančiauskas atsinešęs Švč. Sakramentą, visa kita, kas reikalinga, aukojo šv. Mišias parapijiečiams, stovintiems Baltarusijoje, o jis pats – Lietuvoje. Problemos niekur nedingo.

„Didesnė pusė Norvilėškių parapijos - anapus tvoros, Baltarusijoje. Ten gal apie penkis šimtus parapijiečių, o čia liko tik apie pusantro šimto“, - kalba kunigas D. Valančiauskas.

Tuo tarpu vietiniai žmonės dar pamena tuos laikus, kai griežta siena neegzistavo ir sekmadieninė migracija vyko nuolat.

„Dabar siena akлина. O leidimus ją kirsti ne taip lengva gauti. Būtina pasidaryti vizą, kuri kainuoja, užtrunka laiko, be to dėl jos gavimo žmogus priverstas vykti į Gardiną, o kur čia kokia močiutė palakstys“, - pasakoja po mamos mirties kunigui šeiminkauti padedanti sesuo...

„Jeigu visai atidarytos būtų sienos, būtų negerai – asimiliuotų mus, jų juk dešimt milijonų, - apie kaimyninę Baltarusiją kalba klebonas. - Bet labai norėtusi, kad bent jau parapijiečiams siena pasidarytų lankstesnė, būtų sudaromos sąlygos, išduodami leidimai pamaldų, kapinių lankymui. Juk čia jų giminės palaidoti, argi teisinga, kad net per Visus Šventus neleidžiama mirusiųjų pagerbti“.

„Ateina žmonės prie tvoros, mato, kad kunigas atvažiavo ir verkia, - pasakojo kunigo sesuo. - Verkia, nes jiems iki bažnyčios vos penki šimtai metrų, nes nori pasišventinti kažką“.

Tarpvalstybinė siena susijusi ir su tragi-komiškais atsitikimais. Dėl jos atsirado, kaip juokaujama, seniausia sienos pažeidėja – ponis Stasė, gimusi 1913 m. ir prieš porą metų iškeliavusi anapus. D. Valančiausko sesuo pasakoja, jog ji kirsdavo sieną ir dėl bažnyčios, ir tada, kai į parduotuvę prireikdavo. Pereidavo ir paskui save lazdele pėdsakus užbraižydavo, kartą net į kanalą buvo įkritusi, tiesa, visas baigėsi laimingai. Ne kartą senolė ir pasieniečiai stabdė, klausdami, kur ši traukianti, ir duonos pasiūlydavo, bet ji vis tiek kartojo savo žygius.

Kelias, nulemtas garbingų šaknų

Ant stalo ir lentynose gulinčios knygos kalba už save, tačiau ir pats kunigas D. Valančiauskas neslepia, jog skaito istorinius veikalus, domisi praeitimi, savo šaknimis, saugo atsiminimus apie gimtą karštą ir jį supusius žmonės – kad ir senovinių mamos pasa.

Besigardžiuodama ypatingą „kava su vanilija“, kuri, anot klebono, taip pat turi savo istoriją - pargabenta iš Jungtinių Amerikos Valstijų, Manheteno, pirktą vos už trijų kilometrų nuo tos vietos, kur buvo susprogdinti garsieji bokštai dvyniai, natūraliai susidomiu pačia pradžia, priežastimis, paskatinusias pasirinkti sunkų kunigo kelią. D. Valančiauskas nustemba:

„O kodėl tai norite žinoti? Aš jau senas, greit numirsiu, jau nebėra ko apie tokius senus laikus galvoti“, - šypsosi.

Bet tuoj prisimena, jog galutinai tarnystei Dievui apsisprendė būdamas kariuomenėje. Iš pradžių D. Valančiauskas tarnavo Karaliaučiaus krašte, paskui Kryme, sritis - jūrinė aviacija. Iš šio krašto atmintyje likęs švilpikų keliamas triukšmas naktimis, neleidęs ramiai miegoti.

„Kariuomenės metais teko gulėti Sevastopolio ligoninėje. Vėliau sužinojau, jog vienas seminarijos kurso draugas – kunigas kanauninkas Juozas Janulis - taip pat tarnavo Sevastopolyje, o susipažinom mes tik seminarijoje, keista... Jis dabar Rokiškyje, vadovauja vienai gražiausių bažnyčių Lietuvoje“, - pasakoja kunigas.

Tiesa, į Dievą klebonas ėjo nuo pat savo gyvenimo pradžios. Septynių vaikų šeimoje augęs D. Valančiauskas dar gimtinėje, Šatėse (Skuodo raj.), šv. Mišioms patarnaudavo. Klebonu tuo metu buvo kunigas Alfonsas Syrus, inteligentų šeimos atžala, jo tėvai dirbo pašte Smetonos laikais.

„O kokius pamokslus jis sakydavo – pamenu galvodavau, kad tik ilgiau nebaigtų kalbėti. Juk dabar taip dažnai būna, jog žmonės tik ir laukia, kada iš kunigo „Amen“ pasigirs“, - prisiminimais dalijosi klebonas.

Nereikia būti ypatingai nuovokiui, kad pastebėtum, jog ši šviesų žmogų visada lydėjo palaima iš aukščiau - D. Valančiausko mama kilusi iš Mosėdžio parapijos, kurioje dirbęs pats Vaižgantas, iš gimtųjų Valančiauskų žemių, Šačių parapijos, kilęs ir vyskupas A. Vaičius. Šis žmogus, pasak D. Valančiausko, labai palaikė Dieveniškų parapiją.

D. Valančiausko pavardėje nesunku pastebėti ir dar vieno garsaus žmogaus prisilietimą.

„Mes esame Motiejaus Valančiaus ainiai, dalyvaujame giminių susitikimuose. Tam, kad būtų atsektas kraujo ryšys, ne vienas mėnuo praleistas Vilniaus archyvuose“, - kalbėjo kunigas.

Sesuo dar pamena mamos pasakojimus

Ilgametis Dieveniškų klebonas D. Valančiauskas – žemaitis, besididžiuojantis savo kilme

apie M. Valančiaus portretą, rastą atitekėjus į naujus namus. Jis kabėjęs ant sienos. Tiesa, vėliau neaiškiomis aplinkybėmis dingo – išnešė kažkas kažkam parodyti ir nebegražino

Sakoma, jog vardas įpareigoja. Tad ką jaučia žmogus, nešiodamas tokią garsią ir atsakomybės reikalaujančią pavardę, klausiu. Klebonas atsako vienu prisiminimu iš studijų metų:

„Turėjau laikyti egzaminą pas prelatą Telkšnį, jis dėstė Senojo Testamento egzėgezę. Pamenu prieinu prie jo ir nuskamba pirmasis klausimas – „Kada keisi pavardę?“, - pasakoja D. Valančiauskas. - Jei koks jaunas kunigas tai būtų pasakęs, galėjai pagalvoti, kad tiesiog vaikiškai pajuokavo, tačiau prelatas buvo labai gerbiamas žmogus, autoritetas. Nežinojau ką atsakyti. Todėl tiesiog paklausiau jo – Kodėl gi turėčiau? O jis tik dar kartą pakartojo – „Į Valančių pavardę kada keisi?“

Žvilgsnis iš arčiau

Šalčininkų rajono, Poškonų pagrindinės mokyklos mokytoja Zita Sperauskienė, kalbėdama apie kraštą, kuriame gyvena ir dirba atsidūsta ir prisipažįsta, jog ir pati kartais norinti iš čia pabėgti. Tokiomis silpnumo akimirkomis stiprybės suteikia kartą sūnaus ištarti žodžiai – Mama, nepasiduok, dar tavęs čia reikia.

„Sunku, kada tu žinai, kad viską darai dėl Lietuvos, kad tu gyveni Lietuvoje, bet labai keista, kad pasijunti lyg svetimam krašte gyvenantis. Aš neprarandau noro dirbti, nes tikiuosi, kad ateis diena, kai ir šiame krašte lietuviškai mokyklai, taip pat ir kaimo mokyklai, bus skiriamas dėmesys. Aš manau, kad kažkas turėtų pasikeisti, ir labai svarbu, kad lietuviškas kaimas, kuris yra tikrai lietuviškas, čia išsilaikytų tokiu“, - kalbėjo pedagogė.

Mokytoja puikiai pamena ir skaudžius žmonių pasakojimus apie karo metais Šalčininkų rajone, Kaziulių kaime vykusius įvykius.

„Būdavo taip, jog jei lietuvis „nesilenkindavo“ pavardės, nuleisdavo tą žmogelį į šulinį ir reikalaudavo pasakyti, kad jis esąs lenkas. Ponas Antanas buvo vienas tų tikrų lietuvių, kurie neprisipažino. Žmogus išsaugojo savo lietuviybę, bet pasimirė žymiai anksčiau“, - kraupius įvykius, kurių atgarsiais šis kraštas gyvena ir šandien, pasakojo mokytoja.

Kalbėdama apie Dieveniškės penkiolika metų čia išdirbusi ir išgyvenusi Z. Sperauskienė, pirmiausiai akcentavo lietuviškas šio krašto šaknis.

„Ši žemė yra lietuvių, čia tikros lietuviškos šaknys, tik kažkodėl nenorima to pripažinti, kažkodėl ignoruojami tie žmonės, tos šeimos seniūnijose, kurios leidžia vaikus į lietuvišką darželį ar mokyklą. Tai yra skaudu lietuviui, tai skaudu žmonėms, kurie, gyvenantys šiandienos Lietuvoje, negali pasirinkti, kokią vaikų ateitį nori matyti, - sakė mokytoja. - Kaip bebūtų, džiaugiuosi, kad atvažiavau ir pažinau šitą kraštą, puikų kraštą, kuriam tiesiog reikia daugiau lietuvių“.

Autorės nuotr.

Trakų klebonas Mečislovas Malyničius-Malickis

Vytautas ČESNULIS, Vilnius

Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčia iš paukščio skrydžio. 2005 m.

Tik vienerius metus Trakuose klebonavo kunigas Mečislovas Malyničius-Malickis, tačiau net šis trumpas jo veiklos laikotarpis vertas detektyvinės apysakos. O ir visas žinomas kunigiškas jo gyvenimėlis už genį margesnis: niekada nenutrūkę ginčai su valdžios įstaigomis bei atskirais pareigūnais, kitais kunigais, bylos teismuose ir t. t., ir t. t. Visų kunigui reikštų kaltinimų net suminėti neįmanoma. Per metus po kelias dešimtis įvairiausių raštų jis siuntinėdavo į Vilniaus arkivyskupiją. Savo atvirus laiškus mėgo skelbti laikraščiuose. Tenka tik stebėtis arkivyskupijos vadovybės kantrybe dėl šio savo „kadro“, nors tas ir dėjos labai dideliu katalikų bažnyčios gynėju. Apie kunigo asmenį, jo moralines ir kitokias būdo savybes iš pateikiamos informacijos tesprendžia pats skaitytojas. Gaila, bet į gyvenimo pabaigą kunigo biografijoje esama didelių spragų, kurių neužpildo jokie archyvų dokumentai.

Jaunystės metai ir kunigystės pradžia

M. Malyničius-Malickis, Vaclavo ir Antoninos sūnus, gimė 1888 m. rugsėjo 1 d. (?) Didžiosios Berestovicos miestelyje anuometėje Gardino apskrityje (dabar Baltarusijos Gardino sritis, Lenkijos pasienis). Iš bajorų luomo. Lenkas. Lavinosi namuose, o egzaminus brandos atestatui gauti paskui išlaikė Balstogės realinėje mokykloje (Mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius, fondas 318, bylos 28760 ir 32498, toliau – MAB, o skaičiai reiškia fondo ir bylos numerius). Pasak 1935 m. liepos 3 d. laikraščio *Express Wieleniski*, prieš stodamas į kunigų seminariją Malyničius-Malickis Vilniuje baigė chemijos technikos mokyklą. Ankstyvuosiuose dokumentuose rašyta ne dviguba kunigo pavardė, o tik Malyničius; trumpumo dėlei ir mes jį šitaip dažniau vadinsime.

Prašymą priimti į Vilniaus kunigų seminariją jos rektoriui Malyničius parašė 1908 m. liepos 20 d. Prašyme rašoma, kad pridedami dokumentai: Mogiliovo Romos katalikų dvasinės konsistorijos 1896 m. rugpjūčio 22 d. išrašytas gimimo metrikų pažymėjimas, Rusijos vyriausybės senato 1898 m. gegužės 21 d. pažymėjimas apie bajorystę ir Balstogės realinės mokyklos 1907 m. birželio 6 d. atestatas. Vėliau rektoriui pateikė kitą panašų prašymą be datos, kuriame rašė pridedas dar tris dokumentus, bet nenurodęs jų datų: Gardino gubernatūros išduotą ištikimybės liudijimą, Gardino apygardos teismo pažymą, kad nebuvo teistas, Gardino karinės prievolės naujokų šaukimo komisijos pažymėjimą apie prirašymą prie naujokų šaukimo punkto. Tačiau prašyme yra seminarijos prierašas pieštuku, kad gubernatoriaus pažymos trūksta. Atvirlaiškyje kunigui Liubenecui į seminariją

1908 m. rugpjūčio 4 (17) d. Malyničius parašė, kad prašymą priimti mokytis su kitais dokumentais išsiuntęs liepos 22 d.; apygardos teismo pažymą išsiuntęs liepos 31 d.; likusius dokumentus išsiųs pats gubernatorius ir karinės prievolės naujokų šaukimo komisija (MAB 342-4123). Beje, pastarojoje byloje gimimo diena rašoma ne rugsėjo 1 d., o spalio 26 d. Atvirlaiškyje minimas prašymas yra, matyt, antrasis prašymas be datos.

Vilniaus kunigų seminarijoje M. Malyničius-Malickis pradėjo mokytis 1908 m. rugsėjo 9 d. Visą seminarijos kursą baigė 1912 m. birželio 9 d., o išventintas kitą dieną Kaune: rusų valdžiai 1907 m. spalio pradžioje nušalinus Vilniaus vyskupą E. Roppą, iki 1918 m., iki J. Matulaičio vyskupavimo, Vilniuje nebuvo vyskupo rangą turėjusio katalikų dvasininko. Kaip reikalavo to meto įstatymai, birželio 12 d. prisiekė Rusijos monarchui. Pirmąsias mišias birželio 15 d. atlaikė gimtinėje, Didžiojoje Berestovicoje. Mokėjo lotynų, lenkų, rusų, baltarusių kalbas. Vilniaus šv. Jono bažnyčios vikaras. 1912 m. liepos 27 d. jam liepta nedelsiant vykti į Kobriną Baltarusijoje ir laukti kol sugrįš vietos kunigas Petrovičius.

Netrukus Malyničius sumanė tapti vienuoliu. 1912 m. spalio 8 d. jis paprašė vyskupijos valdytojo K. Michalkevičiaus leisti stoti į anuomet garsėjusį Čenstachavos (Jasna Guros) pauliečių vienuolyną ir tarpininkauti, kad būtų gautas gubernatoriaus sutikimas. Kitą prašymą M. Malyničius nusiuntė vienuolyno viršininkui. Vyskupijos valdytojas 1912 m. spalio 11 d. paprašė Vilniaus Romos katalikų dvasinės konsistorijos atsiųsti Malyničiaus tarnybos lapą (jame įrašyta dar kitokia kunigo gimimo diena – rugsėjo 16 d., kuri dažniausiai ir bus rašoma vėlesniuose dokumentuose), o spalio 24 d. paprašė Vilniaus gubernatoriaus pažymos apie Malyničiaus politinį lojalumą. Gubernatūra priekaištų neturėjo (gruodžio 22 d. raštas, MAB 318-32498). Visi popieriai buvo nusiųsti vienuolyno viršininkui. Tačiau stojimo į vienuolyną reikalai užsitsė: kai kurių patikslinimų reikalavo Varšuvos generalgubernatorius ir kt. Pagaliau per Vilniaus gubernatoriaus kanceliariją 1914 m. vasario 12 d. buvo gautas caro leidimas M. Malyničiui stoti į pauliečių vienuolyną (tik leidime yra klaida: neva Malyničius gimęs Mogiliovo gubernijoje); jaunam kunigui padaryta išimtis! Vyskupijos valdytojas vasario 27 d. pranešė konsistorijai, kad tą dieną Malyničių paties prašymu atleidęs iš šv. Jono bažnyčios (MAB 318-28760 ir 318-32498).

Šv. Jono bažnyčios vikaras M. Malyničius kartu darbavosi ir Savičiaus ligoninėje. 1913 m. sausio 28 d. jis skundėsi vyskupijos valdytojui, kad ligoninės prievaizdas sausio 20 d. atsisakė jam išmokėti kapeliono atlyginimą, nes tikruoju ligoninės kapelionu oficialiai buvo kun. Cirankevičius. Tiesa, kapeliono užmokestis menkas: Savičiaus ligoninėje kunigas per mėnesį gaudavo apie 8 rb, kai tuo tarpu šv. Jokūbo ligoninėje – 15 rb; toje pačioje Savičiaus ligoninėje stačiatikių šventikas, kviestas du tris kartus per mėnesį, gaudavo apie 12 rb. Pasak Malyničiaus, ligoninė atitraukdavo jį nuo parapijos reikalų, o, antra vertus, net ir trumpam nebūnant ligoninėje žmonės numirdavo be dvasininko pagalbos (rašte suminėti keli atvejai).

Maža to, lenkų laikraštyje *Kurjer Litewski* 1912 m. gruodžio 22 d. (1913 m. sausio 4 d.) M. Malyničius išspausdino laišką redakcijai „Apie Savičiaus ligoninę“. Pasak Malyničiaus, ligoninės

administracija nepaisė ligonių katalikų dvasinių reikalų: „...Pranešu visiems, turintiems savo giminių Savičiaus ligoninėje, kad dėl ligoninės vadovybės daromų kliūčių joks katalikų dvasininkas negali ten atlikti savo pareigų“. Nors ligoninėje jis lankėsi kasdien, bet ligoniai mirdavo be sakramentų, nes apie gestantį ligonį jam niekas nepranešdavo... Ligoninės personalas teisinosi laiko stoka, juokėsi ir sakė: „Čia ne prieglauda“. M. Malyničiui atviru laišku gruodžio 29 d. (sausio 11 d.) laikraštyje atsakė ligoninės kuratorius (garbės vadovas) E. Hrinevičius, paneigęs kunigo kaltinimus. 1913 m. sausio 31 d. išvados apie Malyničiaus veiklą originalą pasirašė pats Vilniaus gubernatorius Veriovkinas, Visuomeninės globos valdybos (prikazo) nuolatinis narys Dogadovas ir prikazo tarėjas Trautfeteris. Dogadovas apie Malyničiaus nekorektišką požiūrį į Savičiaus ligoninės administraciją vasario 6 d. pranešė vyskupijos valdytojui ir paprašė jo išvadų, nes Malyničiaus pozicija nesuderinama su valstybine tarnyba. Vyskupija, kovo 13 d. atleidusi Malyničių iš ligoninės, jos kapelionu paskyrė kitą šv. Jono bažnyčios vikarą Joną Stefanovičių. Tačiau M. Malyničius ir toliau lankėsi Savičiaus ligoninėje. Vėl teko įsikišti gubernatoriui (rašta vyskupijos valdytojui gegužės 16 d. pasirašė gubernatoriaus pareigas ėjęs asmuo, MAB 318-32498). „Būdamas išsekęs kūnu ir siela“, Malyničius liepos 9 d. paprašė vyskupijos valdytojo išleisti jį kuriam laikui poilsio.

Į Jasna Guros vienuolyną M. Malyničius-Malickis priimtas 1914 m. birželio 13 d., tačiau tikru vienuoliu netapo. Noviciate kaip brolis Antanas prabuvo iki 1918 m., bet „dėl pervargimo“ amžinųjų įžadų nedavė. Pasak K. Michalkevičiaus 1918 m. kovo 2 d. rašto, Malyničius-Malickis nuo tos dienos buvo paskirtas Kremeneco vikaru Volkovysko dekanate, bet vargu ar tenai jis bent kiek dirbo, nes 1918 m. balandžio 27 d. paskirtas Goniondzo vikaru Balstogės apskrityje.

Varšuvos metropolijos kancleris 1918 m. gegužės 7 d. pranešė Vilniaus vyskupijos kancleriui, kad Jasna Guroje buvęs Malyničius gegužės 4 d. parašęs prašymą Varšuvos arkivyskupui metropolitui: amžinųjų vienuolio įžadų jis nedavęs ir norėtų mokytis Varšuvos universiteto Teologijos fakultete, tačiau dėl karo negalįs susisiekti su savo vyskupijos vadovybe. Mat iš Vilniaus vyskupijos dvasininkų jis nebuvo išbrauktas, todėl reikėjo jos vadovybės leidimo. Visus dokumentus universiteto rektoratui turėjęs pateikti iki gegužės 15 d. Tačiau į universitetą Malyničius tą kartą neįstojo.

Vikaras Goniondze ir Monkų klebonas

Pasak Goniondzo klebono Jano Vodylovskio, į paskyrimo vietą Malyničius atvyko tik 1918 m. vasarą. Klebonas birželio 19 d. rašė Vilniaus vyskupijai, kad Malyničius nenorėjo užimti vikaro vietos. Spalio 13 d. raštą Vilniaus vyskupijos valdytojui išsiuntė pats Malyničius. Jis prašė leisti užimti tenykštės progimnazijos vadovo vietą, pasitraukus iš jos kun. M. Želudzevičiui. Be to, gavęs Balstogės kreishauptmano (apskrities viršininko) pranešimą užsimokėti 200 markių baudą už neteisėtą sienos perėjimą; už panašų prasižengimą baustas ir rugsėjo 21 d. Mat tuo metu kažkur apie Goniondzą ėjusi siena tarp tikrosios Vokietijos ir iš buv. Rusijos imperijos užimtų žemių vokiečių valdžios sukurtu Oberosto.

1919 m. gegužės 14 d. Malyničius vėl skundėsi Vilniaus vyskupui, kad jį paskyrus Goniondzo vikaru, žodžiu jam buvo pažadėta ir progimnazijos direktoriaus vieta, tačiau ligi šiol iš kurios negavęs oficialaus dokumento apie tokį paskyrimą. Goniondze jis jau statė iš kitos gyvenvietės perkeltą mokyklos pastatą. O lenkų valdžia jam iškėlė dvi bylas! Viena – po dalyvavimo liudijime vietos parapijiečio žmogžudystės byloje. Mat Malyničius nesutiko su sąlygomis, kuriomis reikėjo vykti į teismą Lomžoje. Kelionė arklių pastote į Lomžą kainavo 200 markių, maistas dviem dienoms – 260 markių, o Lomžos apygardos teismas sutiko grąžinti tik 32 markes. Kunigas už direktoriavimą progimnazijoje per mėnesį gaudavo tik 500 markių ir todėl negalėjo išleisti 200 markių kelionei. Net pagal valdžios taksą – 60 fenigų už kilometrą – už 70 km išėjo 42 markės, o ne 32. Teismas liepė Goniondzo policijos kapralui Malyničių vasario 14 d. 10 val. pristatyti į teismą prievarta. Jį, katalikų kunigą, naktį 70 kilometrų vežė kartu su žydais! Dėl to jis 1919 m. vasario 18 d. parašė protestą Lomžos apygardos teismo pirmininkui. Teismas tame įžiūrėjo savęs įžeidimą ir iškėlė bylą. Kita byla iškelta už ankstesnių prisipažinimų atsisakymą. Malyničius kreipėsi į Lenkijos seimą ir Teisingumo ministeriją.

Goniondze prie augančios gimnazijos Malyničius sumanė įkurti marijonų sodaliciją (broliją), dėl to 1919 m. gruodžio 11 d. rašė Vilniaus vyskupijai. Negavęs atsakymo, į vyskupiją pakartotinai kreipėsi 1920 m. vasario 27 d.

Po „nuotykių“ Goniondze su administracinės valdžios teismais, Malyničiaus bylą nagrinėjo ir vyskupijos teismas. Kunigas perkeltas klebonu į Monkas, į šiaurės vakarus nuo Balstogės. 1921 m. liepos 13 d. rašte vyskupijai jis apmaudavo, kad net po vyskupijos teismo sprendimo negavęs jokie dokumento apie oficialų paskyrimą Monkų klebonu, nors liepos 8 d. buvęs priėmimo pas vyskupą. Pagal kurios 1922 m. lapkričio 6 d. persiustus dokumentus (8 priedai) kažkokią Malyničiaus bylą turėjo išspręsti Balstogės dekanas Aleksandras Chodyka. Pats Monkų klebonas Malyničius 1923 m. liepos 25 d. pranešė vyskupijai, jog iškėlęs bylą Knišino taikos teisėjui. Mat Monkų parapijietis Kazimieras Monka liepos 17 d. parašė Balstogės apygardos teismui, jog būdamas neblaivus ir paskatintas negerų žmonių, iškėlė Knišino taikos teisme nepagrįstą skundą prieš Malyničių, kurį teismas nubaudė 1 mėn. kalėjimo, pakeitęs tą bausmę pinigine bauda – 50 tūkst. markių (lenkų markė buvo smarkiai nuvertėjusi: 1922 m. gruodžio 31 d. už 1 JAV dolerį duota 17 800 lenkų markių, o 1923 m. gruodžio 31 d. – net 6 375 000 markių). Malyničius prašė atšaukti pil. Monkos skundą.

1923 m. balandžio 13 d. Malyničius skundėsi Vilniaus vyskupui, jog pasaulietinė valdžia uždraudusi tėti naujos bažnyčios statybą, o dėl tokio smurto kurija tylėjo. Dėl sveikatos – reumatizmo, neurastenijos – prašė 2 mėnesių atostogų.

Balstogės teismo tardytojas 1923 m. lapkričio 5 d. pranešė vyskupijai, kad Balstogės aps. Monkų parapijos klebonui yra iškelta byla pagal Goniondzo burmistro Rutkovskio skundą: laikraštyje *Dziennik Białostocki* klebonas buvo išspausdinęs burmistrą įžeidusį straipsnį.

Rytų Lietuva

Jeronimas – Cicėnas Daugėlišio krašto šviesuolis

Antanas PANAVALAS, Vilnius

J. Cicėnas – „Omahos lietuvių“ apybraižos autorius. Šalia stovi jo žmona Petronėlė ir duktė Raminta

Šių metų, liepos 24-tą dieną sukanka 100 metų, kai gimė šviesus Daugėlišio krašto žmogus, žinomas etnografas, istorikas, rašytojas Jeronimas Cicėnas.

Jo gimtinė – Garšvinės trijų sodybų gyvenvietė, dabartiniame Ignalinos rajone, šalia Gedžiūnėlių draustinio ir Dysnos – Lietuvos pakrastyje. Daugėlišio kraštas nėra plačiai žinomas Lietuvoje. Jo kalvotas žemės paviršius, be didesnių vandens telkinių pašaliečiui atrodo nepatrauklus, gal net nuobodus. Ir žemė čia nėra dosni – nelengva ūkininkui. Gal dėl to čia gyvenę žmonės buvo tokie darbštūs ir atkaklūs. Jie griežtai laikėsi iš tėvų perimtų papročių. Nežiūrint tų laikų valdžios spaudimo, čia buvo platinama lietuviška spauda, rengiami lietuviški vakarėliai, veikė lietuviškos mokyklos ir skaityklos, minima Vasario 16-oji. Daugėlišėnai buvo dainingi, o jų kalba – žodinga. Tai liudija tarpukariu kun. P. Bieliausko surinktos Vilnijos krašto „Varguolių dainos“, taip pat filologijos mokslų daktaro K. Pakalkos surinkti dešimt tūkstančių žodžių Lietuvių kalbos žodynui.

Garšvinėje gyvenę ūkininkai buvo darbštūs, sumanūs, šviesūs. Jų trobesiai buvo tvarkingi, o dirvos laiku suartos, užsėtos ir nupjautos. Cicėnų šeimoje visi vaikai buvo linke į mokslus. Jeronimas, du jo broliai ir sesuo sėkmingai mokėsi Švenčionių bei Vilniaus lietuvių gimnazijose. Plačiau apie J. Cicėno mokymąsi yra rašęs prof. Povilas Čibiras. Jie abu daugėlišėnai, mokėsi Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijoje, vienoje klasėje. Mokslas jiems sekėsi gerai. Jų brandos egzaminų lietuvių kalbos rašto darbai buvo gerai įvertinti, netgi premijuoti. Dar mokydamasis gimnazijoje Jeronimas, mokytojų paragintas, susidomėjo tautosaka ir ėmė ją užrašinėti. Studijuodamas universitete 1934 metais išleido „Daugėliškinis burtas“.

Tuo laiku paprastiems kaimo žmonėms medicininės pagalbos nebuvo lengvai prieinama, todėl žmonės gydėsi vaistiniais augalais. J. Cicėnas pastebėjo, kad moksliai iširti vaistiniai augalai su jo surinktais duomenimis dažniausiai sutampa, tik, pasak jo, daugėlišėnai „geran vaistan“ prigrūdavo įvairių priemonių,

apipintų apeiginiais priedais ir įvairiais užkalbėjimais.

Apie Daugėlišio krašto praeitį Jeronimas sužinojo iš savo senelio, išgyvenusio 105 metus. Senelis dar gerai prisiminė baudžiamą ir daug ką papasakojo apie sunkią baudžiauninkų dalį, apie dvarininkų nedorybes. Matyt, senelio pasakojimai jam paliko didelį įspūdį, nes 1937 m. išleido knygą „Dvaruose praėstos dienos“. Šioje knygoje pateikė istorinę baudžiamosios atsiradimo ir susiformavimo apžvalgą, išryškino šios visuomenės sistemos neigiamybes, pateikė faktų apie žalingą dvarų poveikį krašto ūkiui.

Jeronimas domėjosi naujais literatūros pasiekimais. Tuo metu kilo įvairūs avangardistiniai judėjimai, savaip interpretavę rašymo meną. Išryškėjo vilniečio rašytojo Rapolo Mackonio teigimu, Jeronimas turėjo susikūręs savo rašymo stilių. Tačiau, kaip atrodo, jį labiau veikė ne avangardistai, bet daugėlišėnai pasakoriai, kuriuos klausinėdamas bei užrašinėdamas liaudišką išmintį, nejučiomis perėmė ir jų kalbos manierą.

1939 metų pabaigoje Vilniaus kraštas išgyveno trumpalaikį džiaugsmą, kai Vilnius buvo sugrąžintas Lietuvai. Daugėlišio parapija tada buvo padalinta į dvi dalis, nes per ją ėjo valstybinė siena. Taigi viena dalis džiaugėsi, o kita – verkė. Daugėliškis ir dalis lietuviškų kaimų buvo atskirta nuo Lietuvos. Žmonės buvo sutrikę, kai kurie iš jų palikę namus traukėsi į Lietuvą.

J. Cicėno tėviškė – Garšvinė liko Lietuvoje, vos už kilometro nuo sienos. Garšvinėje apsigyveno ir iš Daugėlišio pasitraukęs klebonas. Jis Gedžiūnėlių kapų koplyčioje pradėjo laikyti pamaldas ir tai buvo Gedžiūnėlių parapijos pradžia. Žmonės buvo patenkinti, nes artimiausios bažnyčios buvo per 10 kilometrų.

J. Cicėnas tuo metu net iš Vilniaus važiavo į gimtinę švęsti Kalėdų. Apie tai jis būdamas Amerikoje savo knygoje „Vilnius tarp audrų“ rašė: „...Gimė bausis noras kaimą išvysti. Pasukau į stotį. Netrukus vakaras pasiliko mieste, ir traukinys su žvaigždėmis apkedenta naktimi bėgo lenktynių...“. Traukiniu jis

atvyko į Dūkšto stotį, o iš čia, pėsčias per Dysnų ežerą ėjo į Garšvinę. Dysnų ežerą tuo metu kirtė valstybinė siena. Toliau jis rašė: „O kaip platu išėjus į tėviškės laukus! Byra žvaigždės naktį, o ežero lygumos baltumėlis, net galva svaigsta. Kokia pusiausvyros kupina vienatvė... Pamiršau palei pat mirties zoną beieiną. Tai rudenį nutįsus Stalino linija. Tie patys ežero plotai, ta pati žemė aplinkoj. Jau per Kalėdas džiaugsmas buvo kartu su prietema, ir nesiskyrė ji net per žingsnį... O kai po Bernelių miščių išėjome iš koplyčios, ji vėl laukė prie vartų. O raiste iš pelkių smengančių, už 10 metrų upė, o už upės – sovietinė Gudija.“

Anapus kaime nė gyvos dvasios. Žmonės būriavosi ir nesiskirstė. Pasienio policija, sovietų iš anksto išpėta, ragino eiti iš akių. Atėjo naktis, taip pat be žmonių anapus. Nuo kalniuko toli toli tęsė mirties zona. Šiapus langai net plyšta nuo šviesų, šiapus daina, o ten – nieko“.

Lietuviški kaimai, likę Gudijos pasienyje, ištuštėjo. Klaikiai atrodė trobesiai atlapomis durimis, be žmonių. Visus tai mačiusius slėgė netikrumo jausmas. Ar kada nors klastingasis kaimynas neižengs į mūsų žemę. Ilgai laukti nereikėjo, jau kitą vasarą neprašyti svečiai, pasivadinę vaduotojais, ėmė šeimininkauti mūsų krašte.

Netrukus tragiškų įvykių fone atsiskleidė tikrosios okupantų užmačios.

Prasidėjo neramus okupacijų ir karų laikotarpis, privertęs daugelį pervertinti savo požiūrį į anksčiau išpažintas vertybes. Daug kam reikėjo skubiai apsispręsti: likti savam krašte ar pasitraukti. Abu variantai buvo rizikingi ir netikri.

Artėjant antrai bolševikų okupacijai J. Cicėnas pasitraukė į Vakarus. Du jo broliai, likę Lietuvoje, greitai buvo suimti, nuteisti išvežti į Šiaurės lagerius. Brolis Jonas, buvęs Lietuvos karininkas, ten ir mirė, o brolis Valerijonas, atbuvęs lageryje numatytą laiką, dar buvo sugrįžęs į savo kraštą, bet jau neilgai gyveno, nes sveikata buvo palaužta. Sesuo Apolonija taipogi buvo ištremta į Sibirą.

Garšvinė ištuštėjo. Kai kurie senesnieji dar spėjo čia numirti, o kiti – darbingi baigė savo gyvenimą tremtyje.

1949 m. J. Cicėnas atvyko į Ameriką. Tėvynės ilgesys slėgė karo išblaškytus tautiečius, tačiau jie nepasidavė sielvartui, o pagal išgales ir sugebėjimus ėmėsi darbo.

1953 m. Čikagoje buvo išleista jo knyga „Vilnius tarp audrų“, kurioje plačiai nušviesta Vilniaus krašto ekonominė, kultūrinė ir politinė padėtis nuo Pirmojo pasaulinio karo iki 1944 m.

Po kiek laiko keletas šios knygos egzempliorių prasiskverbė ir į Lietuvą. Štai ką apie tai rašė prof. P. Čibiras: „Pokario metais pačiame kruvinąjo teroro ir masinių trėmimų įkarštyje pasirodžiusios emigranto J. Cicėno knygos „Vilnius tarp audrų“ vienas kitas egzempliorius ėjo iš rankų į rankas. Skaitėme ir stebėjome milžinišku autoriaus darbu ir talentu, gyvu ir vaizdžiu pasakojimu apie Vilniaus Golgotą. Stebėjome, kaip sugebėta išsaugoti anomis sąlygomis tokį didelį archyvą. Skaitėme ir dar kartą su ašaromis išgyvenome. Jeronimas – tai Vilniaus fenomenas“.

Amerikoje J. Cicėnas su grupe pabėgėlių apsigyveno Nebraskos valstijoje, Omahos mieste, dešiniajame Misūrio krante. Ten jau buvo išikūrusi lietuvių bendruomenė, veikusi nuo 1890 metų. Ji ir pasirūpino pabėgėlių, savo tautiečių,

priėmimu. Tarpe pabėgėlių buvo daug intelligentų, kurie pagyvino vietos lietuvių kultūrinį gyvenimą.

Čia buvo įsteigta lituanistinė mokykla, kurioje dėstė J. Cicėnas, choras, tautinių šokių ratelis, sporto būrelis.

Bendruomenė buvo susitelkusi, vieninga. Čia dar buvo prisimenamas jos įkūrėjas; kun. A. Burbos ir dr. J. Šliupo sutartinė veikla. Kun. A. Burba sakė: „Tautiniuose dalykuose turi būti visuomeninė pažvalga, o ne asmeninė“.

1954 m. Omahos miestas minėjo savo išikūrimo šimtmetį. Ta proga ir lietuvių bendruomenė nutarė išleisti leidinį apie savo pirmtakų išikūrimą ir veiklą šiame mieste. Žinodami, kad tarpe jų yra rašytojas, paprašė jį atlikti šį darbą. Jeronimas bendruomenės lūkesčių neapvylė ir 1955 m. išleido knygą „Omahos lietuviai“.

Knygos įžangoje bendruomenės komitetas, įvertindamas rašytojo darbą, pažymėjo: „Už ėmimąsi šio sunkaus, nedėkingo ir atsakomingo darbo, Komitetas jam nuoširdžiai dėkoja, juoba, kad knygos autorius darbą atliko nemokamai“. Sunkumų iškilo dėl išsklaidytų archyvų, kuriuos rašytojui, su jam būdingu kruopštumu, teko surinkti, sulgiinti, užpildyti spragas.

Pirmieji emigrantai, atvykę iš Lietuvos, buvo valstiečiai – bežemiai. Jų remiantis anuometine rusų statistika Lietuvoje buvo 34 proc. Jie buvo priversti ieškoti darbo svetur, tačiau savo tikslu laikė sugrįžimą į tėvynę. Knygoje rašytojas pateikia jų išsakytas mintis: „Mylėsime Ameriką, priimtą mūsų motiną, bet labiausiai mylėsime ir didesnio labo geisime dėl tikros motinos Lietuvos.“ Ir jų dainose skambėjo tėvynės ilgesys: „...Kelias vieškelis mus veda į namus... Visus mus traukia kur nameliai ir tėveliai“. Lietuvių emigrantų parapija buvo pavesta šv. Antano globai, nes jo užtarimu atrandama tai, kas buvo pamesta. Niekas iš jų tada negalvojo išvykę negrįžtamai. Tėvynės ilgesys lydėjo juos nuolatos. Visiems buvo įsimintini kun. A. Burbos žodžiai: „Esame vienos motinos – Lietuvos vaikai“.

Po Pirmojo pasaulinio karo, Lietuvai išsikovojus nepriklausomybę, dalis emigrantų sugrįžo į tėvynę, pirkė žemę ir sunkiai dirbdami kūrėsi savo ūkiuose. Deja, neilgai jiems teko džiaugtis, nes klastingasis kaimynas vėl išbrovęs sunaikino jų ūkius, o jų savininkus ištremė į Sibirą.

Paskutiniuose knygos skyriuose nušviesta vėlesniųjų emigrantų, bėgusių nuo bolševikinio teroro, veikla. Šalia savo tiesioginio darbo ir kultūrinės veiklos, jie aktyviai dalyvavo įkuriant tremtinių organizacijų skyrius, rengė demonstracijas su reikalavimu grąžinti laisvę sovietų okupuotoms valstybėms. Tada buvo skelbiama: „Neutralių organizacijų ir asmenų negali būti, nes neutralumas arba abejingumas bolševikų tironų atžvilgiu yra nesąmoninga talka Maskvai“.

Pats J. Cicėnas savo darbą įvertino kukliai: „Kaip žmonėse sakoma, tinklu jūros neišsėmsi, ir mano apybraiža lygut tinklas: smulkesni faktai, rasi, prasmuko, didesni, galimas dalykas, neužkliūta. Tebūnie tad šis darbelis – pretenzijų į išsamų istorinį šaltinį, dievaž, neturįs – kaip liepto per laiką ir erdvę turėklai“.

Knygą rašytojas užbaigė giliu tremtinio atodūsiu: „Pamastykime... daug yra šalių, bet viena motina, ir visoje amžių tėkmėje vienut viena motinų motina – Tėvynė! Ar ne?“

Atgimimo J. Cicėnas nesulaukė. Jis mirė 1987 m. spalio 21 dieną.

Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai**Kalėnų kaimas*****Dr. Martynas PURVINAS, Kaunas***

Nuo Tauragės iki Vilkyškių Jūros upė vingiuoja tarp kalvynų. Jų atšakos kai kur suspaudžia upės slėnį, kai kur upė prasi-veržia į platesnes erdves. Vienas iš tokių slėnio išplatėjimų plyti piečiau Lauksargių. Deja, šiandieniniai keliautojai tiesiu plentu vykdami iš Tauragės į Mikytus ar atgal to vaizdingo slėnio nemato.

Kitaip buvo ilgus amžius – iki pat XIX amžiaus vidurio. Nuo seno Jūros slėniu ėjo patogiausias takas iš prūsų bei skalvių žemių į Žemaitiją bei kuršių žemes. Keliautojai galėjo joti ar eiti užliejamo slėnio pievų plotais, nesivargindami kopimu į aukštus kalvynus, išraižytus gilių griovų. Palaipsniui senasis takas virto vis reikšmingesniu vieškeliu, kokį šiandien vadintume tarptautinės reikšmės keliu.

Dešiniojo Jūros kranto šlaitais šimtmečius driekėsi skalvių pilių virtinė, kurią šiandien mena Oplankio, Vartuliškių, Vilkyškių ir kiti piliakalniai. Tos pilys ne tik gynė skalvių žemės branduolį su Rambyno šventkalniu, bet ir kontroliavo judėjimą Jūros upė bei jos slėniu.

Vandeninga upė, potvynių metu grauždama krantus, platindama slėnį ir išplaudama naujas vagas, kai kur nuo kalvynų atkirto pavienes kalvas, it salas likusias stūksoti užliejamame slėnyje.

Viena iš tokių „salų“ tebestovi apie 3 km piečiau nuo dabartinių Lauksargių. Joje sužėlęs pušynas it tikra sala iškyla virš Jūros upės užliejamo slėnio pievų bei laukų.

Toje „saloje“ nuo seno galėjo glaustis žmonės. Būta pasakojimų apie tenykščius milžinkapius. Netoli „salos“ buvo maro kapų kalvelė (deja, sovietmečiu dalinai nukasta).

kontrabanda. Nuo 1863 m. sukilimo prasidėjo šlovingoji knygnešių gadyne – lietuviški spaudiniai iš Mažosios Lietuvos įvairiausiais būdais buvo gabenami į carinės Rusijos okupuotą kraštą.

Taip Kalėnai šimtmečius buvo reikšmingos veiklos epicentre – svarbiuoju vieškelio keliauta ne vien į Ragainę ar iš jos, o ir toliau – prireikus iki Karaliaučiaus ir Berlyno. Šiaurės link būta keliautojų ne vien į Žemaitiją, bet ir į tolimesnę Kuršą. Pavieškelės gyventojams neretai atsiradavo progų papildomai užsidirbti.

Pirmuosius Kalėnų gyventojus čia atviliojo ir vešliosios Jūros upės slėnio pievos, kasmet trešiamos potvynių šašomis. Čia būdavo galima ganyti daug gyvulių.

Šimtmečiais Jūros upė buvo plukdoma mediena – sieliai iš Žemaitijos miškų. Gal potvynių metu kokie nuklydę rąstai atitekdavo ir Kalėnų gyventojams.

Tokia galimybė įvairovę Kalėnų kaimas nuo seno labai skyrėsi nuo eilinių krašto kaimų, kur žmonės tegalėjo pelnytis vien iš savojo ūkelio. Apsukresniesiems kalėniškiams gyvenimas, matyt, klostėsi neblogai – tą liudijo ten stovėjusios stambios sodybos su dideliais pastatais.

XVIII amžiuje Kalėnų kaimą sudarė kelios dalys. Kaimo branduolys su glaudžiai susispietusiomis sodybomis buvo išikūręs minėtoje slėnio „saloje“. Šiauriau – pavieškelėje ties Šarkio kalnu, buvo dar viena didesnė sodybų grupė.

1785 m. Kalėnai buvo apibūdinti kaip vietovė prie sienos su Lenkija (Abiejų Tautų Respublika), prie Jūros upės. Tai buvęs kariškųjų valstiečių kaimas, nepriklausęs vietos dvarininkams. Jame buvo 26 ugniakurai

mažėjo.

1905 metais Kalėnuose užregistruoti jau 37 gyvenamieji namai su 49 butais, tačiau gyventojų buvo likę tik 243. Tiesa, buvo užregistruoti 9 žydai (labai reti Mažosios Lietuvos kaimuose). Matyt, jie pelnėsi iš pasienio prekybos (dažnai tas vykdavo padedant giminačiams bei draugams kitapus sienos – Didžiojoje Lietuvoje). Tuomet prie Kalėnų buvo pridurtas ir gretimas Meldiklaukių kaimelis, tad pačiame senajame kaime sodybų bei žmonių, matyt, buvo dar mažiau.

1912 m. Kalėnuose gyveno 225 žmonės. Išsiskyrė Johano Kėkštaičio sodyba, net turėjusi dvarelį statusą. Tai sodybai priklausė ir Kalėnų sūrinė, kurią pienu aprūpino Jūros slėnio pievose besiganiusios karvių bandos.

Beje, dar XIX a. viduryje kaimo gyventojai laikė nemažą gyvulių bandą: 106 arklius, 129 galvijus, 182 avis bei 105 kiaules. Jau tuomet veikė kaimo mokykla, kuriai (jos mokytojai) kaimiečiai surinkdavo rugių bei miežių, šieno bei šiaudų, o prie to dar 29 talerius ir 28 sidabrinis grašius (tais laikais nemenką atlyginimą). Tuomet kai kurie kalėniškiai turėjo laisvųjų šatulininkų privilegijas.

Pirmasis pasaulinis karas – Rusijos kariuomenės dalinių puolimai į Tilžę bei tolyn į Mažąją Lietuvą, po kelių mėnesių prasidėjęs Vokietijos kariuomenės kontrpuolimas, matyt, gerokai palietė ir Kalėnus. Apylinkių senose kapinėse tebestovi paminklai tuomet žuvusiems kariams su daugeliu lietuviškų pavardžių.

1925 m. Lietuvos Respublikos valdomuose Kalėnuose tebebuvo 174 žmonės – per pusamžį jų sumažėjo beveik perpus. Kaimas tada turėjo 774 hektarus žemės (tarp jų nemažai pievų bei ganyklų). Anuomet Kalėnai priklausė Pagėgių apskrities Lauksargių valsčiui ir parapijai. Kaime tebeveikė mokykla.

Maždaug toks kaimas liko iki pat Antrojo pasaulinio karo pabaigos – lemtųjų 1944 metų rudens, kai senieji gyventojai buvo evakuoti kitapus Nemuno, ruošiantis mūšiams su atsukbančiais sovietinės kariuomenės daliniais.

keliauti visai atvirai ir paprastai. Ilgaamžis kontrabandos gabenimo verslas persikėlė į panemunes – prie naujosios valstybinės sienos, nuo 1920 m. pradžios ėjusios jau Nemuno upė.

Užtat kalėniškiams dar liko vešliosios pievos bei ganyklos, derlingi laukai aukštomėlėse. Tradicinis gyvenimas tęsėsi ir toliau – ūkininkauta, prireikus atnaujintos sodybos bei pastatai, murusiems statyti dailūs antkapiniai paminklai.

Deja, 1944 m. pabaigoje prasidėjo niokojimo metas. Ištuštėjusios (kartais ir tebegyvenamos) sodybos buvo plėšiamos, pastatai griaujami, daužyti gražieji paminklai Kalėnų kapinėse, iškasinėti palaidojimai.

Pokariniais atvykėliams naujoji valdžia leido pasiimti po 15 hektarų apleistos žemės, bet netrukus pradėta kolektyvizacija „padarė tvarką“ – viską vėl reikėjo atiduoti.

Tvarkingieji atvykėliai išlaikė kelias senąsias Kalėnų sodybas, tačiau kitos buvo suniokotos, daug senųjų pastatų visai nugriauta. Sovietmečiu prireikus smėlio ūkio galvijų fermų statybai, jis kastas ne bet kur, o iš kapinių vakarinio pakraščio, buvo nukastas ir kapinių šiaurietinis kampas.

Apie 1970-1975 m. didžiuosius paminklus iš kapinių vežė „mechanizuotai“ – su keliamuoju kranu ir sunkvežimiu. Ir vėliau grobti metaliniai kryžiai, daužyti dailūs marmuro kryželiai.

Kapinių kalvelę kiek gelbėjo senovinis jos vardas – Milžinkapis. Niokojami plotu bandė rūpintis kai kurie mokytojai, pasitelkę mokinius. Kapinės gynė ir kai kurie kaimo gyventojai.

Senieji Kalėnų ūkininkai buvo sumaniai iširengę savo pastatus bei sodybas. Nereitas dalykas kaime buvo vandentiekis – i didžiuosius tvartus iš šaltinio slėnio šlaite buvo nutiesti vamzdžiai, palengvinę gausios gyvulių bandos girdymą. Deja, visa tai sovietmečiu buvo niokojama. Prisimenama kaip anuometinis kolchozo pirmininkas nusigriovė gerus mūrinius pastatus – jų plytas nusivežė savo namo statybai.

1998 m. man pavyko užfiksuoti senųjų kapinių liekanas, dar išlikusias Kalėnų kaimo sodybas be pastatus. Nemaža jų dar užti-

Būdingas mūrinis gyvenamasis namas Kalėnų stambaus ūkininko sodyboje.

Būdingas didesnės Kalėnų sodybos vaizdas.

Kalėnų kaimo „sala“ – Šilo pušynas su kaimo sodybomis Jūros upės slėnio lygumoje.

Martyno Purvino nuotr. 2008 m.

Netoliese – Jūros upės slėnio šlaite iškyla legendinis Šarkio kalnas. Padavimuose sakoma, kad ten buvęs sudegintas ir palaidotas garsusis skalvių vadas Šarkis, tam parinkus, matyt, ypatingą vietą. Praeities tyrėjai minėjo ten buvusius pilkapius, prie piliakalnių rastas senovės gyvenvietės.

Didžiųjų kovų su kryžiuočiais šimtmečiais karo takais į Žemaitiją ar į Prūsos žemės palei Jūrą keliaudavo daug kovotojų ir plėšėikų.

Gal jau ramesniais amžiais slėnio „saloje“ isikūrė Kalėnų kaimo sodybos.

Tai buvusi įvairiais atžvilgiais ypatinga vieta – per pakilumą ėjo svarbusis traktas iš Prūsijos į Žemaitiją, ten stovėjo garsi pakelės karčema.

Dar ypatingesnė buvo Kalėnų aplinka – nuo Mėlno taikos laikų Jūros upė ėjo valstybinė siena, iš pradžių skyrusi Prūsijos kryžiuočių ordino valstybės valdas nuo LDK žemių, vėliau Prūsijos hercogiją nuo Abiejų Tautų Respublikos, galop ir Vokietijos imperiją nuo Rusijos imperijos.

Antai, dešiniajame upės krante stovėję Kalėnai ir kairiakrantis Dauglaukis net pusę tūkstančio metų prabuvo skirtingose valstybėse, nors buvo isikūrę visai netoli vienas nuo kito.

Laisvesniais amžiais, kol nebūta „geležinės uždangos“ tarp gretimų valstybių, kaimynai neretai lankydavosi kitame krante, užsukdami ir į tenykštes karčemas. Galop Didžiąją Lietuvą okupavusi carinė Rusija ėmėsi įvedinėti tvarką – sieną buvo saugoma vis griežčiau. Taip sumažėjo lankytojų iš Kalėnų žemaitiškoje Žilvytinės karčemoje, stovėjusioje upės slėnio kairiajame krante.

Tačiau visad išliko paskatos nors ir paslapčiomis peržengti valstybinę sieną – viliojo pasienio prekyba bei pati tikriausia

(sodybos). Atsižvelgiant į anuomet buvusias gausias šeimas, Kalėnuose galėjo gyventi ir apie pora šimtų gyventojų. Tuomet kaimas priklausė Šereitlaukio valsčiui bei Vilkyškių parapijai.

1807 m. Prūsijoje panaikinus baudžiavą, laisvę gavo ir kalėniškiai. 1817 m. kaime jau gyveno laisvieji paveldėtojai. Tada Kalėnuose buvo 30 ugniakurų (sodybų) bei 154 gyventojai. Pagal naująją administracinę tvarką kaimas buvo priskirtas Tilžės apskrčiai.

Deja, tolesnė krašto modernizacija senąją kaimą nuskriaudė. Apie 1830 m. per kalvynus ir vakarus nuo kaimo buvo nutiestas tiesusis plentas iš Tilžės į Lauksargius (tolyn vedęs į Rygą ir Sant Peterburgą). Tas plentas (ėjęs nuo pat Berlyno) tapo reikšmingiausia tarptautine trasa, juo pasuko ir pašto gabentojai. Deja, didysis keleivijų bei krovinių srautas plūdo jau ne per Kalėnus, o per suklestėjusius Lauksargius ir kitas gyvenvietes prie naujojo plento. Taip kalėniškiai prarado vieną pragyvenimo šaltinį, sumenko tenykštė karčema. Senasis vieškelis ėjęs Jūros slėniu vis labiau virto paprastu kaimo keliuku. Kalėnų gyventojams beliko guostis pelninga kontrabanda bei derlingesniais metais.

Taip kaimas vis dar plėtėsi bei augo. 1871 m. ten buvo užregistruotas 31 gyvenamasis namas (sodyba) su 54 butais (darbininkai bei samdiniai gyveno ir keliabučiuose namuose). Tada Kalėnuose gyveno 301 žmogus – atrodo, kad pats gausiausias gyventojų būrys per visą kaimo istoriją.

Prasidėjęs Prūsijos – Vokietijos valstybės ekonominis pakilimas galop palietė ir Kalėnus, kaip ir daugumą Mažosios Lietuvos kaimų. Vis daugiau jaunimo išvykdavo uždarbiauti į miestų fabrikus, kasyklas Vakaruose. Likę kaime dar statėsi naujas sodybas, bet gyventojų Kalėnuose kaskart

Iki tol senąją Kalėnų „salą“ pusžiedžiu supo didesnių bei mažesnių sodybų juosta. Ten stovėjo nemažai mūrinių pastatų, stambių ūkininkų sodybose stovėjo didelės daržinės ir tvartai gausiems gyvuliams.

Už šių sodybų kalvelėje prie vieškelio buvo įrengtos didelės kaimo kapinės. Pasiturintys ūkininkai ten statė puošnius antkapinius paminklus mirusiems artimiesiems. Ten buvo laidojami Jankų, Rokaičių, Jurgelaičių, Tenikaičių, Dargelių, Šimtininkų, Skėrių, Broželių, Preikšaičių, Žigaudų, Dilbų, Kosgalvių, Adomaičių, Puslaidžių ir kt. lietuvininkų šeimų žmonės.

Įdomu, kad „salos“ pušynas per šimtmečius išlaikė oficialų lietuvišką „Šilo“ vardą. Jūros slėnis piečiau „salos“ vadintas „Užšilis“.

Dar kelios Kalėnų sodybų grupės buvo isikūrusios Jūros slėnio pašlaitėse bei šlaituose – sausesnėse vietose.

Beje, nuo seno bandyta kovoti su niokojančiais potvyniais ir pertekline drėgme. Buvo pilami apsauginiai pylimėliai, kasami sausinimo grioviai. XX a. pradžioje Kalėnų dirbamus laukus ir paupio sodybas nuo Jūros upės potvynių dengė jau tvirtesni apsauginiai pylimai, nusidriekę per keletą kilometrų. Drėgnesnių pievų plotai buvo išraižyti sausinimo griovių tinklu. Kalėnų „sala“ su naujesniais plentu Tauragė – Tilžė bei su Lauksargiais jungė slėnio įkalnėn kilęs vieškelis.

Juokaujama, kad nuo 1923 m. kai kuriems kalėniškiams atėję sunkūs laikai. Klaipėdos kraštą prijungus prie Lietuvos Respublikos, nebeliko ilgaamžės valstybinės sienos Jūros upė, nebeliko ir įprastinės kontrabandos. Niekais nuėjo vietinių žinios apie patogias brastas bei per krūmynus vingiavusius šuntakius – į gretimą Žemaitiją buvo galima

kau ir 2008 m. pakartotinių tyrimų metu.

Tada Kalėnų kaimo branduolyje dar užfiksavau 12 senų bei perdirbtų sodybų. Dar keli vienkiemiai glaudėsi Jūros slėnio pašlaitėse.

Viena įdomiausių šiandieniniame kaime – ryčiau kapinių tebestovinti didžioji sodyba, kurią praeityje valdė Skėriai (Skieriai), turėję apie 40 ha žemės. Laikytiems gyvuliams buvo įrengti stambūs ūkiniai trobesiai: raudonplytis tvartas ir didžioji medinė daržinė. Erdvų kiemą supo net keli pastatai.

Kapinių vakarinių pakraščiu praeinantis miško keliukas – tai vis tas pats senovinis vieškelis, vienas iš seniausių kelių visame krašte. Praeities mylėtojai ir šiandien dar gali pavaikščioti tuo senuoju keliuku, prisiminti juo perėjusius daugybę keliautojų.

Šiaurės link keliukas nuo kapinių nuveda prie dar dviejų vaizdingų senųjų sodybų, kur tebėra mūriniai gyvenamieji namai, įdomus didysis medinis tvartas. Deja, ten jau nebėra didžiosios daržinės, senosios kalvės pastato bei kitų įdomių senųjų trobesių.

Keliautojams gal patiktų ir pati Kalėnų „sala“, vaizdingi Jūros šlaitai, pusžiedžiu juosiantys kaimą, dar išlikę kiti senieji kaimo pastatai.

2008 metais aš pasiūliau Kultūros paveldo departamentui Tauragės rajono Kalėnų kaimą laikyti nacionalinio lygmens paveldo objektu, kaip ilgaamžę pasienio gyvenvietę, nuo XV amžiaus besivysčiusį savitą laukininkų bei pievininkų kaimą, isikūrusį šalia svarbiojo tarptautinio vieškelio ant potvynių nepasiekiamos „salos“, iki šiol išlaikiusį savo savitos struktūros fragmentus (dalį kaimo branduolio, aplinkines sodybų grupes). Kaip reta turtingas ir Kalėnų aplinkos archeologinis paveldas – deja, iki šiol mažai tyrinėtas ir globotas.

„Mišri“ kariuomenė – diskusijos apie Lietuvos ginkluotųjų pajėgų ateitį

Atsargos gen. mjr. Jonas KRONKAITIS, krašto apsaugos ministrės Rasos Juknevičienės patarėjas

Atkelta iš 1 p.

Lietuvoje turėti „mišrią“ kariuomenę. Tai Lietuvos žiniasklaidoje ir visuomenės buvo suprata kaip kvietimas sugrąžinti privalomąjį šaukimą į kariuomenę. Užvirus diskusijoms, paaiškėjo, kad ne visi teisingai supranta vartojamas sąvokas, todėl paprasčiausiai gaišamas laikas diskusijoms, kurių dalyviai kalba apie skirtingus dalykus, vadindami juos tais pačiais ar panašiais žodžiais. Todėl svarbu išsiaiškinti, kas gali slypėti po viena ar kita sąvoka, apibrėžiančia kariuomenės organizavimo klausimus, ir paaiškinti Lietuvos žmonėms šios svarbios diskusijos aktualijas.

Kas yra „mišri“ kariuomenė

Paprastai bet kuri šiuolaikinė kariuomenė yra mišri ir sudaryta iš aktyviosios arba reguliariosios dalies ir rezervo. Taip yra todėl, kad taikos metu yra neracionalu nuolat išlaikyti kariuomenę tokio dydžio, kokio prireiktų prasidėjus karui ar kitam nepaprastam įvykiui, kai reikia pasitelkti didesnius karinius pajėgumus. Dažniausiai reguliariąją kariuomenę sudaro tiek karių, kiek jų reikia būtiniausioms kasdienėms kariuomenės užduotims vykdyti, išlaikyti mobilizacijai reikalingą infrastruktūrą, efektyviai rengti karių rezervui papildyti. Rezervas taip pat ne visuomet yra vienalytis ir gali būti sudarytas iš kelių rūšių rezervo karių. Lietuvoje yra dvi pagrindinės kariuomenės rezervo rūšys – tai individualus arba mobilizacinis ir aktyvusis rezervas. Individualų rezervą sudaro iš privalomosios pradinės arba profesinės karo tarnybos į atsargą išleisti kariai, o aktyvųjį rezervą – kariai savanoriai, tarnaujantys Krašto apsaugos savanorių pajėgose. Individualaus arba mobilizacinio rezervo kariai šaukiami esant būtinybei didinti reguliariosios kariuomenės skaičių, pavyzdžiui, prasidėjus karui arba ypač didelio masto stichinei ar kitokiai nelaimei. Aktyviojo rezervo kariai savanoriai reguliariai dalyvauja pratybose, atsitraukdami nuo savo civilinės veiklos vieną savaitgalį per mėnesį ar rečiau. Karių savanorių pradinio karinio parengimo lygis yra nuolat palaikomas ir atnaujinamas, jų pašaukimas į tarnybą yra palyginti nesudėtingas. Savanoriai dalyvavo taikos palaikymo operacijoje Kosove, jų pagrindu buvo suformuotos dvi iš devynių Lietuvos vadovaujamų Afganistano Goro provincijos atkūrimo grupių. Kitaip tariant, aktyvusis rezervas yra aukštos parengties, organizuotas, ir gebantis operatyviai vykdyti karines užduotis.

Daugelis pasaulio valstybių turi pakankamai didelius kariuomenių rezervus, kuriuos gali pasitelkti reguliariosioms pajėgoms pastiprinti. Pavyzdžiui, JAV turi apie 1,3 mln. reguliariosios kariuomenės ir 1,2 mln. rezervo bei Nacionalinės gvardijos karių, Norvegija – apie 22 000 reguliariosios kariuomenės ir 220 000 rezervo karių, Suomija – 30 000 reguliariosios kariuomenės ir 350 000 rezervo karių. Kiekviena valstybė savo nuožiūra organizuoja ir parengtyje laiko rezervą.

Patį reguliarioji kariuomenė taip pat gali būti mišrios sudėties. Ji gali būti

formuojama iš profesinės tarnybos ir šauktinių karių. Paprastai moderniose kariuomenėse, kuriose yra šauktinių, profesinės karo tarnybos ir privalomosios pradinės karo tarnybos karių santykis būna atitinkamai apie 60 ir 40proc.

Privalomoji piliečių tarnyba kariuomenėje yra efektyviausias būdas užtikrinant nuolatinį rezervo papildymą naujais kariais. Neturint karių, atlikusių privalomąją pradinę karo tarnybą, rezervas gali būti papildomas į atsargą išėjusiais profesinės karo tarnybos kariais ir plečiant aktyvųjį rezervą (priimant daugiau karių savanorių).

Kokia kariuomenė yra efektyvesnė?

Šiuo metu ne tik Lietuvoje, bet ir daugelyje pasaulio šalių diskutuojama apie tai, kokia kariuomenė – profesinė ar mišrios sudėties – yra efektyvesnė. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad tokiose diskusijose dažnai yra painiojamos sąvokos „profesinė“ ir „profesionali“. Profesinė kariuomenė organizuojama pasirašant profesinės tarnybos sutartis su kariais. Profesionalai gali būti bet kuriuo principu organizuota kariuomenė, kuri tiesiog gerai (profesionaliai) vykdo jai pavestas funkcijas.

Nagrinėjant šias (profesinės ir mišrios) reguliariosios kariuomenės organizavimo formas ryškėja pagrindiniai skirtumai. Dažnai sakoma, kad profesinė kariuomenė yra efektyvesnė už šauktinių kariuomenę. Tačiau tai nėra būtina sąlyga. Paprastai profesinės tarnybos sutartis siekia sudaryti žmonės, norintys tarnauti žemiausioje kariuomenės grandyje ir neplanuojantys siekti išsilavinimo. Piliečiai, ketinantys ateityje įgyti aukštesnį nei vidurinį išsilavinimą, dažniausiai nebūna suinteresuoti stoti į reguliariąsias ginkluotąsias pajėgas, jei nėra motyvacijos. Dėl šios priežasties JAV perėjus prie profesinės karo tarnybos bendras išsilavinimo lygis ginkluotose pajėgose sumažėjo. Todėl buvo priimtas sprendimas tarnybą atlikusiems profesinės tarnybos kariams suteikti lengvatas ir finansinę paramą siekiant aukštojo išsilavinimo. Tai sudarė sąlygą mažiau pasiturintiems užsitarnauti nemokamą mokslą, o kariuomenei pritraukti labiau išsilavinusio jaunimo.

Šauktiniai būna skirtingo išsilavinimo, jie atstovauja įvairioms socialinėms visuomenės grupėms. Tokiu būdu kariuomenė atspindi visą šalies visuomenę. Visuomenė labiau domisi kariuomenės veikla, taigi ir pilietinė kariuomenės kontrolė tokiu atveju yra didesnė. Pavyzdžiui, Vietnamo karo laikotarpiu JAV turėjo šauktinių kariuomenę. JAV visuomenė labai domėjos tuo karu. Kai visuomenė nebepritare savo vyriausybės tikslams šiame kare ir nebegalėjo taikstyti su patiriama žmonių netektimi, prasidėjo masiniai protestai ir buvo išreikalaujama, kad JAV nutrauktų karą Vietname. Karo Irake metu JAV kariuomenę sudarė profesinės tarnybos kariai, taigi visuomenės susidomėjimas juo yra mažesnis, nes visuomenė nutolo nuo savo kariuomenės.

Skirtingais istorijos laikotarpiais ka-

riuomenės buvo organizuojamos vadovaujantis skirtingais principais, ir kariuomenių veiksmingumą lėmė ne tai, ar jos sudarytos iš šauktinių, ar profesionalų. Lemiantis veiksnys – karių parengimas ir motyvacija bei technologinis pranašumas. Nėra pagrindo sieti kareivio motyvaciją su pagal vieną ar kitą principą suformuota kariuomene. Vieniems tarnyba kariuomenėje yra gyvenimo būdas, kitiems – pragyvenimo šaltinis. Motyvaciją sukuria vadų gebėjimas užsitarnauti karių pasitikėjimą, pagarbą ir siekiamas tikslas.

Kodėl daugelis pasaulio šalių pereina prie profesinės kariuomenės?

Dažnai keliamas klausimas, kodėl daugelis pasaulio šalių pereina prie profesinės kariuomenės? Viena iš pagrindinių priežasčių yra tai, kad dažnai demokratinių šalių visuomenėje karo prievolė yra nepopuliari, o jų politikai, norėdami įsiteikti rinkėjams, stengiasi panaikinti šią prievolę ir kliautis vien tik profesionalais. Kita vertus, šalys, kurios jaučia didesnį išorės pavojų, karo prievolės neatsisako. Pavyzdžiui, Suomijoje, Skandinavijos šalyse karo prievolė yra, tačiau, kaip ir

Lietuvoje, diskusijos vyksta dėl optimalios mišrios sudėties kariuomenės struktūros. Šiose šalyse tarnyba kariuomenėje yra pakankamai populiari. Šių šalių piliečiai suvokia savo atsakomybę už savo valstybių saugumą ir noriai atlieka karo prievolę.

Lietuvoje karo prievolė nėra tokia populiari. Kai kurių apklausų duomenimis, tik mažiau nei pusė šalies gyventojų pasisako už privalomąją karo tarnybą. Viena iš priežasčių galėtų būti dabartinių šaukiamojo amžiaus jaunuolių tėvų neigiamas patirtis iš privalomosios tarnybos sovietinėje kariuomenėje.

Laukiant Konstitucinio Teismo išaiškinimo dėl priimto įstatymo, kuriuo buvo atsisakyta privalomosios karo tarnybos, svarbu nepamiršti, kad šaukimo sistema jau nustojo veikti ir jai vėl atgaivinti prireiktų laiko bei išteklių. Kariuomenei reikia kareivių, kurių reguliariuosiose pajėgose šiuo metu trūksta, būtina užtikrinti nuolatinį ir pakankamą rezervo atsinaujinimą. Todėl dabar yra palankus metas svarstyti ir spręsti, koks kariuomenės organizavimo kelias yra pats tinkamiausias valstybei, nebūtinai optimaliausias, tačiau diskusijos turėtų būti argumentuotos faktais, ne emocijomis.

KAM

Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų (Žolinės) atlydai Pivašiūnuose

2009 m. rugpjūčio 15–22 d.

Rugpjūčio 14 d., penktadienis
18 val. atlydų išvakarių pamaldos

Rugpjūčio 15 d., šeštadienis
ŠVČ. MERGELĖS MARIJOS
ĖMIMO Į DANGŲ IŠKILMĖ (ŽOLINĖ)
Pagrindinė atlydų diena
Melsimės už Lietuvos žemdirbius

Rugpjūčio 16 d., sekmadienis
Pivašiunų parapijos diena.
Melsimės už parapijas

Rugpjūčio 17 d., pirmadienis
Šeimų diena

Rugpjūčio 18 d., antradienis
Caritas darbuotojų ir ligonių diena

Rugpjūčio 19 d., trečiadienis
Dvasininkų ir vienuolių diena
Melsime pašaukimų į dvasinį luomą

Rugpjūčio 20 d., ketvirtadienis
Vaikų ir jaunimo diena
Melsime, kad Dievo Tarnas arknyškupas Teofilus Matulionis būtų paskelbtas šventuoju

Rugpjūčio 21 d., penktadienis
Tikybės mokytojų bei pedagogų diena

Rugpjūčio 22 d., šeštadienis
ŠVČ. M. MARIJOS KARALIENĖS MINĖJIMAS
Rožinio maldos mylėtojų diena
12 val. atlydų užbaigos pamaldos,
šv. Mišiose teikiamas Sutvirtinimo sakramentas

PAMALDOS ATLYDŲ METU:

Šv. Mišios – 10, 12 ir 18 val.

Švč. Sakramento adoracija, kalbamas rožinis nuo 11 iki 12 val.

www.pivasiunai.lt

Evangelijos žinios tūkstantmečiui Lietuvai metai

Pačiame Pietų Lietuvos pakraštely Igno Plioraičio „Kapčiamiesčio parapijos“ lapus besklaidant

Juozas KUCKAILIS, Vilnius

Cezaris ir Marija nunešė ją į eigulio Margelio sodybą. Vėliau ją, sergančią, priglaudė dvarininkas Ignotas Ablamavičius netoli buvusiam Justinavo dvare Ščevinskaitės pavarde. Bendražygiai, pailsėję, tęsė savo žygį, o Emilija pasiliko. Šeiminių globojama buvo beatsigaunanti, tačiau, kai pasiekė žinia apie galutinį sukilimo pralaimėjimą, – palūžo, liga atsinaujino. Gruodžio 23-ąją mirė. Palaidota slapta.

1863 m. sukilimas šiose apylinkėse susilaukė dar didesnio atgarsio. Kaip rašoma knygoje, netolimo Beržininko dvaro valdytojas Cyriakas Akordas buvo vienas iš sukilimo rengimo komiteto narių. Jo paliepu mūsų jau minėtame Paliepio kaime buvo įkurtas sukilėlių rinkimosi punktas-stovykla. Veikė kalvė, kurioje buvo gaminami, remontuojami ginklai. Daugiau jų bei karo amunicijos buvo gauta iš Prūsijos. Sukilėlių būrio vadu buvo paskirtas patyręs karys Vladislovas Cibulskas. Prie jo prisijungė Žukovskio būrio likučiai. Stovyklą caro satrapai susekė. Sutelktą kariuomenės dalinių iš Gardino, Seinų, Suvalkų ir Marijampolės. 1863 m. kovo 8 d. (vasario 24 d.) prie Paliepio eiguvos įvyko susirėmimas. Sukilėliai apsupimo ir sutriuškinimo išvengė tik vado sumanumo dėka: jie buvo išvesti prie Nemuno ir išskirstyti mažomis grupelėmis, vėliau susijungė su kitais sukilėlių būriais. O mes norėtume priminti, jog 1863–1864 m. sukilėliai turėjo net savo uniformą. Suvalkų krašto sukilėliai dėvėję naminio milo austais rūbais, kurių rankogaliai ir apykaklės buvo apsiūti žalios spalvos medžiaga. Vyresnieji nešioję kepuraites, panašias į prieškarines studentiškas („Trimitas“, 1938, nr. 38).

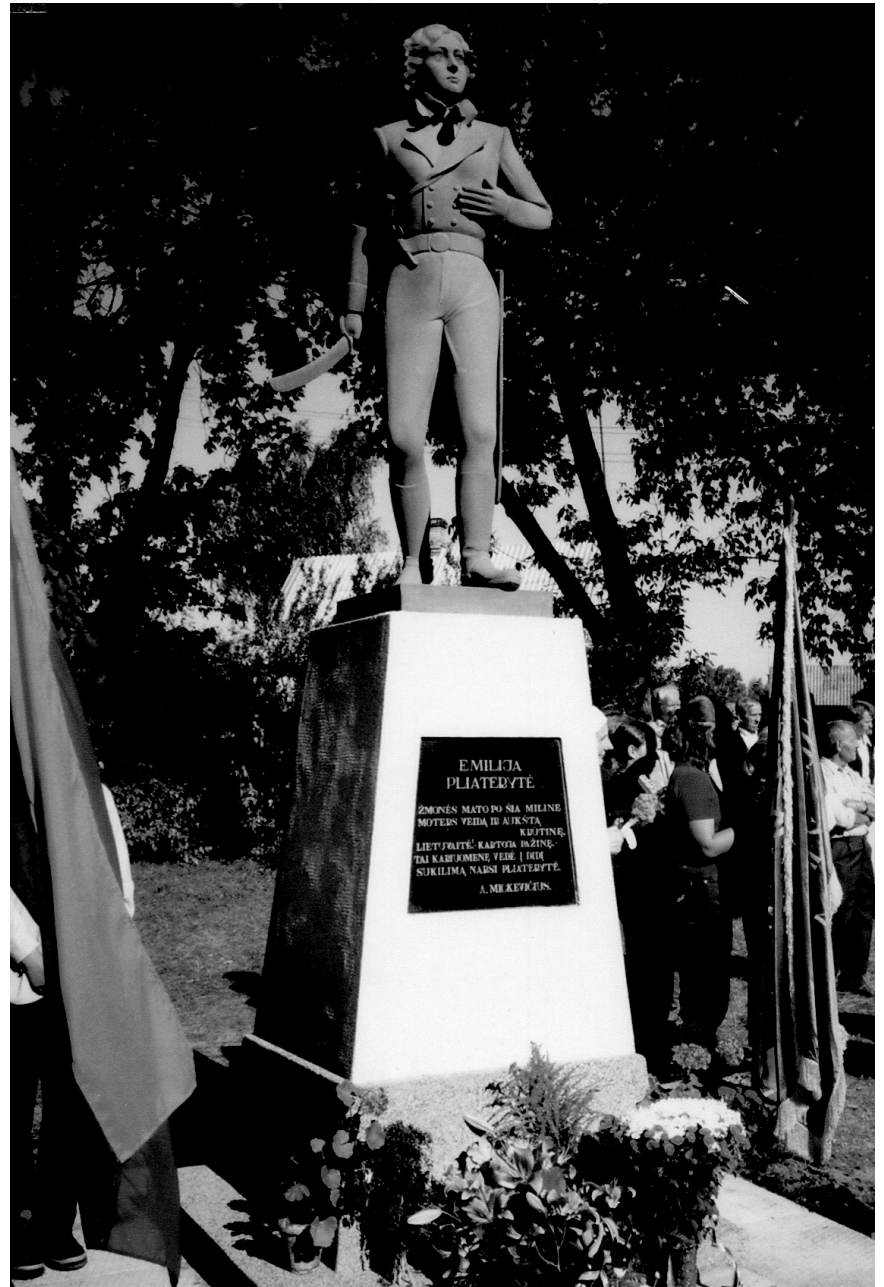
Kapčiamiesčio krašto lietuviams, kaip ir visai Užmuniui, bet ypač jos dzūkams, teko kęsti dvigubą sprespaudos našta. Numalšinus 1863–1864 m. sukilimą, buvo uždrausta lietuviška spauda. Tilžėje leidžiamos lietuviškos knygos sunkiai pasiekdavo nuošalų Kapčiamiestį. Per dvarus, bažnyčias, pagaliau – mokyklas nuo kur kas senesnių laikų su visu nuožmumu brovėsi lenkų kalba. Tereikia prisiminti, kad ir Seinuose bei aplink juos įkurtas vienuolių dominikonų mokyklas, kuriose lenkų įtaka buvo ypač ryški.

Kaip rašoma „Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje“, 1777 m. Kapčiamiestyje veikė parapiinė mokykla. 1819–1844 m. mokyklėlių sąrašuose (Bronius Kašelionis, „Dainava. Seinų kraštas“. Vilnius, 2002, p. 109) jos nemini, arčiausiai veikusios – Macevičiuose, Paliepyje, Beržininke. „1865 m. buvo įkurta pradžios mokykla rusų kalba, o 1909 m. jau veikė ir lietuviška mokykla“, – rašo I. Plioraitis. Dėl 1865 m. mokyklos įkūrimo datos tektų paabejoti, matyt, tai įvykę 1870 m. (žiūr. Bronius Kašelionis, „Dainava...“, p. 111). Galėtume pridurti, jog 1877 m. į Kapčiamiesčio pradžios mokyklą buvo paskirtas Vincas Palukaitis, tais metais baigęs Veiverių mokytojų seminariją. Kapčiamiestiške tuo metu buvo laikoma viena iš geresniųjų mokyklų. Būdamas didelis lietuviškos šalininkas, V. Palukaitis ėmėsi skleisti ją ir čia, kalbinti kunigus leisti naudotis lietuvių kalba maldaknygėmis, tačiau kunigai su tuo nesutiko. 1879 m. vasarą, parvažiavęs į tėviškę (kilęs nuo Marijampolės), su kontrabandininkais nuvyko į Prūsiją ir norėjo, pirklio Šlomos padedamas, surasti lietuviškų knygų, jų atgabenti į Dzūkiją. Širvintos miestelyje knygų rasti nepasisekė ir grįžo tuščiomis.

1881 m. iškeltas į Vilkaviškio pradžios mokyklą, kur tęsė lietuvišką veiklą. 1895 m. statistika liudija, jog tais metais Kapčiamiestyje veikė mišri vienklasė bendruomenės pradžios mokykla, kurioje mokėsi 30 lietuvių, 5 lenkų, 7 vokiečių tautybės valstiečių vaikai. 35 jų buvo katalikai, 7 – evangelikai. Galima paabejoti ir dėl mokyklos 1909-aisiais „lietuviškumo“ (p. 165). Vincas Kelmelis, vėliau žinomas kaip aktyvus šio krašto veikėjas, „Lietuvos ūkininko“ 1908 m. sausio 9(22) d. numeryje rašė: „Gyventojai mūsų parapijos kuone visi lietuviai, vienok tautiškas susipratimas ir apšvietimas labai žemai stovi. Iki šiolei nė vienam laikraštyje nebuvo nė mažiausios žinėlės iš mūsų apylinkės. Apie įvedimą lietuvių kalbos į mokyklas nieks ir neprasitaria. Kam, sako, reikia mokytis lietuviškai, bene su lietuvių kalba toli nueisi. Bažnyčioje pamaldos atsibūna vieną nedėdienį lietuviškai, kitą gi lenkiškai, nors nesuprantančių lietuviškai čia beveik nėra. Prie laikraščių skaitymo sunku žmones ir prikalbinti, mūsiškiai dar prie to nepripratę“ (p. 24). Nelabai pasikeitė padėtis švietimo baruose ir po ketverių metų. Bežemiu pasirašęs autorius korespondencijoje „Apsileidęs kampeilis“ („Šaltinis“, 1912 12 31 (18), p. 830) priekaištavo: „O kaip vaikų mokymas yra apverktinas! Vaikai mokinami, bet vien „ubagėlių“ („daraktorių“ – taip vadinama), ir kitaip nė kaip: vieną vieną mokykla visame valsčiuje, pačiam Kapčiamiesty. Mokyklos namas ankštas, neerdvus, telpa 50–60 vaikų: tai kaip tik teuztenka pačiam Kapčiamiesty, kuriame randasi kas metai tiek mokinių, kaip rodo pirma išpažintis, pirmoji Komunija. Ir ta pati mokykla kaip apleista: lubos paramstytos, kad neužgriūtų; sienos supuvusios, tai kas metai „moliu ramstomos“. Pasak autoriaus, reikia pastatyti naują mokyklą. Ir valdžia naujų mokyklų statybai teikianti didelę paramą. Deja! „Buvo vyrijoje (schoduose) ne sykį kalbama apie mokyklas, bet neišmanėliai, tamsuoliai-rėksniai rėkė, kad nereikia naujų mokesčių“.

1895–1916 m. Kapčiamiestyje klebonavo kun. Motiejus Guogas. Jo rūpesčiu prie bažnyčios dešiniojo šono buvo pristatyta koplyčia, pastatyta erdvi klebonija, šventorius aptvertas akmenų tvora. Ir svarbiausia – būtent klebono M. Guogo pastangomis – čia pradėjo reikštis lietuvių kultūrinė veikla. (Bronius Kviklys leidinyje „Lietuvos bažnyčios. Vilkaviškio vyskupija“ klaidingai teigia, jog Kapčiamiesčio lietuviškos apaštalu laikomas klebonas prel. Matas Dabrila: knygnešių laikais (1885–1890) jis dirbo ne Kapčiamiestyje, bet Leipalingyje ir čia paliko ryškius savo lietuviškos veiklos pėdsakus). Tačiau I. Plioraitis apsirinka rašydamas, jog M. Guogas, „atsižvelgdamas į tai, kad dauguma parapijos gyventojų yra lietuviai, panaikino lenkiškas pamaldas ir įvedė lietuviškas“. Kaip matome aukščiau mūsų cituotoje korespondencijoje, jos vyko ir toliau, bet buvo įvestos ir lietuviškos. Dar daugiau. Netgi 1934 m. „Jaunojoje kartoje“ išspausdintoje korespondencijoje „Pademarklinijis sąmonėja“ (04 08, p. 227) apgailestaujama: „Labai gaila, kad dar klebonas kas mėnuo sakykloje pasirodo su lenkišku pamokslu, kas piktina žmones“, kartu pažymint, jog „Kapčiamiesčio valsč. yra keli kaimai, kuriuose nelietuviškai kalba“.

1907 m. vasario 4 d. Kapčiamiestyje

Paminklas Emilijai Pliaterytei

kun. Jono Bridžiaus iniciatyva (I. Plioraitis rašo: Juozapas Bridžius) buvo įsteigtas seiniškės švietimo ir kultūros draugijos „Žiburyš“ skyrius. Tų pačių metų spalio 20 d. atidaryta bibliotekėlė, kuri tuomet vadinta knygynų skaitykla. Bibliotekininkais dirbo: 1907 m. – vargonininkas Leonas Savickis, 1909 m. – kaimietis Feliksas Volskis, 1910 m. – kunigas Jonas Bridžius, 1911 m. – ūkininkas Ignas Baiketa (gal Bankieta?), 1912, 1913 m. – Augustinas Stravinskas. 1909 m. bibliotekėlė turėjo 298 knygas ir 87 skaitytojus, 1910 m. – 300 knygų ir 140 skaitytojų, 1912 m. – 325 knygas, skaitytojų skaičius nenurodytas. Tokius faktus pateikė Genovaitė Raguotienė studijoje „Spauda atgavus: Knyga ir skaitytojas 1904–1918 m. Lietuvoje“ (Vilnius, 1996, p. 304). Nežiūrint to, kapčiamiestiečiams „sklaidyti nuo savęs tamsybės rūkus“ sekėsi tik žingsnis po žingsnio. „Šaltinio“ 1913 m. balandžio 29 (16) d. korespondencijoje iš Kapčiamiesčio pažymima, jog 1912-aisiais į valsčių ateidavo tik 28 egz. įvairių laikraščių. Tačiau 1913 m. jų skaičius jau gerokai šoktelėjęs: gauta 57 egz. „Šaltinio“, 7 egz. „Pavasario“, 6 egz. „Spindulio“, 2 egz. „Vilties“, 2 egz. „Garnio“, 2 egz. „Vadovo“, 7 egz. „Šv. Kazimiero Draugijos“ leidinių, po 1 egz. „Aušros“, „Vienybės“ ir „Draugijos“. Spaudos leidiniai lankydavo visus kaimus, išskyrus Šapuris. 1914 m. buvo įsteigtas kauniškės „Blaivybės“ draugijos skyrius, suorganizuotas choras.

Rašiniuose apie Kapčiamiestį daug kur pažymima, jog čia 1914 m. gegužės 4 (17) d. surengtas pirmas viešas vakaras, vaidinta „Ant bedugnės krašto“. Taip, tai buvo. Tačiau šį veikalą vaidino ne kapčiamiestiečiai, bet vietos „Žiburio“

skyriaus pakviesti Kučiūnų artistai mėgėjai. „Iš oro salė buvo papuošta iškaba iš žolynų, ant kurios iš vainikų buvo aiškus parašas didelėmis raidėmis: „Lietuvių vakaras“. Svečių buvo pilnutėlė „Ž.“ salė. Vis tai Kapčiamiesčio, Kučiūnų, Seinų, Seirijų, Beržininkų, Miroslavo, Tavalinos ir Leipalingio lietuviai. Svečiai laike vaidinimo laikėsi ramiai. Tik iš Kapčiamiesčio buvo tokių, kurie per visą vakarą nežmoniškais balsais rėkavo už lango. Paskui, išgrūdę salėn, pakėlė dar didesnį triukšmą. Per didelį vargą pasisekė juos išvaryti“, – rašo slapyvardžiu Jaunas Klevelis prisidengęs žinios apie šį renginį autorius „Lietuvos ūkininko“ 1914 m. birželio 5 (18) d. numeryje. Kartu pabrėžiama, jog rengiant vakarą daugiausia prisidėjo Kapčiamiesčio komendoriaus (vikaras) B. Cipliauskas ir mokytojas K. Janavičius. Taigi ne visiems patiko lietuviškos sklaida šiame Lietuvos miestelyje, buvo ir ižūlių jos priešininkų, kenkėjų. Ypač tai išryškėjo kuriant lietuvišką valdžią 1918-aisiais.

Nepriklausomos Lietuvos kūrimasis Kapčiamiesčio valsčiuje buvo labai sunkus dar ir dėl to, kad buvo mažai tikrai susipratusių lietuvių patriotų, pažymi I. Plioraitis. Pasak jo, dauguma gyventojų buvo įkalbinėjami lenkų agentų, visaip bauginami, įtaigojant, jog čia amžinai liksianti Lenkija, tad ne vienas svyravo „po kieno valdžia būtų geriau“. Miestelyje, Aleksandro Mockevičiaus namuose, netgi buvo įkurta lenkų pašto agentūra, kurios vedėjas buvo Aleksandras Kiaulevičius iš Rūdos kaimo, Veisiejų valsčiaus. Jam sumanius Gardine buvo atspausdinti pašto ženklai pavadinimu „40 Groszy“.

Tęsinys kitame numeryje

Tarasas Ševčenka – ukrainiečių tautinio mentaliteto jungiamoji grandis

195-osioms gimimo metinėms

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ, Šiaulių universitetas

Tarasui Ševčenkai skirtų renginių Lietuvoje iniciatorė ir organizatorė Vilniaus ukrainiečių bendrijos pirmininkė gydytoja Natalija Šertvytienė

Paminklinė lenta Tarasui Ševčenkai prie Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto

Tęsinys. Pradžia Nr. 13

mokymą, specialius kursus ukrainistikai. Apžiūrėtos T. Ševčenkai perduodamos naujos knygos. Ši akcija buvo planuota jau prieš gerą pusmetį, dar Kultūros atašė Olenos Paryš kadencijos metu, tačiau vis delsta, norėta kuo daugiau sukaupti knygų.

Po pokalbio ambasadoje, knygos buvo pristatytos į VU Filologijos fakultetą – T. Ševčenkos auditoriją. Taraso Ševčenkos auditorijai ambasada kartu su Lietuvių ukrainiečių istorikų asociacija perdavė apie 80 knygų (55 knygos pažymėtos Lietuvių, ukrainiečių istorikų asociacijos antspaudu, tai asociacijos dovana T. Ševčenkos auditorijai).

Taraso Ševčenkos auditorijoje svečių jau laukė fakulteto dekanas doc. dr. Antanas Smetona. Dekanas nuoširdžiai dėkojo už tokią gausią knygų siuntą: amdasados padovanotus vertingus meno albumus, neseniai išleistą knygą apie M.K. Čiurlionį, Lietuvių – ukrainiečių pokalbių knygeles ir kitus leidinius.

Lietuvių, ukrainiečių istorikų asociacijos vardu dr. A. Vasiliauskiene įteikė Vilniaus universiteto Taraso Ševčenkos auditorijai iš Ukrainos atvežtas 55 knygas (knygos pažymėtos Lietuvių, ukrainiečių istorikų asociacijos antspaudu). Vienos jų autorių padovanotos, kitos – išprašytų ar mainytos dar kitos – A. Vasiliauskiene nupirkto. Atvežtų knygų įvairi tematika: istorija, religijos istorija, Ukrainos literatūra, slavistikos problemoms skirti tomai (atsakingas redaktorius doc. dr. Volodymyras Čiornyj), ukrainiečių – lenkų santykius atskleidžianti prof. Bohdano Hud studija, keletos mokslo žmonių bibliografinės rodyklės. Itin svarbios ir vertingos šaltinių nuorodos ir publikacijos (tarkim 2 tomai skirti Olego Kupčinskio surinktai medžiagai, skirtai XIII–XIV a. Galičo–Voluinės kunigaikštystei), konferencijų medžiagos, Kijevo universiteto Mohilianų akademija leidžiami mokslinių straipsnių rinkinių „Kritika“ (atsakinga

redaktorė prof. Natalija Jakovenko) tomiai, Lvovo nacionalinio Ivano Franko bei kitų Ukrainos aukštųjų mokyklų testinių mokslo darbų serijos.

Daug knygų skirtų Ivanui Franko: tai ir jo paties kūryba, ir jam (jo gyvenimo bei veiklos analizei) skirti tyrinėjimai.

T. Ševčenkos auditorija pasipildė naujomis knygomis, kurios suteiks vertingų žinių Vilniaus universiteto studentams ir dėstytojams bei kitiems, besidomintiems ukrainistika.

Vilniaus ukrainiečių bendrija padėjo nemaža pastangų, atidaryti T. Ševčenkai skirtą muziejus (pirmininkė Natalija Šertvytienė surinkusi vertingos medžiagos) tačiau kol kas tai neįgyvendinta.

Taraso Ševčenkos 195-ųjų gimimo metinių minėjimas Vilniuje

Tarp T. Ševčenkai skirtų įamžinimų įvairovės (T. Ševčenkos gatvė Vilniuje, dvi memorialinės lentos: prie Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto ir Pilies gatvėje, T. Ševčenkos auditorija Vilniaus universiteto Filologijos fakultete, lietuvių kalba spausdinami jo poezijos posmai) itin svarbūs kasmetiniai gimtadienio minėjimai.

2009 m. kovo 9 d., minint pasaulinio masto dainiaus 195-ąsias gimimo metines, Ukrainos ambasados Lietuvoje darbuotojai ir Vilniaus ukrainiečių bendruomenės nariai susirinko prie T. Ševčenkos paminklinės lentos Vilniaus universitete. Žymusis dainius pagerbtas prasmingais žodžiais, gėlėmis, poezijos posmais, o jo žodžiais parašyta daina suskambo ir nuvilnijo Vilniaus universiteto kiemeliais.

Pradėdama minėjimą Vilniaus ukrainiečių bendrijos pirmininkė Natalija Šertvytienė kalbėjo, kad šįmet ne tik viso pasaulio ukrainiečiai, bet ir jiems prijauciantys švenčia Taraso Ševčenkos 195-ąsias gimimo metines, o Vilniaus ukrainiečiams – tai triguba šventė: tai ir 195-osios

Ukrainos dainiaus gimimo metines, be to, Vilniaus ukrainiečiai jau 20 metų kai kartu mini T. Ševčenką, o rudenį sukaks 180 m. nuo Ševčenkos atvykimo į Vilnių.

Kiekviena ukrainiečių karta ne tik skaito T. Ševčenkos kūrybą, išigilina į ją, bet iš naujo atranda – nes tik tas, kuris gyvena toli nuo savo gimtinės gali suprasti Tėvynės ilgesį taip kaip suprato žymusis poetas. Jo pranašiški žodžiai apie Ukrainos ateitį, raginimas mylėti savo Tėvynę yra aktualūs ir šiandieną.

Ypatingasis ir Igaliotasis Ukrainos ambasadorius Lietuvos Respublikai Igoris Vasiljevičius Prokopčiukas kalbėjo apie T. Ševčenką, kaip tautos vienytoją, jo asmenybės reikšmę, ne tik ukrainiečiams, bet ir visam pasauliui. Džiaugėsi, kad Taraso Ševčenkos dienų šventimas tapusios tokiomis gražiomis tradicijomis daugelyje šalių.

Orsestui Pankivui padėklamavus T. Ševčenkos eilėraštį, padėtos gėlės, tradiciškai sugiedotas „Platusis Dniepras šniokščia, užia“ ir šventės dalyviai pasuko link Ukrainos ambasados Lietuvoje pratesti šventinio renginio.

Ambasadoje gausiai susirinkusius ukrainiečius, iš Ukrainos atvykusius menininkus bei kitų tautybių atstovus sveikino Ypatingasis ir Igaliotasis Ukrainos ambasadorius Lietuvos Respublikai Igoris Vasiljevičius Prokopčiukas, akcentuodamas, kad T. Ševčenka gana gerai žinomas Lietuvoje. Ambasadorius paaiškino susidariusią situaciją dėl paminklo T. Ševčenkai (laukia susitikimai su nauju Vilniaus miesto meru, bus skelbiamas projekto paminklui konkursas).

Vilniaus ukrainiečių bendrijos pirmininkė Natalija Šertvytienė Taraso Ševčenkos vardą sugretino su Ukrainos vardu, džiaugėsi, kad jo poezija senai tapusi svarbiausia ir negestančia ukrainiečių tautos dvasine esybe. N. Šertvytienė, remdamasi Henriko Heinės mintimi, Taraso Ševčenkos „Kobzarių“ prilygino

žydų biblijai – kur jie bebūtų, turėdami su savimi bibliją, jautėsi esą Tėvynėje, taip ir ukrainiečiai su „Kobzariumi“. Ir pateikė keletą asmeninių patirčių.

Pranešėja prisiminė lankymosi Kanadoje išpūdžius: itin vargingai gyvenę pirmieji į šią šalį atvykę ukrainiečiai (daugiau kaip prieš 100 metų), skurdžiuose butuose saugojo Taraso Ševčenkos portretą ar jo „Kobzarį“. Tai puikiai atspindėta žymaus ukrainiečių kilmės Kanados dailininko Kureleko parodoje. Ukrainiečiai džiaugiasi, kad jų Tarasas Ševčenka tapęs pasaulinio masto kūrėju.

N. Šertvytienė supažindino su Taraso Ševčenkos darbų garsinimu – vertimas ir jo vardo įamžinimu Lietuvoje.

Pristatydama meninės programos atlikėjus, N. Šertvytienė kalbėjo, kad Taraso Ševčenkos eilės nepasenusios, ir šiandieną joms kuriama muzika – tą liudija ir į Lietuvą pirmąsyk atvykę artistai iš Ukrainos.

Kompozitorė Olena Činionova (iš Alčevsko), kuri Taraso Ševčenkos ir kitų žymių Ukrainos poetų eilėms kuria romanus ir pati organizuoja įvairiose Ukrainos vietose koncertus. Ji akomponavo savo kūriniams, atliekamiems Kijevo nacionalinio operos ir baleto teatro solistės Olenos Cymbal. Keletą kūrinių atliko bandūristė Adriana Kabaliūk (iš Kolomyjos).

Kompozitorė Olena Činionova dėkojo už nuoširdžiai priimtą meninę programą, kalbėjo, kad Taraso Ševčenkos dienos labai svarbios – mes galime save suprasti ir pasijusti priklausantys vienai tautai – tai dvasinė atrama kiekvienam.

Vilniaus ukrainiečių bendrijos vardu atlikėjams buvo įteiktos gėlės ir dovanos.

Renginys užbaigtas tradicine Taraso Ševčenkos giesme „Testamentas“, kurią kartu su artistais atliko perpildyta Ukrainos ambasados salė.

Rytų Lietuvos švietimas

Šalčininkų krašto Eišiškių valsčiaus lietuviškos mokyklos (1939–1944 m.)

Jovita NIŪNIAVAITĖ-LESIENĖ, Antanas LESYS, Vilnius

Tęsinys. Pradžią Nr. 11

51 mokiny (II skyriuje - 18 mokinių, III skyriuje - 15 mokinių, IV skyriuje - 18 mokinių). Mokslo metai prasidėjo 1940 metais vasario 1 dieną, kai Švietimo ministerija paskyrė mokytoją. Mokyklą lankė 11 mokinių lietuvių tautybės, o visi kiti vaikai buvo gudų arba lenkų tautybės. Pastarieji nemokėjo lietuvių kalbos.

Mokyklos vedėjo ir mokytojo pareigas ėjo Petras Jankauskas. Vėliau jo pareigas ėjo laisvai samdoma mokytoja Jadvyga Miliūtė.

1941-1942 mokslo metais Naujadvario (Eišiškių paštas; iki Eišiškių autobusų stoties - 6 km) lietuviškos pradžios mokyklos I-IV skyrių mokiniai turėjo dvi klases, išnuomotame name.

Mokykloje mokytojavo: Jadvyga Miliūtė ir Petras Jankauskas.

P. Jankauskas turėjo 25-ius metus. Buvo baigęs Alytaus valstybinės gimnazijos 8 klases. Mokėjo ne tik lietuvių, bet truputį ir vokiečių, prancūzų kalbas. Naujadvario mokykloje mokytojavo pirmus metus.

Navakonių pradžios mokykla

Navakonių kaimas priklauso Pabarės seniūnijai. Jame 100 gyventojų (2001 m.). Navakonys žinomi visoje Lietuvoje, nes čia 1971 metais įkurtas geologijos draustinis.

Navakonių kaimo lietuviška pradžios mokykla (iki Pabarės - Pašilio pašto stoties - 3 km; iki Valkininkų geležinkelio stoties - 28 km; iki autobusų stoties - 16 km) lankyta ir tikrinta 1940 metais balandžio 30 dieną. Mokyklą laikė Eišiškių valsčiaus savivaldybė, o mokytojui algą mokėjo Švietimo ministerija. Mokyklos pastatas buvo medinis, nuomojamas. Trobesys, kurio stovis dar buvo tuo metu geras, statytas 1935 m. Prie mokyklos buvo 934 m² kiemas; 1,4 ha savos žemės sklypas. Navakonių mokykloje buvo 4 skyriai, kuriuose mokėsi 56 vaikai (II skyriuje - 27 mokiniai, III skyriuje - 24 mokiniai, IV skyriuje - 5 mokiniai). Tikrinimo metu buvo 35 mokiniai. Neatvykę į mokyklą mokiniai piemenavo, kiti samdiniais dirbo pas ūkininkus, o dar kiti - sirgo. Vaikai mokėsi vienoje klasėje, kurios dydis buvo - 37,2 m². Mokslo metai mokykloje prasidėjo 1940 metais vasario 15 dieną. Mokyklą lankė lietuvių, lenkų ir gudų tautybės vaikai.

1941-1942 mokslo metais Navakonių (Pabarės pašto agentūra; iki Eišiškių autobusų stoties - 13 km) lietuviškoje pradžios mokykloje I - IV skyrių vaikai taip pat mokėsi vienoje, nuomojamoje klasėje.

Mokykloje mokytojavo: Vytautas Veršickas ir Agota Bagdonaitė.

V. Veršickas kilimo iš Valkininkų apskrities, Navakonių pradžios mokyklos vedėju ir mokytoju dirbo nuo 1939 metų gruodžio 1 dienos. Jis buvo etatinis darbuotojas, turėjo 22 metus, nevedęs. V. Veršickas buvo baigęs naujo tipo gimnaziją, mokėjo ne tik lietuvių, bet ir lenkų, gudų kalbas. Per darbą pamokas vaikus mokė siuvimo, audimo, pynimo; iš medžio ir popieriaus mokino įvairių dalykelių pasidaryti. V. Veršickas buvo dirbęs Trakų apskrities Didžiųjų Lygainių pradžios mokykloje (Rūdiškių valsčius).

A. Bagdonaitė taip pat buvo mokyklos vedėja ir mokytoja. Ji turėjo laisvai samdomos mokytojos teises. Jai buvo 27 metai, netekėjusi, mokytojavo pirmus metus. A. Bagdonaitė buvo tuo metu baigusi mokytojų seminarijos pirmąjį kursą. Mokėjo ne tik lietuvių, bet ir vokiečių,

lenkų, rusų kalbas. Navakonių kaime nuomavo butą.

Padvarionių pradžios mokykla

Padvarionių gyvenvietė priklauso Eišiškių seniūnijai. Kaimas yra Šalčininkų rajono vakaruose. Jame gyvena 162 žmonės (2001 m.). 1986 metais pastatytas paminklas Eišiškių krašto mokslininkui Stanislovui Rapolioniui.

1941-1942 mokslo metais Padvarionių (iki Eišiškių pašto stoties - 2 km; iki Varėnos II geležinkelio stoties - 32 km) lietuviškos pradžios mokyklos I-IV skyrių mokiniai mokėsi vienoje klasėje. Mokykla turėjo nuosavą, medinį namą, statytą 1937 metais. Šalia mokyklos buvo maža sporto aikštelė.

Mokytoja dirbo Alina Jakavickaitė.

Papiškių pradžios mokykla

Papiškių kaimas priklauso Pabarės seniūnijai. Dabartiniu metu jame 14 žmonių (2001 m.). Šalia kaimo, miške yra senkapynas - archeologijos paminklas.

Papiškių lietuviška pradžios mokykla (iki Valkininkų pašto stoties - 10 km; iki Valkininkų geležinkelio stoties - 10 km) inspektorius lankyta ir tikrinta 1940 metais balandžio 2 dieną. Mokyklą laikė Švietimo ministerija, o mokytojui algą mokėjo Trakų apskrities Pradžios mokyklų inspekcija. Pakenčiamo stovio mokyklinis pastatas buvo medinis, nuomojamas. Prie mokyklos buvo 320 m² kiemas, 400 m² aikštė. Mokykloje buvo I-IV skyriai. Mokėsi 36 vaikai (II skyriuje - 18 mokinių, III skyriuje - 11 mokinių, IV skyriuje - 7 mokiniai). Vaikai mokėsi 1 klasėje (grindų plotas - 24,7 m²). Mokslo metai Papiškių lietuviškoje pradžios mokykloje prasidėjo 1939 metais lapkričio 3 dieną. Mokyklą lankė lietuvių tautybės vaikai ir keli lenkų tautybės vaikai. Mokyklos vedėju ir mokytoju tuo metu dirbo Mykolas Abaravičius.

1941-1942 mokslo metais Papiškių mokykloje (Eišiškių paštas; iki Eišiškių autobusų stoties - 10 km) taip pat buvo 4 skyriai. Vaikai mokėsi vienoje, nuomojamoje klasėje.

Mokykloje mokytojais dirbo: Mykolas Abravičius ir Rozalija Bruzgelevičiūtė (nuo 1941 metų sausio 1 dienos).

M. Abravičius (Abaravičius) 1936 metais dirbo Dargužių kaimo (Valkininkų valsčius, Vilniaus - Trakų apskritis) lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ skaitykloje. Tais pačiais metais, kovo 12 dieną iš valdžios atėjo žinia, kad Dargužių skaitykla jau „gresia saugumui, ramybei ir viešajai tvarkai“. Kai ši skaitykla buvo uždaryta, „Ryto“ draugijos įsteigtoje naujoje skaitykloje Naniškės kaime M Abravičius vedėju dirbo nuo 1937 metų.

M. Abravičius Papiškių lietuviškoje pradžios mokykloje mokytoju dirbo 8 metus. Buvo baigęs humanitarinio tipo lietuvių Vytauto Didžiojo gimnaziją ir valstybinius Pedagoginius mokytojų kursus Vilniuje. M. Abravičius turėjo 33 metus ir jau buvo vedęs. Jis mokėjo ne tik lietuvių, bet ir lenkų, gudų, rusų, vokiečių kalbas.

Paraisčio pradžios mokykla

Paraisčio kaimas priklauso Butrimonių seniūnijai. Jame 27 gyventojai (2001 m.). 1927-1929 metais kaime veikė legali „Ryto“ draugijos mokykla. Šią mokyklą lankė ir subaltarusėjusių šeimų vaikai.

Paraisčio lietuviška pradžios mokykla

(iki Eišiškių autobusų stoties - 12,5 km) lankyta ir tikrinta 1940 metais birželio 5 dieną. Ją laikė Švietimo ministerija, o mokytojui algą mokėjo Trakų apskrities pradžios mokyklų inpekcija. Mokyklos namas buvo medinis, nuomojamas, statytas 1935 metais. Prie mokyklos buvo aikštelė (dydis - 720 m²); 0,43 ha savos žemės sklypas.

Mokykloje buvo 4 skyriai. Joje mokėsi 36 mokiniai (I skyriuje - 30 mokinių, IV skyriuje - 6 mokiniai). Buvo dvi klasės (bendras grindų plotas - 35,84 m²). Mokslo metai prasidėjo 1939 metais gruodžio 4 dieną. Kaip ir kitose mokyklose, pradėta tvarkyti mokyklos kronika, išrinktas tėvų komitetas. Mokyklą lankė lietuvių ir gudų tautybės mokiniai.

Mokyklos vedėju ir mokytoju buvo Antanas Zalenskas.

1941-1942 mokslo metų bėgyje Paraisčio (Butrimonių pašto agentūra; iki Eišiškių autobusų stoties - 10 km) lietuviškos pradžios mokyklos I-IV skyrių mokiniai turėjo dvi klases, kurias nuomavo.

A. Zalenskas vedėjo ir mokytojo pareigas ėjo nuo 1939 metų gruodžio 1 dienos. Jis turėjo 28-ius metus, dirbo laisvai samdomo mokytojo teisėmis, nevedęs. 1939 m. buvo baigęs Vytauto Didžiojo gimnaziją-licėjų Vilniuje. Mokėjo ne tik lietuvių, bet ir lenkų, vokiečių, gudų, rusų kalbas. Pastarąsias dvi - tik žodžiu.

Pašilio pradžios mokykla

1941-1942 mokslo metais Pašilio (Pabarės pašto agentūra; iki Eišiškių autobusų stoties - 13 km) lietuviškos pradžios mokyklos I-IV skyrių mokiniai mokėsi vienoje klasėje. Ji buvo nuomojama medinėje troboje.

Elena Domeikaitė buvo mokyklos vedėja ir mokytoja nuo 1940 metų sausio 11 dienos. Ji naudojosi laisvai samdomos mokytojos teisėmis. E. Domeikaitė mokytojavo ir Pabarės (Eišiškių valsčius) pradžios lietuviškoje mokykloje. Mokytoja turėjo 25-ius metus. Jau mokytojavo 1,5 metų. Mokėsi pedagoginiame institute. E. Domeikaitė mokėjo ne tik lietuvių, bet ir lenkų, rusų kalbas.

Purvėnų pradžios mokykla

Purvėnų kaimas Šalčininkų rajono pietvakariuose, 4 km į vakarus nuo Eišiškių. Gyventojų - 330 (2001 m.). Lenkų laikais energingai kovojo dėl lietuvių kalbos teisių ir ypač dėl savosios lietuviškos mokyklos.

Purvėnų lietuviška pradžios mokykla (iki Eišiškių pašto stoties - 5 km; iki Varėnos II geležinkelio stoties - 31 km) lankyta ir tikrinta 1940 metais gegužės 4 dieną. Medinė mokyklos troba buvo nuomojama, statyta 1936 metais iš senos medžiagos. Jos stovis buvo labai blogas. Mokykla neturėjo nei savos žaidimų aikštelės, nei savo žemės sklypo. Mokykloje buvo I-IV skyriai, kuriuose mokėsi 65 vaikai (I skyriuje - 17 mokinių, II skyriuje - 16 mokinių, III skyriuje - 20 mokinių, IV skyriuje - 12 mokinių). Vaikai mokėsi vienoje klasėje (grindų plotas - 30 m²). Mokslo metai mokykloje prasidėjo 1940 metais sausio 29 dieną. Mokyklą lankė lietuvių ir gudų tautybės vaikai.

1941-1942 mokslo metais Purvėnų (Eišiškių paštas; iki Eišiškių autobusų stoties - 5 km) lietuviškos pradžios mokyklos I-IV skyrių mokiniai turėjo vieną klasę, kuri buvo nuomojama medinėje troboje.

Jonas Norkevičius gimė 1889 metais

lapkričio 6 dieną. Baigė Panevėžio mokytojų seminariją. Vedėjo ir mokytojo pareigas Purvėnų mokykloje ėjo nuo 1940 metų sausio 1 dienos. Mokiniams mokslo dalykus dėstė tik lietuvių kalba. Turėjo laisvai samdomo mokytojo teises. Mokytojavo pirmus metus, buvo vedęs, mokėjo ne tik lietuvių, bet ir lenkų, rusų kalbas. Buvo vargonininkas ir chorvedys.

Stavidonių pradžios mokykla

Stavidonys - prie kelio Butrimonys - Pabarė, buvęs didelis lietuviškas kaimas (1942 metais - 274 gyventojai). Jo gyventojams taip ir nepavyko 1927 - 1928 m. išreikalauti, kad būtų įkurta „Ryto“ draugijos mokykla. Šiuo metu gyvenvietė priklauso Butrimonių seniūnijai. Stavidonyse - 79 gyventojų (2001 m.).

Stavidonių lietuviška pradžios mokykla (Butrimonių pašto agentūra; iki Eišiškių autobusų stoties - 13 km) lankyta ir tikrinta 1940 metais balandžio 30 dieną. Mokyklą laikė Eišiškių valsčiaus savivaldybė, o mokytojui algą mokėjo Švietimo ministerija. Mokykla buvo medinė ir jos pastatas buvo nuomojamas, statytas 1923 metais, apysenis. Prie mokyklos buvo 450 m² aikštė, 1 ha žemės sklypas. Mokykloje buvo 4 skyriai. Joje mokėsi 38 vaikai (II skyriuje - 16 mokinių, III skyriuje - 15 mokinių, IV skyriuje - 7 mokiniai). Vaikai mokėsi vienoje klasėje (grindų plotas - 36 m²). Mokslo metai mokykloje prasidėjo 1939 metais gruodžio 1 dieną. Inspektorius apyskaitoje pažymėjo, kad: „Mokiniai supranta ir žino nemaža lietuvių kalbos žodžių. Mokiniai yra pramokę lietuviškų eilėraščių ir dainelių. Be to, mokiniai yra pramokę keletą lietuviškų žaidimų“.

1941-1942 mokslo metais Stavidonių (Butrimonių pašto agentūra; iki Eišiškių autobusų stoties - 12 km) lietuviškos pradžios mokyklos I - IV skyrių mokiniai samdomame name turėjo vieną klasę.

Adomas Mikna Stavidonių mokykloje vedėjo ir laisvai samdomo mokytojo pareigas ėjo nuo 1939 metų gruodžio 1 dienos. Jis buvo baigęs Vilniaus lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ mokytojų seminarijos trečią kursą. A. Mikna turėjo 47-ius metus. Mokytoju jau dirbo 16-tus metus. Buvo vedęs. Jis mokytojavo lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ mokyklose. Kai dirbo Didžiųjų Kužių kaime (Benekainių valsčius, Lydos apskritis) - iš mokytojo A. Miknos rašytos anketos matyti, kad 1924 metais veikė „Ryto“ mokykla. Jis tuo metu buvo baigęs tik du mokytojų seminarijos kursus, bet prityręs ir jau mokytojaves 7-ius metus. A. Mikna mokė ne tik vaikus, bet suorganizavo ir suaugusiųjų kursus. Mokykla buvo Vlodo Parvicko namuose. A. Mikna ruošdavo mokinių vakarėlius. 1924- 1927 metais jis dirbo Pamerkių kaimo (Valkininkų valsčius, Vilniaus - Trakų apskritis) lietuviškoje „Ryto“ mokykloje. Mokytojavo ir Jurgonyse (Benekainių valsčius, Lydos apskritis).

Šaulių pradžios mokykla

Šaulių kaimas priklauso Butrimonių seniūnijai, išsidėstęs Šalčykščios upės kairiajame krante. 1942 m. - 254 gyventojai, o 2001 m. - tik 98. Kaimo gyventojai atkakliai kovojo 1920-1939 metais dėl lietuviškos mokyklos. XX amžiaus pradžioje veikė daraktorinės mokyklos. Šauliečiai 1923 metais išsikovojo iš lenkų valdininkų leidimo „Ryto“ draugijos mokyklai. Ji buvo uždaryta 1927 metais represijų metu.

Tęsinys kitame numeryje

Pro memoria

Buvusi prie Kernavės muziejaus ištakų Teodorai Šiaučiūnienei (1906–2009) atminti

Liepos 15 d. suskambo Kernavės bažnyčios varpai ir jos klebonas pasitiko iš Vilniaus atvykusią laidotuvių procesiją. Kernavės kapinės priglaudė šiuo metu pačią seniausią jos gyventoją, kurios gausi giminė ilsisi čia nuo XX a. pradžios, ir kartu vyriausią iš 1941 m. ištremtų suaugusiųjų tremtinių – Teodorą Šiaučiūnienę (1906 02 17 – 2009 07 13), Kernavės muziejaus įkūrėjo Juozo Šiaučiūno žmoną, jo idėjų ir darbų bendramintę. Prie laidotuvių prisijungė ir atėję garbieji kernaviškiai, ir buvusios tarpukario Kernavės mokyklos mokinės. Kiekvienas iškilmingas varpo dūžis skleidė ir mūsų sielos dalelę.

Apie Teodorą Šiaučiūnienę norėčiau išsakyti kelias savo mintis. Susipažinau su ja ir jos šeima (septynmečių sūnumi Eugenijum ir keturmete dukra Emilija Pajauta) dar vaikas, tvankiame tremtinių vagone, kuriame keliolika minučių drauge važiavo ir Juozas Šiaučiūnas, kalbėjęs apie Lietuvą ir mūsų pareigas jai. Teodoros Šiaučiūnienės šeima pateko į Altajaus krašto (Bijsko srities) atokią taigos gūdumos gyvenvietę, pavadintą Bolšaja Rečka. Kartu apsigyvenome sausakimšame tremtinių barake. Gyvenvietėje nebuvo nei mokyklos, nei felčerio, nei parduotuvės, nieko, kas primintų civilizaciją. Teodora Šiaučiūnienė drauge su kitomis darbingomis moterimis nuo ryto iki vakaro dirbo sunkius miško darbus, dirbo už dvi, nes į porininkes sau pasiėmė vieną iš silpniausių „darbininkių“ – dailininkę Heleną Charmanskaitę. Reikėdavo rankinių pjūklų nupjauti gyvus aukštągius medžius, jie krisdavo į nenusipėjamas puses, paskui, juos nugėnėjus, supjaustyti, sukapoti ir pagal nustatytą normą sukrauti stirtomis, kad vakarais už tą darbą gautų kelis šimtus gramų duonos. Mūsų motinos grįždavo nepakeliamų darbų nualintos, pusalkanių kšnių pamaitinusios vaikus, išsitiesdavo ant kiekvienam pamatuotų siaurų narų. Teodora Šiaučiūnienė, vienintelė iš visų, vėlyvais vakarais dar suburdavo apie save barako vaikus ir pasakodavo mums apie Lietuvą:

apie didingus jos kunigaikščius, jų žygius ir galias, kovas su kryžiuočiais, lietuvių narsą ir drąsą. Pasakojo apie Kernavę, senąją Lietuvos sostinę, apie jos piliakalnių, legendą apie Pajautą, apie savo vyro mokytojo Juozo Šiaučiūno įsteigtą Kernavės istorinį muziejų, eksponatų ieškojimą, mokinių įtraukimą į šį darbą, patriotinius mokyklos renginius. Ji gyvai pritarė savo vyro užmojams, išmintingai dalijosi su juo bendrais rūpesčiais (iki šiol išsaugojo įžvalgius, pedagoginius vyro dienoraščius, rašytus kiekvienam judviejų vaikui) ir su įkvėpimu atsidėjo šeimai, vis daugiau laiko palikdama vyro visuomeninei veiklai šio krašto

lietuvybei. Tik tokių moterų dėka skleidžiasi ir išauga didieji vyrų darbai. Apie Kernavės muziejų iš vaizdingų jos pasakojimų žinojome ir mes, tolimo Sibiro vaikai.

Bado metais (karo metu badavo ir vietos gyventojai) Teodora Šiaučiūnienė reikliai ir teisingai dalijo skurdų maisto racioną savo vaikams, ugdė jų savitvardą, mokė tenkintis tuo, kas yra, ir jos rimtas teisingumas, kaip pavyzdys, veikė kitus. Nepaisydama atšiauriausių aplinkybių, gyveno kilnia dvasia, auklėjo ir visus tremtinių vaikus mandagumo, teisingumo, savitvarkos, sugebėdavo geresnį poelgi pagirti, paskatinti. Turėdama malonų, stiprų, melodingą balsą ir absoliučią klausą, išmokė mus, vaikus, įvairių lietuviškų dainų, ratelių. Jos iniciatyva 1941 m. žiemą buvo surengtos bendros tremtinių Kūčios, su etnografinėmis šieno pakraigėlių aplinkybių, pateko po raitais, užsilikusia, į maistą dar neišmainyta staltiese ir bendrai sudėliotomis menkomis maisto atsargomis. Gyvas jos jausmas skleidėsi šiluma aplinkiniams. Visus buvo apgaubusi tarpusavio gerumo ir vienovės dvasia, Lietuvos ilgesio dvelksmas. Tai buvo pačios iškilmingiausios ir pakiliausios Kūčios iš visų, kurias atsimenu.

Ji pati turėjo didelių gabumų dailei: dar prieš tremtį megždavo tautodailės vertus kūrinėlius, rankdarbius, nuostabiai modeliavo rūbus, mokėjo juos pritaikyti kiekvienam pagal stovą, suderinti jų spalvas. Šiuos gabumus pastebėję, taigos viršininkai vietoj miško kirtėjos darbo pasiūlė jai kitoki ir perkėlė ją į rajono centro siuvyklą. Ten garsėjo kaip viena geriausių darbuotojų, mokė amato jaunėses, ir tarp jų išsiskirdavo ypatingu darbštumu bei sąžiningumu. Leido į mokslą savo vaikus.

Atskiros novelės ar net giliausio psichologinio romano būtų verta jos dvasios atšvaita, tikro jausmo gylėbė savo vyrui Juozui Šiaučiūnui. Per tuos metus, kai dar nieko nebuvo žinoma, ar nuo šeimų atskirti vyrai tebėra gyvi, ji viena ne akimirksniui nenustojo vilties. Gyvoji jausmo jėga

grindė jos tikėjimą, kad jiedu būtinai liks gyvi ir susitiks. Šiuo tikėjimu ji buvo pakiliai laiminga. Kaip atpildas atėjo ant beržo tošies parašytas jo laiškutis iš lagerio, paskui kitos retos žinutės. Ir tikrai jos vyras lageryje, kai kiti vienas po kito mirė badu, išliko gyvas ilgiau už kitus. Žuvo jis 1943 m. spalį neįprastomis aplinkybėmis: ant jo užgriuvo kertamas medis ir užmušė. Sunkus sielvartas neužgožė ir nesunaikino jos jausmo, tik sustiprino ilgiems ištikimybės metams.

Sulaukusi chruščiovinio atšilimo, tik 1956 m. jau teisėtai ji grįžo į Lietuvą. Sūnus ir duktė, jos skatinami, tęsė studijas. Dirbo ir gyveno kukliai, dukrai sugrįžus – drauge su jos šeima. Savo gabumus skyrė šeimai ir artimiausiems bičiuliams, iš kurių nei už modeliuotus rūbus, nei už mežginius neimdavo jokio atpildo. Didelė neganda ją ištiko 1985 m., kai lipdama į autobusą ir šiam nelauktai pajudėjus, pateko po ratais, sutraiškiusiais jai koją. Operacija po operacijos, po jų – ir kitos. Didvyriškai jas išgyveno, nors tarpais nebebuvo vilties. Laikui bėgant, vien savo valios pastangomis išmoko vaikščioti po kambarį. Bet už jo ribų jau nebeišėjo. Kankinama nuolat atsinaujinančių skausmų, pakeldavo juos stoiskiai. Domėjosi gyvenimu, Lietuvos pasiekimais, skaitė knygas, gilinosi į Šventąjį Raštą. Džiaugėsi, kai Kernavės istoriniam muziejui buvo grąžintas daugelį dešimtmečių nutylėtas jos vyro Juozo Šiaučiūno vardas. Pati niekada nenorėjo ir vengė viešumos, griežtai atsisakė televizijos laidų ir valdžios dėmesio, kai jai sukako 100 metų. Savo aristokratiškumu, vidine kultūra, dvasios gaiva, veiklumu stebino mus visus. Sulaukusi 102 metų dar numezgė didelę ir labai puošnią staltiesę. Pas ją ateidavome pasisemti dvasios stiprybės, ramybės ir ištvermės. Paskutiniai gyvenimo mėnesiai, jau sunkiai sirgdama, dieną ir naktį slaugoma jai atsidavusio sūnaus, aplankyta dar sugebėdavo padrašinamai šypsotis. Per visus tuos metus ji mokė mus gyventi. Veiksmingiau nei mokslinės paskaitos smigdavo į sielą jos žodžiai – reiklūs ir taiklūs gyvos patirties daigai. Ji buvo mūsų sąžinės matas, vien savo buvimu rodanti teisingą gyvenimo linkmę. Todėl šviesus jos atminimas telieka kaip didžiausia dovana visiems, kam teko ją pažinti ir suprasti.

Danutė PETKEVIČIŪTĖ, Vilnius

Ar sulaužė Kęstutis priesaiką ?

Stanislava RIŠKUTĖ-STRIPINIENĖ, Plateliai

Skaitydama Norberto Vėliaus sudarytą knygą, susidomėjau joje pateiktu Dubnicos kronikoje aprašytu jaučio aukojimo ritualu ir jo metu Kęstučio ištartais žodžiais, kurie iki šiol neiššifruoti.

Trumpai apie istorinę situaciją. Albertas Vijūkas-Kojelavičius ją aprašo taip. 1349 m. Kęstutis mūšyje su Lietuva užpuolusiais kryžiuočiais neteko 18 tūkst. karių. Tuo pasinaudojęs Lenkijos karalius Kazimieras užėmė Lietuvai priklausiusias Volynę ir Podolę. 1350 m. Kęstutis, įsiveržęs į Sandomiro vaivadiją, sumušė lenkus ir atsiėmė prarastas žemes. 1351 m. Kazimieras, padedamas savo seserėno Vengrijos karaliaus Liudviko, vėl pradėjo karą su Kęstučiu Vladimiro apygardoje. Kęstučio pulkas, užpuolęs Lenkijos karaliaus stovyklą, buvo išsklaidytas, o Kęstutis pakliuvo į nelaisvę. Čia su juo elgėsi pagarbiai, vadino karaliumi, siūlė jam krikštytis. Kai jis suteikė šokių tokių vilčių, sakydami galįs priimti krikščionybę, sargybiniai, kurie jį saugojo, ėmė dar švelniau su juo elgtis. Tuo pasinaudojęs jis nakties tamsoje iš kalėjimo pabėgo. 1 Beje, Vengrijos karalius Liudvikas I Didysis (1326–1382 m.) buvo būsimosios Lenkijos karalienės Jadvygos tėvas2, o Lenkijos karalius Kazimieras III Didysis (1310–1370 m.)3 1325 m. buvo vedęs Kęstučio seserį Aldoną (1310–1339).4

Dubnicos kronikoje įvykiai aprašomi kitaip. Joje rašoma, kad 1351 m. rugpjūtį žygi į Volynę suorganizavęs Kazimieras susirgo, todėl žygio vadu tapo jam į talką atvykęs Liudvikas. Šis nebuvo taip smarkiai suinteresuotas karu kaip Kazimieras, todėl su Kęstučiu užmezgė dery-

bas, kurios vyko Vengrijos karaliaus stovykloje. Kęstutis prižadėjęs krikštytis, sutartį sutvirtino pagonišku ritualu: jis ir jo palyda išsitempė jaučio krauju rankas bei veidus ir tris kartus praejo tarp nukirstos jaučio galvos ir kaklo. Patikėjęs priesaika, Liudvikas paleido paimtą į nelaisvę Kęstučio brolių Liubartą. O vežamas į Budą krikštytis Kęstutis pabėgo, todėl buvo kaltinamas priesaikos sulaužymu.5

Mane labiau domina ne istorinė tiesa, bet Kęstučio priesaikos žodžiai. Vengras kronikininkas užrašė lietuviškai ištartus jam nesuprantamus žodžius: Rogachina rozenachy gosponany ir „išvertė“ juos į lotynų kalbą – „Dieve, dėl mūsų ir mūsų sielų pažvelk į raguotį. Šiandien įvykdoma mūsų žadėtoji sutartis“.6 Vertimas visiškai neteisingas, bet santūrus, atitinkantis situaciją. Kronikininkas nusipelno pagarbos ir dėl tikslaus garsų ir skiemėnų užrašymo. Į keturskiemenius žodžius juos skirstė, matyt, dėl ritmiško rečitatyvinio lietuvių giedojimo (pagal kronikas „šaukimo“) ir dėl kiekvieno žodžio jam pažįstamos slaviškos pradžios: rog...roz...gosp... Spėju, kad kronikininkas jautėsi atpažinęs ir pastovų kirčiavimą – tik ne priešpaskutiniame, kaip lenkų kalboje, o paskutiniame skiemenyje: Rogachina rozenachy gosponany. Apie tą patį įvykį rašęs didžiai mokytas kronikininkas Henrikas Dysenhofenietis (Heinrich Tuschess von Diessenhoven) Kęstučio žodžius „išvertė“ kitaip: „žengdamas tarp jaučio galvos ir kūno, prisiekė, kad taip teatsitiksią ir jam, jei nesilaikysias pažado...“6

Kronikininkams nesuprantamus ir bepras-

mius žodžius perskaičiau nesunkiai... Pateikiu nuoseklų jų, suskirstytų į keturis lietuviškus žodžius, iššifravimą:

Rogachina rozenachy gosponany.
Rogachi naroz nenachygos panany.
Rogati, narus nenaudygus panaikyky.
Ragaiti, norus nenaudingus panaikink.
Abejojantiems iššifravimo teisingumu primenu žinomus dalykus.

1. Ch ir h garsų lietuvių kalboje nebuvo; jie ir dabar yra tik tarptautiniuose žodžiuose.

2. Po dviejų šimtmečių (1547 m.) M. Mažvydas dar rašė ne norėję, bet narėję.

3. Kronikoje vienbalsinami dvibalsiai ir dvigarsiai – ai ir au į a, in į y. Turbūt ai, au ir in kronikininkui buvo svetimi, o galbūt ir Kęstutis taip tarė, tuo labiau kad ir šiandien jie sugyvena – mergaitė ir Jūratė, mokinti ir mokyti.

4. Pilnu balsu dainuojant ir giedant, balsiai plėtėja (u į o...) o posmo (kartais ir eilutės) galias dažniausiai neaiškiai nutesiamas; dėl to netiksliausiai užrašyta paskutinio žodžio pabaiga, bet ji aiški: liepiamosios formos reikalauja kreipinys ir galininkai.

Esu įsitikinusi, kad Kęstučio ritualas buvo ne priesaika, o prašymas atleisti nuo pažado krikštytis.

1 Vijūkas-Kojelavičius A., Lietuvos istorija, Vilnius, 1988, p. 237-239.

2 Lietuviškoji tarybinė enciklopedija, t. 7, Vilnius, 1981, 70.

3 ten pat, t. 5, Vilnius, 1979, p. 417.

4 Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 1, Vilnius, 1985, p. 37.

5 Vėlius N. Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai, t. 1, Vilnius, 1996, p. 403; Chronikon Dubnicense cum codibus Sambuci Acephalo et Vaticano, cronisisque Vindobonensi picto et Budensi accurate / recensuit et praefatus est M. Florinus, Quinque-Ecclesiis, 1884, p. 160-162.

6 Vėlius .. p. 406; Heinrich Truchsess von Diessenhoven. [Chronik von 1342-1362], SRP, Bd. 3, p. 420.

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••••••••

••••••••••••••~

Nuoširdžiai užjaučiame „Vilnijos“ draugijos garbės narį Izidorių Šimelionį dėl sūnaus mirties.

„Vilnijos“ draugija „Vorutos“ redakcija

Dėl Teodoros Šiaučiūnienės mirties nuoširdžiai užjaučiame jos dukterį Pajautą ir sūnų Eugenijų.

Jadvyga ir Jonas Purvaneckai, Kernavė

Voruta Visos prekių ženklo teisės saugomos	Prenumeratos indeksas 0135	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubnys, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė – Vaivadienė, dr. Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, dr. Kęstutis Petrulis, Gediminas Paviržis, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, akad. prof. habil. dr. Zigmantas Zinkevičius, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius).	Ieva Jankutė, Lietuva Tadas Stomma, JAV Marija Remienė, JAV Bronius Saplys, Kanada	 Spaudos radijo ir televizijos remimo fondas Vilniaus krašto lietuvių sąjunga išsivijoje
 9 771392 067018	© Voruta 2009. Visa medžiaga (rašiniai), pateikta laikraštyje „Voruta“, yra VŠĮ „Vorutos“ fondas (įmonės kodas 181392738) nuosavybė. Laikraštį ar jo straipsnius kopijuoti ir platinti be raštinio sutikimo draudžiama.	© Voruta, 2008. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimties leidimo metais. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktoriė Aušra Virvičienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išsina kas antrą šeštadienį. Apimtis – 4 sp. l. Rinko ir maketavo „Vorutos“ leidykla. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./faks.: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66, mob. (8 605) 19 302. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, el. p. redaktorius@voruta.lt Spausdino AB spaustuvė „Titnagas“, Vasario 16-osios g. 52, Šiauliai. Tiražas 1200 egz.	Laikams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66 El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt , voruta@voruta.lt Interneto svetainė: http://www.voruta.lt	Redakcija: Auksė Kekytė (redaktorė), Viktorija Vaškytė (Klaipėda), Daiva Sedlikovska (buhalterė), Birutė Pemaitytė, Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius)